

Programmajaarrekening 2017

1 PROGRAMMAJAARREKENING

1.1 Inhoudsopgave

1 PROGRAMMAJAARREKENING	3
1.1 Inhoudsopgave	5
1.2 Inleiding	6
1.3 Balans en resultaat	7
1.4 Verantwoording Wet Normering Topinkomens (WNT)	37
1.5 Single Information Single Audit	39
1.6 Controleverklaring accountant	44
1.7 Besluit	45
1.8 Resultaat per pro in gezamenlijkheid met de werkmaatschappij 8KTD en de gemeente Achtkarspelen, gramma	46
1.9 Paragrafen	86
2 BIJLAGEN	125
2.1 Gedetailleerd overzicht bestemming resultaat	126
2.2 Overzicht reserves en voorzieningen	128
2.3 Integriteit	130
2.4 Dienstverlening	131
2.5 Burgerparticipatie	133
2.6 Informatieveiligheid	134
2.7 Taakvelden per programma	135

1.2 Inleiding

Wij bieden u hierbij de programmajaarrekening 2017 aan (verder te noemen 'jaarrekening'). De jaarrekening 2017 is opgesteld in overeenstemming met de grondslagen van het Besluit, Begroting en Verantwoording (BBV). Door middel van de jaarrekening leggen wij als college van burgemeester en wethouders verantwoording af aan de raad.

Resultaat jaarrekening

De jaarrekening over 2017 sluit uiteindelijk met een nadelig saldo van € 3.501.000. Het resultaat van de jaarrekening kenmerkt zich door hoofdzakelijk incidentele verschillen voor de lopende jaarrekening en een aantal posten met betrekking tot voorgaande jaren. In de toelichting op de baten en lasten gaan wij hier verder op in.

Oordeel accountant

Door onze accountant EY (Ernst and Young) is bij deze jaarrekening nog geen officieel oordeel betreffende getrouwheid en rechtmatigheid afgegeven. Op basis van onze contacten met EY over de stand van zaken van de controlewerkzaamheden verwachten wij uit te komen op een verklaring met beperking ten aanzien van getrouwheid en een afkeurende verklaring ten aanzien van rechtmatigheid.

Burgum, 11 september 2018

Het college van burgemeester en wethouders van Tytsjerksteradiel

1.3 Balans en resultaat

1.3.1 Algemene toelichting

Startpunt voor het beleid in 2017 was de politieke termijnagenda die op 24 april 2014 door de raad is vastgesteld. Aan het begin van de bestuursperiode 2014–2018 heeft de raad met het opstellen van de politieke termijnagenda aan ons duidelijke politieke prioriteiten meegegeven.

Vervolgens is de politieke termijnagenda meegenomen in de opstelling van het collegeprogramma 2014 – 2018 ‘Fan âld tinken nei nij dwaan’, waarin een aantal ambities voor de komende periode is meegenomen.

In het programma wordt geconstateerd, dat er veel op de gemeente afkomt. Van groot belang wordt het doorvoeren van de drie decentralisaties in het Sociaal Domein – AWBZ, jeugdzorg en Participatiewet met naast transitie, transformatie én kanteling in de breedte van de gemeentelijke taken.

Voor de in de politieke termijnagenda en collegeprogramma genoemde prioriteiten en uitgangspunten verwijzen wij naar de programmabegroting 2017.

1.3.2 Leeswijzer

Leeswijzer balans

De balans geeft een gecompriemd overzicht van alle bezittingen (activa) en het eigen en vreemd vermogen (passiva) op een bepaald moment. Anders gezegd: op een balans staat aan de linkerzijde wat je hebt (je bezit) in de vorm van geld, goederen, enzovoort. Aan de rechterzijde staat hoe je bezit gefinancierd is: met eigen vermogen of met vreemd vermogen (leningen). Een balans is een momentopname van bezittingen en van de manier waarop deze zijn betaald. Voor de jaarrekening 2017 is dit moment 31 december 2017.

Aan de hand van de balans wordt een indicatie gegeven van het vermogen van onze gemeente. Het verschil tussen de bezittingen en de schulden is het eigen vermogen. Met de term 'balans' bedoelen we het evenwicht tussen enerzijds de bezittingen en anderzijds de schulden plus het eigen vermogen.

Een balans is, samen met de winst- en verliesrekening en de toelichting op die stukken, een onderdeel van de jaarrekening. In de toelichting op de balans is per onderdeel van de balans een nadere toelichting opgenomen.

Leeswijzer programma's

Per programma is op hoofdlijnen een analyse gemaakt van de verschillen tussen de rekening 2017 en de begroting 2017 na wijziging. Deze analyse is per programma opgenomen onder 'Wat heeft het gekost'.

Met nadruk willen wij er op wijzen, dat telkens de belangrijkste ontwikkelingen per programma zijn genoemd. Deze ontwikkelingen zijn naar ons oordeel voor het maatschappelijk verkeer in het algemeen en de raad in het bijzonder relevant. Het vermelden van diverse (kleine) mee- en tegenvallers is omwille de leesbaarheid van de jaarrekening achterwege gelaten.

1.3.3 Balans

Balans per 1 januari 2017 (x € 1.000)

ACTIVA	31-12-2017	31-12-2016
VASTE ACTIVA		
Immateriële vaste activa		
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	-	-
Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief	-	-
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	-	-
Totaal immateriële vaste activa	-	-
Materiële vaste activa		
Investerings met een economisch nut	41.888	42.541
Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	10.298	10.348
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	5.188	4.599
In erfpacht	-	-
Totaal materiële vaste activa	57.374	57.488
Financiële vaste activa		
Kapitaalverstrekkingen aan:		
- deelnemingen	331	331
- gemeenschappelijke regelingen	-	-
- overige verbonden partijen	-	-
Leningen aan:		
- openbare lichamen	-	-
- woningcorporaties	-	-
- deelnemingen	-	-
- overige verbonden partijen	-	-
Overige langlopende leningen	9.177	12.839
Uitzettingen in Rijks schatkist met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	3.474	4.528
Totaal financiële vaste activa	12.982	17.698
TOTAAL VASTE ACTIVA	70.356	75.186
VLOTTENDE ACTIVA		
Voorraden		
Grond- en hulpstoffen	-	-
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	3.705	4.747

Gereed product en handelsgoederen	-	-
Vooruitbetalingen	4	9
Totaal voorraden	3.709	4.756
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Vorderingen op openbare lichamen	7.507	4.550
Verstreckte kasgeldleningen aan openbare lichamen	-	-
Overige verstreckte kasgeldleningen	-	-
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar	1.850	197
Rekening-courantverhouding met het Rijk	-	-
Rekening-courantverhouding met niet-financiële instellingen	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	-
Overige vorderingen	5.316	6.403
Overige uitzettingen	-	-
Totaal uitzettingen rentetypische looptijd >= 1 jaar	14.673	11.150
Liquide middelen		
Kas-, bank- en girosaldo	2.449	899
Totaal liquide middelen	2.449	899
Overlopende activa		
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen, ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	-	-
- Europese overheidslichamen	-	-
- Het Rijk	-	-
- Overige Nederlandse overheidslichamen	-	-
Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	-	5
Totaal overlopende activa	-	5
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA	20.831	16.810
TOTAAL	91.187	91.996

PASSIVA	31-12-2017	31-12-2016
VASTE PASSIVA		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	19.051	18.480
Bestemmingsreserve	5.694	6.277
Resultaat na bestemming	3.501-	571
Totaal eigen vermogen	21.244	25.328
Voorzieningen		
Voorzieningen	11.189	8.486
Financiële vaste passiva	11.189	8.486
Vaste schulden met een rentetypische looptijd		
>= 1 jaar		
Obligatieleningen	-	-
Onderhandse leningen van:		
- binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	102	133
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	37.197	42.649
- binnenlandse bedrijven	-	-
- openbare lichamen	-	-
- overige binnenlandse sectoren	113	113
- buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	-	-
- door derden belegde gelden	-	-
- waarborgsommen	14	14
Totaal vaste schulden met een rentetypische looptijd	37.426	42.909
>= 1 jaar		
TOTAAL VASTE PASSIVA	69.859	76.723
VLOTTENDE PASSIVA		
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd		
< 1 jaar		
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	-	-
Overige kasgeldleningen	-	-
Banksaldi	2.471	-
Overige schulden	13.349	12.763
Totaal netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar	15.820	12.763
Overlopende passiva		
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde	424	44

verplichtingen van vergelijkbaar volume arbeidskosten		
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren		
– Europese overheidslichamen	–	–
– Het Rijk	90	90
– Overige Nederlandse overheidslichamen	4.924	2.141
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate komen van volgende begrotingsjaren	70	235
Totaal overlopende passiva	5.508	2.510
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	21.328	15.273
TOTAAL	91.187	91.996
Gewaarborgde leningen (specificatie borg- en garantstellingen: zie toelichting op de balans)	–	10

Toelichting op de balans

Waarderingsgrondslagen

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn opgenomen tegen verkrijgingsprijs (= inkoopprijs plus bijkomende kosten minus bijdragen van derden). Het nettobedrag van de investering wordt door middel van afschrijvingen ten laste van de exploitatie gebracht. De afschrijvingen worden op basis van de verwachte levensduur, lineair of annuïtair berekend. Per soort van activa bestaan hiervoor vaste afspraken.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde.

Vlottende activa

De voorraden op de balans bestaan uit onderhanden werken binnen de grondexploitatie en de magazijnvoorraad van gemeentewerken. De waardering van de magazijnvoorraad van gemeentewerken gebeurt tegen de laatst bekende inkooprijzen.

De voorraad gronden is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs (= vervaardigingskosten plus exploitatiekosten minus opbrengst verkopen). Het jaarlijkse resultaat op de verkochte gronden wordt bepaald door het gemiddelde resultaat per m² bouwterrein per complex te relateren aan de daadwerkelijk verkochte m² bouwterrein. De jaarlijkse winst op verkochte gronden wordt gestort in de algemene reserve.

Overige activa

De waardering van de overige activa vindt plaats tegen nominale waarde.

Reserves en voorzieningen

De waardering van reserves en voorzieningen wordt gevormd door het wettelijk kader van de Wet op de jaarrekening en het Besluit Begroting en Verantwoording 2004 (BBV). In deze voorschriften wordt een scherp onderscheid gemaakt tussen reserves en voorzieningen. Daarnaast zijn er gemeentelijke kaders, waarvan de hoofdlijnen zijn vastgesteld in de notitie reserves en voorzieningenbeleid. Deze notitie is door de raad op 16 december 2010 vastgesteld.

Reserves zijn vermogensbestanddelen, die als eigen vermogen zijn aan te merken en waar geen verplichting uit het verleden op ligt. De raad is daardoor vrij om aan de reserves een bestemming te geven. Reserves kunnen worden onderverdeeld in:

- a. Algemene reserves (aangehouden t.b.v. de jaarlijkse renteopbrengst);
- b. Bestemmingsreserves die dienen om ongewenste schommelingen op te vangen in de tarieven die aan derden in rekening worden gebracht, maar die niet specifiek besteed hoeven te worden;
- c. Overige bestemmingsreserves (aangehouden t.b.v. een vastgelegde bestemming).

Reserves worden gevormd na de bepaling van het resultaat. Ze worden ingesteld bij de verdeling van het resultaat. De vorming van reserves heeft daardoor geen invloed op de hoogte van het resultaat, tenzij de raad hier afspraken over heeft vastgelegd. Bij de reserves moet ten minste eenmaal per jaar worden aangegeven, welke verplichtingen er al zijn aangegaan ten laste van de reserve en in welk jaar zij waarschijnlijk tot uitgaven zullen leiden.

De belangrijkste uitgangspunten met betrekking tot het vormen van reserves zijn:

- beperking van het aantal reserves;
- structurele uitgaven moeten altijd een structurele dekking hebben;
- incidentele uitgaven kunnen gedurende één of een paar jaren ten laste van de reserve worden gebracht via de exploitatierekening;
- alle rente wordt als bate verantwoord op de gewone dienst.

Voorzieningen worden gevormd wegens:

- a. verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, maar redelijkerwijs te schatten;
- b. op de balansdatum bestaande risico's van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- c. kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Tot de voorzieningen worden ook gerekend van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden. Voorzieningen worden niet gevormd voor de zogenaamde jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume.

Voorzieningen worden gevormd voordat het resultaat wordt bepaald. De instelling van een voorziening verlaagt het resultaat. Het bepalen van de noodzakelijke omvang van de voorzieningen is niet vrijblijvend. De bevoegdheid tot vorming van voorzieningen ligt daarom bij het college van burgemeester en wethouders.

Overige passiva

De waardering van de overige passiva vindt plaats tegen nominale waarde.

Overig

De presentatie van diverse balansposten is aangepast voor de vergelijkende cijfers van 2016 (31-12-2016). Deze aanpassingen hebben geen invloed op het resultaat.

Algemeen

Alle bedragen zijn afgerond op duizenden euro's.

Resultaatbepaling

Bij het opstellen van de jaarrekening is het stelsel van baten en lasten gehanteerd. Bij dit stelsel wordt aan het einde van het dienstjaar zoveel mogelijk rekening gehouden met de nog te ontvangen en nog te betalen bedragen, die betrekking hebben op het dienstjaar. Een uitzondering hierop vormen de rente van de leningen en de vakantietoeslag. Deze posten worden verantwoord in het jaar van betaling.

Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen op grond van de WMO geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat door de gemeenten geen zekerheden omtrent omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen.

Specificatie activa en passiva

Vaste activa

De vaste activa betreffen:

- Materiële vaste activa
- Financiële vaste activa

en worden hieronder toegelicht.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa <i>(x € 1.000)</i>	Boek- waarde per 1-1-2017	Investe- ringen	Desinves- teringen	Afschrij- vingen	Afwaar- deringen	Bijdragen derden	Boek- waarde per 31-12-2017
a1 Gronden en terreinen	2.691	270	-	69	175	-	2.717
a2 Strategische gronden	7.224	52	-	-	-	-	7.276
b Woonruimten	199	157	-	-	-	-	356
c Bedrijfsgebouwen	26.446	635	3	1.435	148	140	25.355
d Grond-, weg- en water- bouwkundige werken	14.590	1.929	-	720	-	66	15.733
e Vervoermiddelen	982	-	-	235	-	-	747
f Machines, apparaten en installaties	2.973	505	2	417	35	-	3.024
g Overige materiële activa	2.383	89	-	296	-	10	2.166
Totaal materiële vaste activa	57.488	3.637	5	3.172	358	216	57.374

In 2017 is een groot aantal investeringen gedaan, waaronder vervangen toplaag kunstgrasvelden in Garyp en Oentsjerk, verbouw Landgoed Glinstra State en diverse rioleringswerkzaamheden. In de kolom desinvesteringen wordt het afboeken van de restant boekwaarden van verkochte gemeentelijke eigendommen en buiten gebruik gestelde eigendommen vermeld. Dit betreft onder andere de voormalige oude school aan de Master de Vrieswei in Sumar in verband met verkoop, restant boekwaarden van vervroegde vervanging van bedrijfsmiddelen en de boekwaarden van de door brand verwoeste sporthal de Westermar en naastliggend kunstgrasveld. Een volledige specificatie is beschikbaar op de financiële administratie

Overzicht investering > € 100.000

Diverse rioleringswerken	€ 1.188.292
Verbouw Landgoed Glinstra State	€ 291.372
Vervangen toplagen kunstgrasvelden Garyp en Oentsjerk	€ 269.500
Woning Hornstrasingel 35 Burgum	€ 156.143
Uitbreiding woning de Pleats	€ 140.348
Snippercombi met kraan	€ 106.618

• Investerings met een economisch nut	€ 41.888.000
• Investerings met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing wordt geheven	€ 10.298.000
• Investerings met een maatschappelijk nut	€ 5.188.000

Investerings hebben een economisch nut als ze verhandelbaar zijn en/of ze bijdragen aan het genereren van middelen. Bijvoorbeeld riolering (rioolheffing) en zwembaden (entreegelden). Investerings met een economisch nut moeten worden geactiveerd.

Investerings met een maatschappelijk nut betreffen investerings in de openbare ruimte die geen economisch nut maar uitsluitend een maatschappelijk nut hebben. In onze situatie voornamelijk betonwegen, lichtmasten, oeverbescherming en bruggen.

In 2017 is in totaal € 358.000 aan afwaarderingen (extra afschrijvingen) verricht conform de bepalingen uit het BBV. Het betreft onder andere afwaardering van sporthal de Westermar en het naastliggend kunstgrasveld. Een volledige specificatie is beschikbaar op de financiële administratie.

De afschrijvingstermijnen variëren gemiddeld tussen de 10 jaar (auto's) en 40 jaar (betonwegen).

Het afschrijvingsbeleid is in april 2005 vastgesteld door het college van B&W en ter kennisname aangeboden aan de raad. Doelstelling van het afschrijvingsbeleid is het realiseren van een gelijkmatig verloop van de kapitaallasten in de administratie. Voor alle investerings geldt dat de afschrijving is gebaseerd op de historische kostprijs. Dit is het bedrag waarvoor het actief is aangeschaft, of waarvoor de investering is gerealiseerd.

Activa kunnen lineair of op annuïteitenbasis worden afgeschreven. Voor (roerende) bedrijfsmiddelen met een relatief korte afschrijvingsduur (maximaal 10/15 jaar) wordt gekozen voor annuïtaire afschrijvingen. Juist bij korte looptijden is er een groot verschil tussen de kapitaallasten in het eerste en het laatste jaar. Wanneer er in die gevallen lineaire afschrijving zou worden toegepast, zou de exploitatie van de desbetreffende taak een onregelmatig beeld te zien geven. De andere activa worden lineair afgeschreven.

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa <i>(x € 1.000)</i>	Boek- waarde per 1-1-2017	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Aflos- singen	Boek- waarde per 31-12-2017
• Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	331	-	-	-	331
• Leningen aan woningbouwcorporaties	12.839	-	-	3.662	9.177
• Overige langlopende leningen	4.528	-	-	1.054	3.474
• Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-	-	-	-
Totaal financiële vaste activa	17.698	-	-	4.716	12.982

De term 'uitzetting met een rentetypische looptijd > 1 jaar' sluit aan op de wet Fido. De typering in looptijd van korter dan één jaar en langer dan één jaar heeft te maken met het onderscheid tussen vlottende uitzettingen (korter dan één jaar) en lange uitzettingen.

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen betreffen aandelen van de gemeente in de Bank Nederlandse Gemeenten, Afvalsturing Friesland, Vitens N.V. en het ter beschikking stellen van werkkapitaal aan de Stichting Kredietbank Nederland.

De leningen aan woningbouwcorporaties bestaan uit leningen aan Stichting WoonFriesland. Dit betreft een doorfinanciering van door ons aangetrokken leningen aan WoonFriesland. Per 31 december 2020 zijn deze leningen afgelost. Aflossing 2018 (€ 9,1 miljoen), 2019 (€ 34.000) en 2020 (€ 35.000).

'Overige langlopende leningen' hebben betrekking op het verstrekken van hypothecaire geldleningen aan personeel via de gemeente. De wet Fido (financiering decentrale overheden) is gewijzigd, waardoor met ingang van 1 januari 2009 de hypotheekverstrekking aan eigen personeel niet meer is toegestaan. De bestaande verstrekkingen van voor 1 januari 2009 blijven bij de gemeente.

Vlottende activa

Hieronder volgt een toelichting op de vlottende activa. Dit zijn:

- Voorraden
- Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar
- Liquide middelen

Voorraden

Voorraden <i>(x € 1.000)</i>	Boek- waarde per 1-1-2017	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Boek- waarde per 31-12-2017
• Bouwgronden in exploitatie	4.747	2.935	3.977	3.705
• Overige voorraden	9	-	5	4
Totaal voorraden	4.756	2.935	3.982	3.709

Een nadere toelichting op de mutaties in de bouwgrondexploitatie is hieronder opgenomen.

De voorraad gronden wordt gewaardeerd tegen verkrijgingprijs vermeerderd met vervaardigingskosten inclusief bijgeschreven exploitatiekosten verminderd met de opbrengst verkopen en bijdragen.

De winstafracht aan de exploitatie voor 2017 bedraagt per saldo van € 1.087.000.

De totale voorraad nog te verkopen m² bouwgrond bedraagt 81.910 m², waarvan met betrekking tot woningbouw 53.774 m² en met betrekking tot bedrijven 28.136 m².

De waardering van de bouwgronden in exploitatie is gebaseerd op geactualiseerde berekeningen. De realisatie van deze berekeningen is sterk afhankelijk van toekomstige gebeurtenissen waaronder het realiseren van begrote verkopen. Hierdoor bestaat een onzekerheid ten aanzien van deze balanspost.

Bouwgronden in exploitatie <i>(x € 1.000)</i>	Mutaties
Boekwaarde per 01-01-2017	4.747
• Strategische gronden	32
• Kosten bouwrijp maken	554
• Storting in voorziening	-
• Overige vermeerderingen	1.084
Winstafdracht	-
• Rentelasten	178
Subtotaal	6.595
• Grondverkopen	3.912
• Overige verminderingen	387
• Winst/Verliescompensatie	322-
• Verliesvoorziening	1.087-
Boekwaarde per 31-12-2017	3.705
<i>Nog te verkopen m2</i>	<i>81.910</i>

Toelichting:

- De in exploitatie genomen gronden zijn de complexen binnen de bouwgrondexploitatie waar op dit moment daadwerkelijk woningen en/of bedrijfsvestigingen worden gerealiseerd of kunnen worden gerealiseerd.

Voor het totaal van de in exploitatie zijnde complexen kan van het verloop in 2017 het volgende overzicht worden weergegeven.

	Boekwaarden 1 januari 2017	Vermeerde- ringen	Verminde- ringen	Winst- uitname	Boekwaarden 31 december 2017	Voorziening verlieslatend complex	Balans- waarde 31 december 2017
5 Burgum West	272.442,48-	508.019,32	400.066,43	164.489,59	0,00-	-	0,00-
22 Garyp Sanhichte	204.688,11	42.983,17	265.091,24	-	17.419,96-	-	17.419,96-
23 Eastermar	318.432,28-	136.931,39	-	181.500,89	0,00-	-	0,00-
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	1.921.065,75	224.121,96	1.906.321,64	-	238.866,07	-	238.866,07
33 Rypstjerk De Opslach-noord	133.499,44	137.532,86	242.791,00	-	28.241,30	-	28.241,30
39 Wyns	72.017,51	2.306,03	2.660,00	71.663,54-	0,00-	-	0,00-
40 Suwâld (3e fase)	191.288,85	5.530,16	-	-	196.819,01	-	196.819,01
43 Munein 3e fase	421.326,36	13.425,55	86.968,41	-	347.783,50	-	347.783,50
44 Oentsjerk Kaetsjemouwei	858.549,58	33.182,20	116.387,13	-	775.344,65	-	775.344,65
47 Jistrum De Geasten	187.963,91	5.434,04	-	-	193.397,95	-	193.397,95
48 Tytsjerk de Krite	69.661,26	15.881,33	107.281,49	-	21.738,91-	-	21.738,91-
50 Sumar 2e fase	173.952,39	5.028,96	25.480,00	-	153.501,35	-	153.501,35
Woningbouw	3.643.138,41	1.130.376,96	3.153.047,34	274.326,94	1.894.794,96	-	1.894.794,96
28 Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	84.990,39	51.468,13	222.872,01	86.413,48	0,00-	-	0,00-
63 Oentsjerk Sanjesfjild	553.388,26	15.998,45	-	-	569.386,72	-	569.386,72
73 Jistrum bedrijventerrein	499.712,25	14.446,68	-	-	514.158,94	143.000,00	371.158,94
75 Burgum West bedrijventerrein	813.251,08	30.507,26	301.848,25	-	541.910,09	14.000,00	527.910,09
79 Garyp Noord bedrijventerrein	718.779,32	20.779,91	-	-	739.559,23	160.765,00	578.794,23
80 Gytsjerk Centrumplan	364.110,13-	496.537,26	368.935,90	-	236.508,77-	-	236.508,77-
81 Hurdegaryp Schalmteirrein	202.818,31	87.695,64	251.778,15	38.735,80-	0,00	-	0,00
Bedrijventerreinen	2.508.829,50	717.433,33	1.145.434,31	47.677,68	2.128.506,20	317.765,00	1.810.741,20
Totaal onderhanden werk gronden in exploitatie	6.151.967,91	1.847.810,29	4.298.481,65	322.004,62	4.023.301,17	317.765,00	3.705.536,17

Bouwgronden in exploitatie	Balanswaarde 31 december 2017	Nog te maken kosten	Verwachte opbrengst	Verwacht resultaat	
nr.: Woningbouw					
5 Burgum West	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0)	winst
22 Garyp Sanhichte	€ (17.420)	€ 291.379	€ (423.685)	€ (149.726)	winst
23 Eastermar	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0)	winst
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	€ 238.866	€ 1.333.990	€ (2.641.809)	€ (1.068.953)	winst
33 Ryptsjerk De Opslach-noord	€ 28.241	€ 192.075	€ (313.726)	€ (93.409)	winst
39 Wyns	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0)	winst
40 Suwâld (3e fase)	€ 196.819	€ 137.482	€ (414.275)	€ (79.974)	winst
43 Munein 3e fase	€ 347.783	€ 157.312	€ (585.275)	€ (80.179)	winst
44 Oentsjerk Kaetsjemuiwei	€ 775.345	€ 303.909	€ (1.302.385)	€ (223.131)	winst
47 Jistrum De Geasten	€ 193.398	€ 74.928	€ (336.400)	€ (68.074)	winst
48 Tytsjerk	€ (21.739)	€ 254.376	€ (421.200)	€ (188.563)	winst
50 Sumar 2e fase	€ 153.501	€ 273.104	€ (512.725)	€ (86.120)	winst
	€ 1.894.795	€ 3.018.555	€ (6.951.480)	€ (2.038.130)	winst
nr.: Bedrijventerreinen					
28 Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0)	winst
63 Oentsjerk Sanjesfild	€ 569.387	€ 1.000.262	€ (1.682.950)	€ (113.301)	winst
73 Jistrum bedrijventerrein	€ 514.159	€ 39.864	€ (190.180)	€ 363.843	verlies
75 Burgum West bedrijventerrein	€ 541.910	€ 193.928	€ (722.250)	€ 13.588	verlies
79 Garyp Noord bedrijventerrein	€ 739.559	€ 1.362.728	€ (2.079.000)	€ 23.287	verlies
80 Centrumplan Gytsjerk	€ (236.509)	€ 775.865	€ (869.600)	€ (330.243)	winst
81 Schalmeigebied Hurdegaryp	€ 0	€ 0	€ -	€ 0	verlies
	€ 2.128.506	€ 3.372.648	€ (5.543.980)	€ (42.826)	winst
	€ 4.023.301	€ 6.391.203	€ (12.495.460)	€ (2.080.956)	winst
Verliesvoorziening	€ (317.765)				
Boekwaarde balans 31-12-2017	€ 3.705.536				

Vorderingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar

De term 'uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar' sluit aan op de wet Fido. De typering in looptijd van korter dan één jaar en langer dan één jaar heeft te maken met het onderscheid tussen vlottende uitzettingen (korter dan één jaar) en lange uitzettingen. De afwikkeling kent een normaal verloop.

	Balans per 31-12-2016	Balans per 31-12-2017
Overheden	220	548
Vordering BTW-compensatiefonds	4.356	6.758
Nog te ontvangen omzetbelasting	-26	201
Subtotaal vorderingen op openbare lichamen	4.550	7.507
Particulieren; belasting	3.793	2.633
Particulieren; overig	299	488
Vorderingen werk en bijstand	1.178	1.029
Voorziening dubieuze debiteuren	-847	-873
Gemeentepersoneel (fitness/fietsproject)	19	6
Vooruitbetaalde kosten	607	-
Nog te ontvangen bedragen	1.005	1.665
Kortlopende vorderingen	-24	11
Nog af te dragen leges burgerzaken	3	5
Vorderingen Mr. Frankesskoalle	354	345
Voorschotten	7	7
IKB c.a.	9	-
Subtotaal overige vorderingen	6.403	5.316
Uitzettingen Rijksschatkist	197	1.850
Subtotaal Uitzettingen Rijksschatkist	197	1.850
Totaal vorderingen	11.150	14.673

Schatkistbankieren

Met ingang van 2014 is voorgeschreven dat de gemeente inzicht geeft over de benutting van het drempelbedrag in het kader van het verplicht schatkistbankieren. In de paragraaf treasury van het jaarverslag wordt hier nader op ingegaan. De drempel voor 2017 bedraagt 0,75% van het begrotingstotaal, dat is $0,75\% \times \text{€ } 75.307.000 = \text{€ } 565.000$.

Gemiddelde tegoed	Saldo
Kwartaal 1	442.000
Kwartaal 2	320.000
Kwartaal 3	200.000
Kwartaal 4	332.000
Gemiddeld	323.000

Liquide middelen

Wij hebben naast onze hoofdrekening bij de BNG meerdere rekeningen bij diverse banken.

<i>x € 1.000</i>	Balans per 31-12-2016	Balans per 31-12-2017
Liquide middelen	899	2.449

Vaste passiva

Hieronder volgt een toelichting op de vaste passiva. Dit zijn:

- Eigen vermogen
- Voorzieningen
- Vaste schulden met een rentetypische looptijd > = 1 jaar

Eigen vermogen

Reserves <i>(x € 1.000)</i>	Boek- waarde per 1-1-2017	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Boek- waarde per 31-12-2017
• Algemene reserve	18.480	571	-	19.051
• Bestemmingsreserve	6.277	587	1.170	5.694
• Resultaat na bestemming	571	-	4.072	3.501-
Totaal Eigen Vermogen	25.328	1.158	5.242	21.244

Volgens het BBV moeten de reserves worden onderverdeeld in algemene reserve(s) en bestemmingsreserves. Jaarlijks vindt een beoordeling van de reserves plaats. Hierbij wordt ondermeer beoordeeld in hoeverre de reserves toereikend en benodigd zijn. De rente over de algemene reserve en overige reserves wordt niet bijgeschreven, maar wordt gebruikt als algemeen dekkingsmiddel voor de exploitatie.

De vermeerderingen van de algemene reserve bestaan uit:

- Storting rekeningresultaat € 571.000

De verminderingen van de algemene reserve bestaan uit:

- De geplande bijdragen van de algemene reserve worden doorgeschoven naar 2018.

De vermeerderingen van de bestemmingsreserves bestaan uit:

- Storting in reserve precariobelasting € 575.000
- Storting in reserve overlopende posten voor bijdrage VOG € 8.000
- Storting in reserve overlopende posten voor Digitaal ontmoetingspunt € 4.000

Bijdrage VOG's en digitaal ontmoetingspunt (reserve overlopende posten)

De raad heeft 21 december besloten om de in 2017 beschikbare middelen voor de bijdrage VOG's en het digitaal ontmoetingspunt in de reserve overlopende posten te storten en deze bedrage in

2018 weer beschikbaar te stellen.

De verminderingen van de bestemmingsreserves bestaan uit:

• Bijdrage pensioenen wethouders	€	93.000
• Bijdrage klanttevredenheidsonderzoek	€	3.000
• Bijdrage kansen in kernen uitvoering Burgum	€	454.000
• Bijdrage kansen in kernen uitvoering Hurdegaryp	€	313.000
• Bijdrage kansen in kernen uitvoering Garyp	€	33.000
• Bijdrage voor sociaal flankerend personeelsbeleid	€	228.000
• Bijdrage aan Culturele Hoofdstad 2018	€	46.000
• Bijdrage aan de burgerpeiling	€	3.000

Een volledige specificatie is beschikbaar op de financiële administratie.

Pensioenen wethouders (reserve pensioenen wethouders)

Dit betreft de reguliere jaarlijkse bijdrage uit de reserve pensioenen wethouders.

Klanttevredenheidsonderzoek (reserve overlopende posten)

Zowel de Burgerpeiling als ook de Ondernemerspeiling zijn in 2017 uitgevoerd. De Dienstverlening werd daarbinnen hoog gewaardeerd, In Tytsjerksteradiel werd de individuele dienstverlening gewaardeerd op 7,0.

Kansen in kernen

Kansen in Kernen Burgum is in het voorjaar van 2017 in uitvoering genomen (aannemer is KWS). De eerste fase van KIK Burgum was rond de jaarwisseling gereed (het tracégedeelte vanaf de rotonde bij het gemeentehuis tot aan de kruising Hornstrasingel/Lohmanlaan). Ook is het project Kansen en Kernen in Hurdegaryp in 2017 voortvarend opgepikt. Het project zal in 208 worden afgerond.

Sociaal flankerend personeelsbeleid

In het kader van Strategisch Personeelsbeleid is een reserve Sociaal Flankerend PersoneelsBeleid (SFB) ingesteld. Onder meer in relatie tot de afnemende omvang van de ambtelijke organisatie als gevolg van de ombuigingen. Ook in 2017 lopen er nog een aantal maatwerktrajecten. Ieder maatwerktraject wordt met zorgvuldigheid doorlopen en de rol van HRM is hierin groot. Eind 2017 is de stand van deze reserve nihil.

Bijdrage Culturele hoofdstad 2018

Diverse projecten hebben in 2017 een bijdrage gekregen.

Resultaat na bestemming

Het resultaat van de jaarrekening 2016 is in de algemene reserve gestort (€ 571.000). Het resultaat van de jaarrekening 2017 is € 3.501.000 nadelig.

Vorzieningen

Vorzieningen <i>(x € 1.000)</i>	Boek- waarde per 1-1-2017	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Boek- waarde per 31-12-2017
• Verplichtingen en verliezen (BBV – art. 44a)	1.767	158	94	1.831
• Risicovorzieningen (BBV – art. 44b)	3.591	2.139	9	5.721
• Onderhoudsvorzieningen (BBV – art. 44c)	2.171	1.516	537	3.150
• Bijdragen toekomstige vervangingsinvesteringen (BBV – art. 44d)	-	-	-	-
• Van derden verkregen middelen (BBV – art. 44, lid 2)	606	48	48	606
• Voorzieningen Master Frankeskoalle (BBV – art. 44, lid 2)	351	325	351	325
Totaal voorzieningen	8.486	4.186	1.039	11.633

Vorzieningen betreffen naar verwachting onvermijdelijke uitgaven ten aanzien van te kwantificeren financiële verplichtingen en risico's. Het bepalen van de noodzakelijke omvang van de voorzieningen is een niet vrijblijvende zaak van het dagelijks bestuur als verantwoordingsplichtige. Voorzieningen zijn daardoor van invloed op de resultaatbepaling. In het kader van het bepalen van de noodzakelijke omvang van de voorzieningen is van de bestaande voorzieningen beoordeeld, of de omvang nog voldoende is om er de toekomstige kosten van te kunnen betalen.

Vorzieningen voor verplichtingen en verliezen

Voorziening spaarvariant in het kader van de arbeidsduurverkorting

Deze voorziening is gevormd om vervanging te kunnen realiseren voor werknemers die deelnemen aan de spaarverlofregeling en die op termijn een langdurige verlofperiode kunnen opnemen.

In de voorziening spaarvariant ADV was nog een bedrag van € 35.000 beschikbaar voor één persoon. Deze persoon is in 2017 uit dienst getreden. Hiermee kan deze voorziening vervallen.

Voorziening APPA

De invoering van de BBV heeft ertoe geleid dat we alleen een voorziening voor de pensioenverplichtingen van wethouders mogen vormen, als een wethouder de mogelijkheid heeft in de toekomst een verzoek te doen tot waardeoverdracht van zijn opgebouwde pensioenrechten.

Voorziening personeelsfeest

Met ingang van 1 januari 2015 is de werkkostenregeling (WKR) ingevoerd. Op basis van de notitie werkkostenregeling is afgesproken om jaarlijks een budget van € 20 per medewerker te reserveren om eens in de drie of eens de vier jaar een gezamenlijk personeelsfeest te organiseren.

Voorziening schadeloosstelling

Deze voorziening betreft de schadeloosstelling van een aantal ondernemers in het winkelcentrum Gytsjerk.

Voorziening bindingsgelden

Deze voorziening is ingesteld om schommelingen tussen de hoogte van de kosten van de activiteiten uit de verschillende jaren op te vangen binnen de voorziening. Niet iedere afdeling organiseert namelijk elk jaar dezelfde soort activiteit; het ene jaar een dagje uit; het andere jaar alleen even met elkaar eten.

Voor binding is er per afdeling een bedrag van € 65 per persoon beschikbaar voor een activiteit met de afdeling/team. Omdat niet elke afdeling jaarlijks het (totale) beschikbare budget besteden (door drukte op de afdeling, of sparen voor een duurdere activiteit) is er in 2017 € 7.000 besteed.

De vermeerderingen bestaan uit:

- jaarlijkse storting in de voorziening APPA (€ 141.000)
- jaarlijkse storting in de voorziening personeelsfeest (€ 6.000)
- jaarlijkse storting in de voorziening bindingsgelden (€ 10.000).

De verminderingen bestaan uit:

- bijdragen uit de voorziening bindingsgelden voor de bindingsuitjes van de diverse afdelingen € 7.000
- schadeloosstelling van een aantal ondernemers in Gytsjerk (€ 52.000)
- bijdrage uit de voorziening spaarvariant ADV (€ 35.000).

Risicovoorzieningen

Voorziening afwikkeling schades

Indien wij door derden aansprakelijk worden gesteld voor geleden schade wordt dit in het algemeen door onze verzekeraar (Centraal Beheer) vergoed. Wel is er een eigen risico van € 2.500. Voor schades, die onder het eigen risico vallen, of het deel van de schadevergoeding vallende onder het eigen risico is er sinds 1995 een voorziening gevormd.

De storting in de voorziening afwikkeling schades betreft de geraamde storting van € 17.000 en € 18.000 voor actualisering en voor nog in afwikkeling zijnde gevallen.

Voorziening afgewikkelde complexen bouwgrondexploitatie

Binnen deze voorziening gaat het om complexen, die in principe volledig zijn afgewikkeld, maar waar nog kosten zouden kunnen worden gemaakt voortvloeiende uit onder meer een allerlaatste oplevering, of een laatste aanpassing aan de infrastructuur.

In 2017 zijn een aantal bouwgrondcomplexen afgesloten. Omdat na het afsluiten van een complex er vaak nog achteraf werkzaamheden (b.v. herstraatwerkzaamheden e.d.) moeten worden verricht is hiervoor € 662.000 in de voorziening gestort.

Voorziening precariobelasting

Sinds 2014 heffen wij als gemeente precariobelasting. Liander heeft bezwaar aangetekend tegen de heffing. Daarom is de ontvangen precariobelasting voorlopig in een voorziening ondergebracht.

De vermeerderingen bestaan uit:

- reguliere storting in voorziening afwikkeling schade (€ 35.000)
- storting in de voorziening afgewikkelde complexen (€ 662.000)
- storting in de voorziening precariobelasting (€ 1.443.000)

De verminderingen bestaan uit:

- ten laste van de voorzieningen afwikkeling schade uitgekeerde schadevergoedingen (€ 9.000).

Onderhoudsvoorzieningen

Voorzieningen onderhoud onderwijshuisvesting

In het regeerakkoord van het kabinet Rutte II is opgenomen, dat de middelen en de verantwoordelijkheid voor het onderhoud bij de schoolbesturen voor het primair onderwijs zal komen te liggen met ingang van het jaar 2015. Voor een aantal onderhoudsmatige aanpassingen is met de schoolbesturen afgesproken dat zij deze nog konden declareren bij de gemeente. Hiervoor is een bedrag in de voorziening opgenomen.

Voorziening onderhoud gemeentehuis

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan het gemeentehuis.

Voorziening sportvelden

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan sportvelden.

Voorziening inrichting rondom sportterreinen

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan rondom sportterreinen.

Voorziening onderhoud wegen

Bij de voorziening onderhoud wegen gaat het om een gelijkmatige verdeling van de kosten van groot onderhoud van wegen over een aantal begrotingsjaren, waarmee een (forse) schommeling van de lasten binnen de verschillende begrotingsjaren van het meerjarenperspectief wordt voorkomen. Doordat door omstandigheden (o.a. weer) het niet altijd mogelijk is geweest om het

geplande onderhoud aan wegen in een jaar uit te voeren wordt hiervoor in 2017 € 291.000 in de voorziening gestort.

Voorziening onderhoud lichtmasten

Vanaf 2008 betaalt elke gemeente de werkelijke kosten van beheer en onderhoud van lichtmasten in de eigen gemeente. Als gevolg hiervan fluctueren de jaarlijkse kosten voor onderhoud en is bij de jaarrekening 2008 besloten een voorziening in te stellen voor het beheer en onderhoud. In het najaar van 2009 is het beleidsplan Openbare Verlichting 2010–2015 opgesteld en op basis hiervan is bepaald om alleen de kosten van technisch onderhoud en schades via de voorziening te laten lopen. Andere kosten zoals het administratieve beheer kennen een jaarlijks gelijkmatig patroon en hoeven daarom niet via de voorziening te lopen.

Voorziening baggeren

Op grond van de BBV-voorschriften mag het reguliere baggerwerk niet meer worden geactiveerd. Daarom is om een gelijkmatige verdeling van de kosten van het baggeren over een aantal begrotingsjaren te krijgen, een voorziening ingesteld. Hiermee wordt een (forse) schommeling van de lasten binnen de verschillende begrotingsjaren van het meerjarenperspectief voorkomen. Omdat de voorziening baggeren te hoog was is er € 100.000 vrijgevallen t.g.v. de exploitatie.

Voorziening taxaties opstallen en inventaris

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van tussentijdse taxaties van opstallen en inventaris.

Voorziening onderhoud bruggen

Groot onderhoud (van de beweegbare bruggen) mag op grond van het BBV niet geactiveerd worden. Er is gekozen voor een (onderhouds-) voorziening. Daarmee wordt een gelijkmatige verdeling van de kosten over de verschillende begrotingsjaren gerealiseerd.

Voorziening dorpshuizen

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan dorpshuizen.

Voorziening onderhoud sportgebouwen

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan sportgebouwen.

Voorziening onderhoud welzijnsgebouwen

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan welzijnsgebouwen.

Voorziening riolering

In 2012 is bij de vaststelling van het vGRP, ingestemd met het vormen van de voorziening riolering. Daarmee kan meerjarig gezien een 100% kostendekking van de rioleringheffing worden gekregen zonder schommelingen in het tarief. Voor de rioleringen is € 537.000 in de voorziening gestort.

Voorziening havens

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan havens.

Voorziening woningen en garageboxen

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan woningen en garageboxen.

Voorziening gebouwen buitendienst

Het doel van deze voorziening is het financieren en dekken van planmatig onderhoud aan gebouwen buitendienst.

De vermeerderingen bestaan uit:

- geplande stortingen in de onderhoudsvoorziening (€ 688.000)
- Storting in de voorziening onderhoud wegen (€ 291.000)
- Storting in de voorziening riolering (€ 537.000)

De verminderingen bestaan uit:

- onderhoud diverse gebouwen (€ 371.000)
- onderhoud met betrekking tot sportterreinen (€ 35.000)
- onderhoud wegen (€ 13.000)
- overig onderhoud (€ 18.000).

Het onderhoud van gebouwen betreft het gemeentehuis (€ 101.000), sportgebouwen (€143.000), welzijnsgebouwen (€ 61.000), gebouwen van de buitendienst (€ 61.000), dorpshuizen (€ 4.000) en woningen en garageboxen (€ 1.000).

Er is onderhoud gepleegd aan diverse sportvelden (€17.000) en aan de inrichting rondom de sportvelden (€ 18.000)

De kosten voor containeropstelplaatsen bedroegen € 13.000.

Het overige onderhoud betreft onderhoud lichtmasten (€ 7.000), baggeren (€ 2.000) en onderhoud havens (€ 9.000).

Voorzieningen i.v.m. van derden verkregen middelen

Voorziening onderwijshuisvesting leerlingen AZC

Door het aanwijzen van het AZC te Burgum in 2013 als gezinslocatie is het aantal kinderen dat naar de school gaat gestegen. Met het COA is overeengekomen, dat een bijdrage is verkregen voor de noodzakelijke uitbreiding van de school. De COA heeft hiervoor een bijdrage over 15 jaar ineens beschikbaar gesteld. De bijdrage valt onder de Onderwijs Huisvestingsvoorzieningen voor Basisonderwijs aan Asielzoekers, afgekort de OHBA regeling. Gedurende de tijd dat de plannen met betrekking tot de permanente huisvesting van asielzoekers en het daarmee samenhangende voornemen om ook de school een permanent karakter te geven, zal de huisvesting in de noodlokalen voortduren.

Voorziening actieplan verkeersveiligheid

Het actieplan verkeersveiligheid liep tot en met 2010. Het vervolg hierop is het provinciale Manifest verkeersveiligheid, wat deel uitmaakt van de Friese Strategie Verkeersveiligheid 2010-2015. Binnen dit plan wordt gestreefd naar een integrale aanpak van de verkeersveiligheid. Eigen bijdragen gaan gepaard met te ontvangen subsidies (van derden verkregen middelen).

Voorziening ondernemersfonds

De opbrengst van de reclamebelasting wordt jaarlijks in de voorziening ondernemersfonds gestort. Het bedrag wordt ter beschikking gesteld voor door de ondernemers georganiseerde activiteiten in het centrum van Burgum.

De vermeerderingen bestaan uit:

- jaarlijkse storting in de voorziening actieplan verkeersveiligheid (€ 5.000)
- storting van de opbrengst van de reclamebelasting (€ 44.000) in de voorziening ondernemersfonds.

De verminderingen bestaan uit:

- bijdragen van de voorziening actieplan verkeersveiligheid voor verkeerseducatiedagen, verkeersmarkt en scootmobieltrainingen (€ 2.000)
- bijdragen van de voorziening ondernemersfonds aan het ondernemersfonds (€ 44.000).

Voorzieningen elders belegd

Voorziening bestuurscommissie en voorziening vermogen Mr. Frankeskoalle

Met ingang van 1 januari 2008 zijn de financiële banden tussen Stichting OPO Tytsjerksteradiel en de gemeente vervallen. De bestuurscommissie Frankeskoalle is als zodanig nog steeds werkzaam. De voorziening zal dus wat dat betreft dan ook blijven bestaan in de gemeentelijke boeken.

De jaarlijkse actualisering van de voorzieningen met betrekking tot de Mr. Frankeskoalle betreft een storting van € 325.000 en een onttrekking van €351.000.

Vaste schulden met een rentetypische looptijd $\geq$ 1 jaar

	Boek- waarde per	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Aflos- singen	Boek- waarde per
<i>(x € 1.000)</i>	1-1-2017				31-12-2017
a Obligatieleningen (BBV – art. 46a)	-	-	-	-	-
b Onderhandse leningen (BBV – art. 46b)					
1. binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	133	-	-	31	102
2 binnenlandse banken en overige financiële instellingen	42.649	-	-	5.452	37.197
3 binnenlandse bedrijven	-	-	-	-	-
4 openbare lichamen	-	-	-	-	-
5 overige binnenlandse sectoren	113	-	-	-	113
6 buitenlandse instellingen, fondsen, banken en overige sectoren	-	-	-	-	-
c Door derden belegde gelden (BBV – art. 46c)	-	-	-	-	-
d Waarborgsommen (BBV – art. 46d)	14	-	-	-	14
0					
Totaal voorzieningen	42.909	-	-	5.483	37.426

De vaste schulden met een rentetypische looptijd $\geq$ 1 jaar betreffen langlopende geldleningen. De term 'vaste schulden met een rentetypische looptijd $\geq$ 1 jaar' sluit aan op de wet Fido. De typering in looptijd van korter dan één jaar en langer dan één jaar heeft te maken met het onderscheid tussen vlottende schulden (korter dan één jaar) en lange schulden. De looptijd is een goede maatstaf voor het verkrijgen van een indicatie van risico's.

De aflossingen in 2017 betreffen reguliere aflossingen van de langlopende geldleningen. De totale rentelasten van bovenstaande leningen bedragen voor 2017 € 1.827.000.

In het totaal van onze vaste schulden zit voor een bedrag van € 9,2 miljoen aan aangetrokken geldleningen voor doorfinanciering aan WoonFriesland. Per 31 december 2020 zijn deze leningen afgelost. Aflossing 2018 (€ 9,1 miljoen), 2019 (€ 35 duizend) en 2020 (€ 35 duizend).

Vlottende passiva

Hieronder volgt een toelichting op de vlottende passiva.

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar

Onder de netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar verstaan we kortlopende schulden. De afwikkeling van de schulden kent een normaal verloop.

De term 'netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar' sluit aan op de wet Fido. De typering in looptijd van korter dan één jaar en langer dan één jaar heeft te maken met het onderscheid tussen vlottende schulden (korter dan één jaar) en lange schulden. De looptijd is een goede maatstaf voor het verkrijgen van een indicatie van risico's.

Overzicht netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar (x € 1.000)

<i>bedragen x € 1.000</i>	Balans per 31-12-16	Balans per 31-12-2017
Banksaldi	-	2.471
Subtotaal banksaldi	-	2.471
Nog te betalen bedragen	4.192	3.199
Nog te betalen BTW	-	-
Crediteuren	2.616	3.248
Kortlopende schulden Mr. Frankesskoalle	51	62
Schuld Sociaal Domein	678	2.479
Gemeentepersoneel loonheffing c.a	784	479
Verrekening WM8KTD	2.050	3.668
Nog te betalen SD	2.392	196
Subtotaal overige schulden	12.763	13.349
Totaal netto vlottende schulden	12.763	15.820

Onder de netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar zijn in de jaarrekening diverse schattingen opgenomen die betrekking hebben op de uitvoering van de Jeugdzorg waarvan de activiteiten vanaf 2015 zijn gedecentraliseerd/overgedragen aan de gemeente vanuit het Rijk. Vorig jaar was sprake van diverse onzekerheden en achterstanden bij zorgaanbieders waardoor er geen betrouwbare verantwoordingsinformatie beschikbaar was om een adequate inschatting te kunnen maken van de balansposities inzake Jeugd. Ondanks dat deze situatie in 2017 verbeterd is blijft er vooral over oudere jaren nog steeds sprake van schattingsonzekerheden omtrent de balansposities.

Overlopende passiva

In de tabel hieronder zijn de van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor specifieke uitkeringen, die dienen ter dekking van lasten van de volgende begroting verantwoord.

Vooruit ontvangen (voor)schotbedragen van Rijk en Provincie en andere overheden	Saldo 1/1/2017	Ontvangen bedragen	Vrijgevalen bedragen	Terugbetalingen	Saldo 31/12/2017
Rijk					
Ministerie; infrastructuur: ISV geluid subsidie	42.000	-	-	-	42.000
Sanering verkeerslawaaï	48.000	85.000	85.000	-	48.000
Overige Nederlandse overheidslichamen					
Subsidie Skulenboarch	58.000	-	-	-	58.000
Kansen in kernen	2.083.000	3.726.000	943.000	-	4.866.000
Totaal van de van EU en NL overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor specifieke uitkeringen die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	2.231.000	3.811.000	1.028.000	-	5.014.000

Niet uit de balans blijkende verplichtingen en vorderingen

Gewaarborgde leningen en overige garantstellingen

Onze gemeente staat borg voor geldleningen verstrekt aan woningcorporaties ten bedrage van € 58,2 miljoen. Deze borgstellingen zijn overgedragen aan het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) waarbij de gemeente samen met het rijk als tertiaire achtervanger optreedt. Voor de verantwoording hiervan verwijzen wij naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Niet afgewikkelde investeringen

Tevens willen wij, als niet uit de balans blijkende verplichtingen, de investeringen noemen, waarvan de definitieve afwikkeling in een later jaar plaatsvindt. De dekking is voldoende geregeld binnen de toekomstige exploitatiebegrotingen.

Leaseovereenkomsten

Ook leaseovereenkomsten behoren tot de niet in de balans opgenomen belangrijke financiële verplichtingen. Deze overeenkomsten behoorden tot 2015 bij de gemeente. Vanaf 2016 zijn deze overgeheveld naar de werkmaatschappij.

Crediteuren met meerjarige verplichtingen

Daarnaast behoren ook de crediteuren met meerjarige verplichtingen tot de niet uit de balans blijkende verplichtingen. Het betreft hier meerjarige verplichtingen met betrekking tot Taxicentrale Waaksma, De Vrije Energie Producent B.V., Ziezzo payroll B.V., Eneco Zakelijk B.V., AB Vakwerk Uitzendorganisatie B.V., Centraal beheer Achmea, Marsh Nederland, De Vier Gewesten BV.

Overig

Op balansdatum loopt, in gezamenlijkheid met de werkmaatschappij 8KTD en de gemeente Achtkarspelen, een juridische procedure met een leverancier over niet betaalde facturen voor een gezamenlijk bedrag van circa € 0,5 miljoen.

Hoewel de afloop van deze procedure inherent onzeker is, is het bestuur positief over de afloop van deze procedure. Daarom is in de balans geen verplichting opgenomen voor de ontvangen facturen van deze leverancier.

1.3.4 Overzicht van baten en lasten

In onderstaande tabel is het saldo van de gerealiseerde baten en lasten per programma opgenomen en vergeleken met de begroting 2017 voor wijziging en de begroting 2017 na wijziging. De jaarrekening 2017 sluit met een negatief saldo van € 3.501.000. Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken van de afzonderlijke onderdelen.

In de afzonderlijke programma's is een nadere toelichting op onderstaande tabel opgenomen. Dit is te vinden onder 'Wat heeft het gekost'.

Programma <i>(x € 1.000)</i>	Begroting voor wijziging			Begroting na wijziging			Rekening		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
01 Algemeen bestuur	1.950	553	-1.397	2.126	553	-1.573	2.093	614	-1.480
02 Openbare orde en veiligheid	2.734	43	-2.690	2.647	43	-2.604	2.650	41	-2.609
03 Infrastructuur	8.326	186	-8.140	8.565	144	-8.420	8.672	1.950	-6.723
04 Economische zaken	463	151	-312	658	174	-484	680	203	-477
05 Onderwijs	4.080	500	-3.581	3.620	497	-3.123	3.649	508	-3.141
06 Welzijn	21.066	921	-20.145	21.603	949	-20.655	23.504	893	-22.611
07 Sport	2.870	694	-2.175	2.651	669	-1.982	3.042	1.286	-1.756
08 Werk en bijstand	16.324	7.922	-8.402	16.314	7.922	-8.392	17.050	8.395	-8.655
09 Milieu	5.313	5.597	284	4.749	5.597	847	5.351	5.685	333
10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	2.947	842	-2.105	3.896	776	-3.120	8.787	8.631	-156
saldo progr. 1 tm 10	66.072	17.409	-48.663	66.830	17.325	-49.505	75.479	28.206	-47.273
11 Algemene dekkingsmiddelen									
● Lokale heffingen waarvan de besteding niet gebonden is	263	10.405	10.143	159	10.429	10.270	129	9.899	9.770
● Algemene uitkeringen		27.690	27.690		28.908	28.908		29.064	29.064
● Dividend	13	54	40	6	85	80	6	85	80
● Deelfonds Sociaal Domein		15.484	15.484		15.893	15.893		15.893	15.893
● Saldo van de financieringsfunctie	-543	1.094	1.638	857	844	-14	875	844	-31
● Overige algemene dekkingsmiddelen	9.500	736	-8.764	10.300	208	-10.092	11.881	296	-11.586
Saldo progr. 11	9.232	55.463	46.231	11.322	56.366	45.043	12.891	56.080	43.189
Subtotaal programma's	75.304	72.872	-2.433	78.152	73.691	-4.461	88.370	84.286	-4.084
Mutaties reserves		2.435	2.435	1.189	5.373	4.184	1.157	1.740	583
TOTAAL	75.304	75.307	3	79.341	79.064	-278	89.528	86.026	-3.501

Toelichting baten en lasten

Gerealiseerde resultaat

In het overzicht van baten en lasten is het saldo van de gerealiseerde baten en lasten per programma opgenomen en vergeleken met de begroting 2017 voor wijziging en de begroting 2017 na wijziging.

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening wordt vastgesteld met inachtneming van hetgeen omtrent de financiële positie op de balansdatum is gebleken tussen het moment van opmaken van de jaarstukken en het tijdstip van vaststelling daarvan, voor zover deze aanvullende informatie onontbeerlijk is voor het bedoelde inzicht.

De jaarrekening over 2017 sluit uiteindelijk met een nadelig saldo van € 3.501.000.

Het resultaat van de jaarrekening kenmerkt zich door hoofdzakelijk incidentele verschillen voor de lopende jaarrekening en een aantal posten met betrekking tot voorgaande jaren.

Een aantal van deze verschillen hebben wij hieronder opgenomen:

Verklaring	Bedrag	V/N
• Sociaal domein; Jeugd 2017	1.243	N
• Sociaal domein; oude jaren	445	N
• Sociaal domein WMO	513	V
• Sociaal domein; lagere eigen bijdragen	196	N
• Nadelige ontwikkelingen BUIG	735	N
• Sociaal Domein Jeugd nagekomen facturen	619	N
• Sociaal domein WMO nagekomen facturen	130	N
• Vangnetregeling participatie	272	V
• Lager aantal WSW-ers	162	V
• Hogere kosten bijzondere bijstand	80	N
• Resultaat bouwgrondexploitatie	1.128	V
• Nadeel personeelslasten	986	N
• Hogere bijdrage WM&KTD	411	N
• Financieringsresultaat	234	V

In de afzonderlijke programma's is een nadere toelichting opgenomen van de belangrijkste afwijkingen van de jaarrekening 2017 ten opzichte van de (bijgestelde) begroting 2017. Dit is te vinden onder 'Wat heeft het gekost'.

Begrotingsrechtmatigheid

Voor het begrotingscriterium is het van belang dat de baten, lasten en balansmutaties tot stand komen binnen de grenzen van de vastgestelde begroting en de hiermee samenhangende programma's. Volgens de kadernota rechtmatigheid zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig.

Het kan voorkomen, dat er meer is uitgegeven dan begroot, maar dat het college wel binnen het door de raad uitgezette beleid is gebleven. In deze gevallen is het niet de bedoeling, dat de accountant deze overschrijdingen betreft bij de beslissing om wel of niet een goedkeurende accountantsverklaring af te geven. De accountant moet deze overschrijdingen wel opnemen in het verslag van bevindingen. Jaarlijks toetsen we de overschrijdingen per programma aan de soort begrotingsoverschrijding uit de kadernota rechtmatigheid om vast te stellen of sprake is van een begrotingsoverschrijding die mee moet tellen voor het rechtmatigheidsoordeel.

In de jaarrekening 2017 is sprake van overschrijdingen voor de volgende programma's: programma 2 t/m 10.

Wij vinden dat bovenstaande overschrijding behoort tot het kader waarbinnen het college van de raad mandaat heeft gekregen om uitvoering te geven aan het vastgestelde beleid. Voor een toelichting op de overschrijding verwijzen wij u naar het betreffende programma.

1.4 Verantwoording Wet Normering Topinkomens (WNT)

De Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) heeft als doel om bovenmatige beloningen en ontslagvergoedingen bij instellingen in de (semi)publieke sector tegen te gaan. Het uitgangspunt hierbij is dat de hoogste leidinggevenden niet meer mogen verdienen dan een minister.

De algemene WNT-noemer wordt jaarlijks vastgesteld in een ministeriële regeling. De maximum bezoldiging voor 2017 is vastgesteld op € 181.000.

In de tabel hieronder zijn de leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking benoemd.

bedragen x € 1	O. de Jager	S.K. Dijkstra
Functiegegevens	gemeentesecretaris	griffier
Aanvang en einde functievervulling in 2017	[1/1] - [22/12]	[1/1] - [31/12]
Deeltijdfactor in fte	[1,0]	[0,89]
Gewezen topfunctionaris?	[nee]	[nee]
(Fictieve) dienstbetrekking?	[ja]	[ja]
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	[€ 116.925]	[€ 81.623]
Beloningen betaalbaar op termijn	[€ 16.452]	[€ 12.954]
<i>Subtotaal</i>	<i>[€ 133.377]</i>	<i>[€ 94.577]</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	[€ 176.041]	[€ 161.090]
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	[€ 133.377]	[€ 94.577]
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functievervulling in 2016	[1/1] - [31/12]	[1/1] - [31/12]
Deeltijdfactor 2016 in fte	[1,0]	[0,89]
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	[130.303]	[84.465]
Beloningen betaalbaar op termijn	[€ 14.840]	[€ 10.775]
Totale bezoldiging 2016	[€ 145.143]	[€ 95.239]

bedragen x € 1	O. de Jager
Functiegegevens	
Functie(s) gedurende dienstverband	Gemeentesecretaris
Deeltijdfactor in fte	[1,0]
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	[2017]
Ontslaguitkering	
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	[€ 75.000]
Individueel toepasselijk maximum	[€ 75.000]
-/- Onverschuldigd deel	€ 0
Totaal uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	[€ 75.000]
Waarvan betaald in 2017	[€ 4.243]
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen, die in 2017 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden, of had moeten plaatsvinden.

Er zijn in 2017 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald, die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

1.5 Single Information Single Audit

SISA is de afkorting voor 'Single Information, Single Audit'. Basisidee bij het principe SISA is dat het Rijk bij het vragen van informatie zoveel mogelijk aansluit bij de informatiebehoefte en verantwoordingsmomenten van de medeoverheden zelf. Bij 'Single Information' hoeft de gemeente, provincie of gemeenschappelijke regeling niet speciaal een aparte verantwoording voor het Rijk op te stellen, maar kan het eigen jaarverslag worden gebruikt. In een bijlage bij de jaarrekening wordt de verantwoordingsinformatie opgenomen over specifieke uitkeringen die het Rijk nodig heeft om de specifieke uitkeringen te kunnen beoordelen. Met 'Single Audit' wordt bedoeld dat voor de controle door de accountant gebruik wordt gemaakt van de reguliere controle van de jaarrekening door de accountant.

In de onderstaande tabel zijn de specifieke uitkeringen in 2017, die onder de SISA-werking vallen, opgenomen.

Nr.	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in €	Toelichting fout of onzekerheid
D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011–2018	Geen	–	N.v.t.
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaai	Geen	–	N.v.t.
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	Geen	–	N.v.t.
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet	Geen	–	N.v.t.
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)	Geen	–	N.v.t.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2017 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2018

OCW	D9	Onderwijsachterstanden beleid 2011-2018 (OAB)	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)
		Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden beleid 2011-2017	<i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04</i>
			€ 24.000	€ 41.200	€ 24.809	€ 0
		Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	<i>Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 05</i>	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag <i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06</i>	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t Indicatornummer: D9 / 07</i>	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag <i>Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08</i>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

lenW	E3	Subsidie-regeling sanering verkeerslawaai	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding t/m jaar T	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen
		Subsidie-regeling sanering verkeerslawaai						
		Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)						
			<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 01</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 02</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 03</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 04</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 05</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 06</i>
1		lenM/BSK-2017/260361		€ 54.833	€ 1.142.932	€ 0	€ 0	€ 0
2		lenM/BSK-2017/292146		€ 29.700	€ 658.968	€ 0	€ 0	€ 0
		Kopie beschikingsnummer	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T)	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T	Eindverantwoording Ja/Nee
			Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie		
			<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 09</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 10</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E3 / 11</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 12</i>
1		lenM/BSK-2017/260361		€ 54.833	€ 1.142.932	€ 0		Nee
2		lenM/BSK-2017/292146		€ 29.700	€ 658.968	€ 0		Nee

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2017 Alle gemeenten verantwoord voor hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAW	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAZ	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
			I.1 Participatiewet (PW)	I.1 Participatiewet (PW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 04</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 05</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 06</i>
			€ 7.533.587	€ 36.092	€ 782.892	€ 3.792	€ 37.355	€ 171
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	
			I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	I.7 Participatiewet (PW)	I.7 Participatiewet (PW)	
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 07</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 08</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 09</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 10</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G2 / 11</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2 / 12</i>
			€ 146.589	€ 11.041	€ 0	€ 142.391	€ 0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2017 Besluit	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 03</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 04</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 05</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 06</i>
			€ 31.349	€ 7.189	€ 14.291	€ 40.464	€ 11.568	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 07</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G3 / 09</i>			
			€ 0	€ 0	Ja			

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

lenW	E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen (jaar T)	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde overige bestedingen	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 01</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E27B / 02</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E27B / 03</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E27B / 04</i>	<i>Aard controle R Indicatornummer: E27B / 05</i>	
1			1309808 (2016-2020)	€ 3.125	€ 3.125	€ 0	€ 0	
			Kopie beschikingsnummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T)	Toelichting	Eindverantwoording Ja/Nee	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 06</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 09</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 10</i>	
1			1309808 (2016-2020)	€ 6.996	€ 6.996	nvt	Nee	

1.6 Controleverklaring accountant

Oordeel accountant

Door onze accountant EY (Ernst and Young) is bij deze jaarrekening nog geen officieel oordeel betreffende getrouwheid en rechtmatigheid afgegeven. Op basis van onze contacten met EY over de stand van zaken van de controlewerkzaamheden verwachten wij uit te komen op een verklaring met beperking ten aanzien van getrouwheid en een afkeurende verklaring ten aanzien van rechtmatigheid.

Wij gaan ervan uit dat bij het aanbieden van de jaarrekening 2017 aan de raad voor definitieve vaststelling in de vergadering van 20 september 2018 de controleverklaring beschikbaar is.

1.7 Besluit

Wij stellen u voor:

1. De jaarrekening 2017 vast te stellen.
2. De overschrijding van programma's 2 t/m 10 vast te stellen (zie analyse van de betreffende programma's). Overschrijdingen in de jaarrekening op programmaniveau moeten op grond van het BBV alsnog door de raad worden goedgekeurd.
3. Het jaarrekeningresultaat na bestemming van de al geaccordeerde (deels bijgestelde) mutaties in de reserves vast te stellen op € 3.501.000 nadelig.

Resultaatsbestemming:

4. Het nadelige rekeningresultaat wordt ten laste van de algemene reserve gebracht.

Vrijval en temporisering

5. De vrijval van beschikking over reserves als gevolg van temporisering van de initiatieven in 2017 voor het restant bedrag van € 3.533.000 opnieuw beschikbaar te stellen voor de begroting van 2018 en verder.

1.8 Resultaat per programma

1.8.1 Algemeen bestuur

Inleiding

'Aandacht voor kwaliteit'

Het programma Algemeen bestuur omvat zowel de dienstverlening ter ondersteuning van het functioneren van bestuursorganen als de directe dienstverlening aan de burger. Het richt zich op een effectief, efficiënt en transparant bestuur. Een efficiënte en klantgerichte dienstverlening is ook een speerpunt evenals kwaliteit van de ambtelijke organisatie met het oog op de toekomst. Programmapunten die in dit kader de aandacht zullen krijgen zijn: een verbeterslag voor wat betreft de dienstverlening (waaronder KCC), een gestroomlijnd communicatiebeleid, het selectief toepassen van (nieuwe) vormen van burgerparticipatie en het verder werken aan juridische kwaliteitszorg in samenhang met de doorontwikkeling van planning en control. Gezien de grenzen van de middelen zijn de ambities hierbij van een gemiddeld niveau.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Dorpsvisies (Beleid)

Conform de met de raad gemaakte afspraak zijn de dorpsvisies, die in de periode januari 2016 – april 2017 zijn ge-update, ter kennis gebracht tijdens de behandeling van de 2e Bestuursrapportage 2017.

Dienstverlening op afspraak/ aanpassen openingstijden (Publieksdiensten)

De openingstijden zijn geëvalueerd bij de Burgerpeiling in het kader van de evaluatie van de samenwerking. Resultaat hiervan was dat in Tytsjerksteradiel 70% van de respondenten tevreden is met de openingstijden. In Achtkarspelen is dat 78%. De resultaten van de peiling geven geen aanleiding tot verder onderzoek.

De dienstverlening op afspraak is in 2017 ingevoerd voor Tytsjerksteradiel. Vanaf september kan men voor reisdocumenten, rijbewijzen en producten bouwen en wonen nu ook op afspraak terecht bij de gemeente. De gemeente Achtkarspelen had deze service langer in gebruik.

Doorontwikkelen bereikbaarheid (Publieksdiensten)

De bereikbaarheid van 14-0511 is onveranderd stabiel gebleken op 95%. Uit landelijk onderzoek bleek dat het gemiddeld bereik voor organisaties 92% is. De beide gemeentes scoren dan aanzienlijk beter. Dit komt door de effectuering van de zogenaamde flexibele schil. Een samenwerkingsverband tussen Publieksdiensten, Sociaal Domein en Uitzendbranche dat werkzoekende kandidaten opleidt en toeleidt naar een breder inzetbaar niveau. Hiertoe is geld beschikbaar gesteld door de gemeenteraad en dankzij dit geld is er in de hoge bereikbaarheid voorzien.

Uitlijnen kanalen KCC (Publieksdiensten)

Het zogenaamde callcenter (eerstelijnsdienstverlening) is al enige tijd gemeenschappelijk binnen het KCC. In 2017 is de zogenaamde tweedelijnsdienstverlening veel meer op elkaar afgestemd. Deze afstemming zorgde voor aanzienlijke verbetering in de Dienstverlening. Op het gebied van

het Sociaal Domein is dat terug te vinden in bijvoorbeeld het aantal terugbelnotities dat ten opzichte van 2016 met ruim 13% is verminderd.

Ook op het gebied van Bouwen en Wonen is er significante vooruitgang. In Tytsjerksteradiel bijvoorbeeld nam het aantal verkochte bouwkvavels ten opzichte van 2016 met 75% toe. Het aantal tweedelijns vragen aan de balie nam met 61% toe. De klant werd altijd binnen de service norm van 24 uur, al dan niet op afspraak, geholpen.

In de digitale dienstverlening zijn geen stappen gezet. Weliswaar is het app-kanaal breder ingezet binnen de organisatie, maar blijft de realisering van het digitale product achter bij de verwachtingen.

Kulturele Haadstêd 2018 (KH2018) (Concern)

Inspiratie-/netwerkbijeenkomsten

In 2017 zijn twee inspiratie-/netwerkbijeenkomsten georganiseerd. Beide bijeenkomsten zijn goed bezocht. De opzet van de avonden was informatie verstrekken door de organisatie vanuit Leeuwarden, aandacht voor projecten uit de gemeente en gelegenheid bieden voor netwerken.

Verloop tender

Bij de tweede tender is € 41.500 subsidie verstrekt. Er waren 16 aanvragen, waarbij 11 aanvragers subsidie toegekend hebben gekregen. Hierover is een persbericht verschenen en ook is de raad geïnformeerd over het verloop hiervan.

Samenwerking Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel (Concern)

In 2017 is de samenwerking met Achtkarspelen uitgebreid geëvalueerd. De gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel werken al jaren intensief (ambtelijk) samen. Naar aanleiding van de evaluatie is besloten tot verbeteren en door ontwikkelen. De gemeenten blijven zelfstandig, daar is geen enkel misverstand over. Verbeteren en door ontwikkelen vindt plaats in het huidige model (model 3C). Dat model is organisch en biedt daartoe voldoende ruimte.

Op basis van de aanbevelingen uit het onderzoek "Boogers" zijn we samen met het college van Achtkarspelen aan de slag gegaan met het opstellen van een gezamenlijke toekomstvisie op de samenwerking.

Ook de bevindingen uit de informele gezamenlijke radenbijeenkomsten worden verwerkt in de 'Toekomstvisie Samenwerking', die samen met AEF wordt opgesteld. De toekomstvisie is naar verwachting binnenkort gereed.

Verbeteren en door ontwikkelen van de samenwerking staat ten dienste van de 4 k's: (kwaliteit, kwetsbaarheid, klanttevredenheid en kosten) en houdt in:

- Versimpeling van de structuur en aansturing
- Meer bestuurlijke afstemming aan de voorkant tussen portefeuillehouders, colleges en raden
- Verdergaande harmonisatie van uitvoerende werkprocessen
- Aandacht voor leiderschap, cultuur en gedrag.

Stadsregio (Concern)

Bij de Stadsregio is de wens uitgesproken om met de betrokken overheden en maatschappelijke partners in het noordelijke deel van Fryslân een vernieuwde flexibele samenwerking aan te gaan. Gezamenlijk met de regio Noordwest Fryslân en Noordoost Fryslân wordt gewerkt aan vier thema's: wonen en zorg, economie, verspreiding van voorzieningen en werk en onderwijs. Na de

verkiezingen in 2018 stemt een bestuurlijke agendacommissie af welke opgaven gezamenlijk worden opgepakt. Door middel van een memo wordt de gemeenteraad hierover geïnformeerd.

Tytsjerksteradiel Millennium Gemeente (Global Goals gemeentecampagne) (Concern)

Begin 2017 heeft Tytsjerksteradiel opnieuw de titel Fairtrade Gemeente ontvangen. Twee bedrijven hebben een fairtrade-certificaat ontvangen. Specifieke aandacht is besteed aan het warm maken van sportverenigingen om in de kantines fairtrade-producten te gebruiken. Daarnaast is Tytsjerksteradiel actief in de provinciale Fairtrade-campagne en is geparticipeerd in de organisatie van de inspiratiemiddag FairFryslân. Bedrijven/organisaties zijn benaderd en voorzien van informatie. Diverse bedrijven/organisaties die de titel al hebben behaald zijn voorzien van ondersteuning en advies.

Leges Burgerzaken (Publieksdiensten)

Er zijn in 2017 meer reisdocumenten en rijbewijzen verstrekt dan begroot. Hier staan ook hogere afdrachten aan het rijk tegenover. Per saldo betekent dit een voordeel voor de jaarrekening van € 30.000.

Griffie

De rekenkamer heeft in 2017 een aantal onderzoeken uitgevoerd gezamenlijk met andere gemeenten. De kosten zijn hiermee gedeeld wat een voordeel opleverde op de onderzoekskosten voor de jaarrekening 2017 van € 14.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 01 Algemeen bestuur			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Vershil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	1.950		
Baten	553		
Per saldo	-1.397		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	186		
Baten			
Per saldo	-186		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-10		
Baten			
Per saldo	10		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Vershil
Lasten	2.126	2.093	33
Baten	553	614	-61
Per saldo	-1.573	-1.480	-94
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald	165	142	23
Per saldo	165	142	23
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Vershil
Lasten	2.126	2.093	33
Baten	718	756	-37
Per saldo	-1.408	-1.338	-70

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Vershil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Hogere leges burgerzaken; meer reisdocumenten en rijbewijzen	30	V
Lagere onderzoekskosten rekenkamer	14	V

1.8.2 Openbare orde en veiligheid

Inleiding

‘Veilig en duidelijk, wanneer nodig handhavend met strakke hand’

Het programma openbare orde en veiligheid omvat alle gemeentelijke activiteiten op het gebied van handhaving van de openbare orde, bevordering van de veiligheid en activiteiten rondom de bijzondere wetten. Hieraan wordt op verschillende manieren vormgegeven door het stellen van regels, het verlenen van vergunningen, het maken van beleid, uitvoering geven aan handhaving, organisatie van de rampenbestrijding, de brandweer en de samenwerking met de politie.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Crisisorganisatie (Toezicht, handhaving en veiligheid)

De crisisorganisatie is ingericht. Er is een jaarlijks vakbekwaamheidsprogramma voor medewerkers in de crisisorganisatie.

Implementatie beleid verwarde personen (Toezicht, handhaving en veiligheid)

In de uitvoering wordt gewerkt aan verbetering van de samenwerking tussen sociaal domein en veiligheidsdomein. Op beleidsgebied zijn er nog stappen te maken. Er is in 2017 gezamenlijk gewerkt aan een "escalatiemodel", waarbij de dorpen- en jeugdteams kunnen opschalen bij escalatie van een specifieke casus. Dit moet nog worden geformaliseerd. Deze actie ligt bij het sociaal domein.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 02 Openbare orde en veiligheid			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verskil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	2.734		
Baten	43		
Per saldo	-2.690		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-81		
Baten			
Per saldo	81		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-6		
Baten			
Per saldo	6		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verskil
Lasten	2.647	2.650	-3
Baten	43	41	2
Per saldo	-2.604	-2.609	5
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald			
Per saldo			
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verskil
Lasten	2.647	2.650	-3
Baten	43	41	2
Per saldo	-2.604	-2.609	5

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verskil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Geen bijzonderheden		

1.8.3 Infrastructuur

Inleiding

'Sober en doelmatig'

Het programma Infrastructuur omvat de aanleg, het beheer en onderhoud van (water)wegen en straten c.a., groenvoorzieningen, natuur- en landschapsbescherming, openbare verlichting en verkeersveiligheid. Het programma is gericht op het mogelijk maken van een veilige deelname aan het verkeer en een sober en doelmatig beheer van de openbare ruimte met inachtneming van en respect voor de aanwezige (unieke) kwaliteiten ervan, zoveel mogelijk via rationele programma's. Bij de opstelling/herziening van rationele programma's zal er overigens op worden toegezien dat het niveau van de uitgaven doorlopend bestuurlijk kan worden getoetst.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Herinrichting wegen / kansen in kernen (Beleid)

Kansen in Kernen Burgum is in het voorjaar van 2017 in uitvoering genomen (aannemer is KWS). De klankbordgroep wordt betrokken bij de uitvoering. Tegelijk met KIK is een deel van een nieuwe HWA riolering aangelegd, vanaf de rotonde bij het gemeentehuis tot aan de Poiesz. Dat werk is gereed. De eerste fase van KIK Burgum was rond de jaarwisseling gereed (het tracégedeelte vanaf de rotonde bij het gemeentehuis tot aan de kruising Hornstrasingel/Lohmanlaan). De tweede fase tot aan de kruising Tussendijken/Elingsloane is in uitvoering en is voor de zomer van 2018 opgeleverd. Vanuit het budget KIK Burgum worden zgn. 'kansen' gerealiseerd, waaronder een bijdrage aan het Wetter en Wille Park en het upgraden van het gebied rond het gemeentehuis en de Ljeppersskânsen.

De officiële opening van de heringerichte weg is gepland op 19 juli 2018.

In het voorjaar van 2017 werd ook het Definitief Ontwerp KIK Hurdegaryp vastgesteld en aanbesteed. Het werk werd gegund aan C. van den Adel te Burgum. Net als in Burgum wordt de klankbordgroep betrokken bij de uitvoering. De uitvoering is direct na de zomervakantie van 2017 gestart met de eerste fase, bestaande uit het tracégedeelte tussen de oostelijke dorpskomgrens en de kruising met de Easteromwei. Het werk bestaat uit een zestal fasen, die deel overlappend zijn. De aannemer verwacht voor de zomervakantie van 2018 gereed te zijn. De officiële opening van de heringerichte weg is gepland in september 2018.

Beide aanbestedingen KIK Burgum en KIK Hurdegaryp zijn ruim binnen de ramingen gebleven. Binnen het totaal budget KIK Tytsjerksteradiel van € 12 miljoen zit voldoende ruimte voor een kwalitatief hoogwaardige herinrichting van het 4e KIK-project, het Stationskwartier te Hurdegaryp en voor het realiseren van (extra) 'kansen'.

Voor het stationsgebied Hurdegaryp is in 2017 ook gestart met de planvorming, waar ook een breed samengestelde klankbordgroep bij is betrokken. Dit project "Stationskwartier Hurdegaryp" wordt getrokken door de provincie. Voor de herinrichting van de openbare ruimte in het projectgebied is KIK-budget afgezonderd in de orde van 2 miljoen.

Het Voorlopig Ontwerp voor dit project verschijnt in het voorjaar van 2018. In januari 2018 zijn de schetsen getoond aan een breed publiek tijdens een drukbezochte inloop in het E-loket.

Overdracht wegen als gevolg van de aanleg van de centrale as (Beheer)

De extra onderhoudslasten voor de aan ons overgedragen wegen in verband de Centrale As wordt mogelijk hoger dan eerder geraamd. De aanleg van de Centrale As is voltooid en de weg is in gebruik sinds eind 2016. Conform de overeenkomst met de provincie zijn bij de ingebruikname van de Centrale As de voormalige provinciale wegen overgedragen aan de gemeente Tytsjerksteradiel. Dit betreft (delen van) de volgende wegen: N355, N356 en N913. Deze weggedeeltes zijn nu in beheer en onderhoud bij de gemeente. Een aantal van die weggedeelten zijn nog niet formeel in eigendom overgedragen (maar wel in beheer en onderhoud), hier moet provincie Fryslân nog werkzaamheden uitvoeren.

Naast de voormalige provinciale wegen zijn er nog legio 'andere gevolgen' qua beheer en onderhoud: bijvoorbeeld aansluitende wegvakken/fietspaden bij nieuwe kruispunten, onderdoorgangen en viaducten, nieuwe beheergrenzen rondom viaducten en onderdoorgangen, de realisatie van een logische (aanvullende) ontsluitingsstructuur (denk bijv. aan rotonde bij Sumar) en voorzieningen voor de afwatering van nieuwe onderdoorgangen.

In aanloop naar de ontwikkeling van De Centrale As is, reeds in 2008, met de hiermee gepaard gaande uitzetting van beheer- en onderhoudskosten rekening gehouden middels een indicatieve raming van jaarlijks meer benodigde onderhoudsgelden van € 350.000 (incl. kosten uitbreiding areaal groenvoorziening). Dit bedrag staat gereserveerd in de begroting.

In 2008 is uitgegaan van de plannen, zoals die toen bekend waren. Daarna is door provincie Fryslân en Nije Daam het project verder uitgewerkt en gerealiseerd. Na daadwerkelijke overdracht wordt in beeld gebracht wat de exacte jaarlijkse onderhoudslasten zijn. Dit is inmiddels voor de N913 gebeurd. Voor de N355, de N356 en de 'andere gevolgen' moet dat nog bepaald worden. Wij zijn echter nog in afwachting van de definitieve aanlegtekeningen en meetgegevens/BGT-data van de provincie. De tijd zal leren in hoeverre de raming van € 350.000 daadwerkelijk toereikend zal zijn.

Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan (GVVP) (Beleid)

In combinatie met groot onderhoud zijn maatregelen uitgevoerd op Zomerweg, Ottemaweg en Zevenhuisterweg. De herinrichting van Burgum en Hurdegaryp past binnen de kaders van het beleid, maar wordt gedekt vanuit het project Kansen in Kernnen.

Onderhoud wegen (Beheer)

Aan het normale onderhoud van de wegen c.a. is het afgelopen jaar minder uitgegeven dan begroot. De oorzaak ligt onder meer in het feit dat er op dit moment nog volop wordt gewerkt aan de KIK-projecten. Op de aansluitende wegen in de diverse dorpen is dus "achterstallig" ontstaan. Dat wordt in de komende jaren ingelopen.

Het onderhoudsgeld wat niet is uitgegeven wordt middels een voorziening gereserveerd. Zowel voor dit jaar als de komende jaren heeft het geen effect voor de jaarrekening.

Lagere kosten voor afvoer teerhoudend asfalt en machinaal straten (Beheer)

Deze twee onderwerpen worden gezien hun bijzondere aard bewust buiten de verrekening met de onderhoudsvoorziening gehouden.

Voor teerhoudend asfalt is geen inventarisatie gemaakt dus het is niet bekend waar en hoeveel van dit asfalt aanwezig is. Teerhoudend asfalt mag niet als grondstof worden gebruikt en moet worden afgevoerd en verwerkt. De kosten hiervoor fluctueren jaarlijks.

De hoeveelheid bestrating die jaarlijks machinaal wordt gestraat fluctueert omdat niet elke steensoort met machines kan worden gestraat.

Het afgelopen jaar zijn de kosten meegevallen. Dat geldt ook voor het meerjarige gemiddelde en om die reden is de begroting voor 2018 en volgende jaren hierop (in positieve zin) bijgesteld. Voor de jaarrekening 2017 betekent dit per saldo een voordeel van € 109.000

Straatreiniging (Beheer)

Straatreiniging omvat twee taken. Enerzijds het verwijderen van onkruid op verhardingen en anderzijds het straatvegen. Beide taken kostten in 2017 minder dan begroot.

Bij onkruidverwijdering zijn enkele jaren geleden de chemische middelen (glyfosaat) in de ban gedaan en is overgestapt op een andere werkwijze. Op voorhand is ingeschat dat die nieuwe werkwijze aanmerkelijk duurder zou zijn. Dat blijkt mee te vallen.

Ook het straatvegen en dan in het bijzonder de kosten van de afvoer van het veegvuil en kolkenslib. De afgevoerde hoeveelheden zijn veel lager dan begroot. Voor 2017 betekent dit voor de jaarrekening een voordeel van € 64.000. Van beide taken wordt verwacht dat de kosten ook de komende jaren (2018 en verder). De begroting is hierop bijgesteld.

Daartegenover staat dat in het verleden de provinciale wegen binnen de bebouwde kom in opdracht van de provincie werden geveegd. Die wegen zijn als gevolg van de aanleg van de Centrale As in eigendom en beheer overgegaan naar de gemeente en dus is de inkomst van € 9.000 hiervan komen te vervallen. Per saldo een voordeel voor de jaarrekening 2017 van € 55.000

Baggeren (Beheer)

Als gevolg van de overdracht stedelijk waterbeheer heeft de gemeente een veel lagere baggerverplichting dan voorheen. Dat betekent dat een deel van de gereserveerde middelen, de voorziening baggeren, kan vrijvallen.

Op grond van het baggeruitvoeringsplan 2018 is de vrijval voor 2017 bepaald op € 100.000.

De overige kosten voor baggeren, de monitoring en het opstellen van een nieuw baggerbeleidsplan, waren duurder dan begroot (€ 7.000 N). Per saldo een voordeel voor de jaarrekening 2017 van € 93.000

Groenonderhoud (Beheer)

Het groenonderhoud, althans dat deel wat altijd door Caparis wordt uitgevoerd, is aanbesteed als groepsdetachering. Dat heeft tot een kostenbesparing geleid, maar het groenonderhoud heeft wel een tekort.

Dat tekort wordt veroorzaakt door de effecten van een aantal stormen van de afgelopen jaren. Er is simpelweg meer onderhoud nodig aan bomen.

Per saldo is er binnen groenonderhoud voor de jaarrekening 2017 een nadeel van € 59.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 03 Infrastructuur			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	8.326		
Baten	186		
Per saldo	-8.140		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	532		
Baten	54		
Per saldo	-478		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-294		
Baten	-96		
Per saldo	198		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	8.565	8.672	-108
Baten	144	1.950	-1.806
Per saldo	-8.420	-6.723	-1.698
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald	2.659	800	1.859
Per saldo	2.659	800	1.859
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	8.565	8.672	-108
Baten	2.803	2.750	54
Per saldo	-5.761	-5.923	161

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Lagere kosten teerhoudend asfalt en machinaal straten	109	V
Straatreiniging	55	V
Baggeren	93	V

1.8.4 Economische zaken

Inleiding

'Werken aan regionale economie en werkgelegenheid'

Het programma economische zaken omvat activiteiten die een bijdrage leveren aan het in stand houden en zo mogelijk versterken van de economische en toeristisch-recreatieve structuur in de gemeente Tytsjerksteradiel. Voor dit programma wordt zowel een beleidsplan economische zaken als een beleidsplan recreatie & toerisme opgesteld. Jaarlijks worden op basis hiervan uitvoeringsplannen ter informatie aan de raad aangeboden. Via de reguliere planning en control cyclus vindt vervolgens rapportage over de voortgang van de beleidsplannen en de daaraan gekoppelde jaarplannen plaats.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Netwerk Noordoost (Beleid)

Netwerk Noordoost is een Sociaal Economische Samenwerking van gemeenten in Noordoost Fryslân, gericht op uitvoering van projecten en het inhoud geven aan ambities. Voor Tytsjerksteradiel zijn er vier prioritaire projecten benoemd in ANNO I:

- Ontsluiting Skûlenboarch
- Kansen in Kernen
- Waterfront Earnewâld
- Ontwikkelingen waterfront Burgum

Met uitzondering van de Ontwikkeling Waterfront Burgum (reserveproject) zijn alle projecten in uitvoering.

Beleidsplan R&T (Beleid)

Het college heeft besloten het beleid voor recreatie en toerisme pas te herzien nadat het regionale beleid voor recreatie en toerisme in Noordoost-Fryslân is vastgesteld. Het regionale beleidsplan wordt in 2018 opgesteld, planning vaststelling maart 2019.

Recreatiehavens

Per saldo zijn er in 2017 minder kosten gemaakt voor onze recreatieve havens. Voor de jaarrekening een voordeel van € 26.000.

Openluchtrecreatie

Ook op het terrein van openluchtrecreatie vielen de kosten in 2017 mee. Voor de jaarrekening een voordeel van € 15.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 04 Economische zaken			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	463		
Baten	151		
Per saldo	-312		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	247		
Baten	23		
Per saldo	-224		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-52		
Baten			
Per saldo	52		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	658	680	-22
Baten	174	203	-29
Per saldo	-484	-477	-7
WIJZIGINGEN reserves			
– in de reserves gestort			
– uit de reserves gehaald	90		90
Per saldo	90		90
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	658	680	-22
Baten	264	203	61
Per saldo	-394	-477	83

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Lagere kosten recreatieve havens	26	V
Lagere kosten (openlucht) recreatie	15	V

1.8.5 Onderwijs

Inleiding

'Ontwikkelen naar brede scholen'

Het programma Onderwijs richt zich op goede onderwijshuisvesting, op de lokale onderwijsagenda, op vervoer van leerlingen waar dat nodig is en op het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling van doelgroepen. Onderwijs zelf is primair de verantwoordelijkheid van de scholen en hun besturen. In deze rolverdeling wordt in onze gemeente door alle betrokkenen werk gemaakt van een goede en stevige samenwerking. Op diverse plaatsen leidt dit tot ontwikkeling van het "brede school"-concept en tot multifunctioneel accommodatiegebruik. Die goede samenwerking maakt ook mogelijk dat onderwijs en onderwijsbeleid prominente pijlers zijn in de integrale benadering van kinderen, jeugd en jongeren, en van hun kansen en problemen (WMO-domein opvoeden en opgroeien). Het programma heeft veel relatie met activiteiten in andere programma's, zoals Welzijn (WMO, clustering voorzieningen, Centrum Jeugd & Gezin), Sport (Buurt-Onderwijs-Sport projecten), Romte (planontwikkeling), MBB (gebouwen), Werk & Bijstand (startkwalificatie schoolverlaters).

Wat hebben we daarvoor gedaan

Aanvalsplan kindvoorzieningen Noardburgum (Beleid)

De openbare en christelijke basisschool in Noardburgum gaan fuseren. Dit proces is in volle gang. In het kader van het Integraal Kind Concept (IKC) wordt Noardburgum als pilot verder uitgewerkt en geconcretiseerd. Dit gebeurt in samenwerking met de beide basisscholen, Kinderwoud en de Procesbegeleider IKC.

Huurinkomsten schoolgebouwen

Bij de huurinkomsten van schoolgebouwen is een voordeel ontstaan van € 25.000. De oorzaak hiervan is dat er in 2017 geen actualisering van de raming heeft plaats gevonden als gevolg van drukte van de werkzaamheden rondom de begroting 2018.

Bijdrage aan Tjalling Koopmanscollege

Met het Tjalling Koopmanscollege (TKC) zijn afspraken gemaakt over de financiële verhouding tussen het TKC en de gemeente. De komst van de school heeft geleid tot extra inkomsten in het gemeentefonds. Met het TKC zijn afspraken gemaakt over het doordecentraliseren van deze middelen, zowel op basis van voorschotten als een definitieve afrekening per jaar. De ontwikkeling van het aantal leerlingen van het TKC liep in 2017 iets achter bij de eerdere verwachting. Voor de eindafrekening betekende dit een voordeel voor de gemeente van € 28.000 ten opzichte van de begroting.

Schadegevallen

Dit blijft een terugkerend onderwerp in de jaarrekening. Ook in 2017 is hierdoor een nadeel ontstaan. Dit komt omdat in de begroting bewust geen raming is opgenomen, omdat schadegevallen moeilijk zijn in te schatten. Het nadeel bedraagt € 15.000.

Kosten bewegingsonderwijs

Het nadelige verschil van € 13.000 wordt veroorzaakt doordat de scholen in 2017 meer uren bewegingsonderwijs hebben gehad dan volgens het rooster waarop de raming in de begroting was gebaseerd. De begroting 2017 was gebaseerd op het laatst bekende rooster ten tijde van de opmaak, zijnde het rooster van 2016. In 2017 heeft geen actualisering plaats gevonden.

Kosten leerlingenvervoer

Bij de kosten van het leerlingenvervoer is per saldo een nadeel ontstaan van € 35.000. In de loop van het jaar 2017 is het regionale vervoer vormgegeven. Hierin neemt ook onze gemeente deel. Bij de oorspronkelijke ramingen was de verwachting uitgesproken om dit binnen de budgettaire kaders te bekostigen. Dit is uiteindelijk niet haalbaar gebleken door de opstartmoeilijkheden, die de regionale organisatie heeft gekend. Er zijn o.a. behoorlijke juridische bijstandskosten gemaakt vanwege de aanbestedingsprocedure die overgedaan moest worden. Het nadelig effect voor de jaarrekening bedraagt € 46.000.

Bij de inkomsten is een voordeel ontstaan, omdat de vergoeding, die van het COA werd ontvangen niet in de ramingen was meegenomen. Het gaat hierbij om € 11.000.

Huur semipermanente bouw Singelland

Ten opzichte van de raming is een voordeel ontstaan van € 5.000. Ook dit heeft te maken met het niet actualiseren van de raming aan de werkelijke kosten.

Inzet tolken Leerplicht

De laatste jaren komt het steeds vaker voor dat in de taakuitoefening van de leerplicht de inzet van een tolk vereist is. Omdat vooraf niet in te schatten is, hoe en wanneer en met welke intensiteit is hiervoor geen raming opgenomen. Op rekeningbasis is een nadeel ontstaan van € 9.000.

Werkbudget milieueducatie

Door omstandigheden in de personele sfeer binnen de afdeling is in 2017 bijna geen uitvoering gegeven aan dit beleidsonderdeel. Hierdoor is op rekeningbasis een voordeel ontstaan van € 6.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 05 Onderwijs			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	4.080		
Baten	500		
Per saldo	-3.581		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	46		
Baten			
Per saldo	-46		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-506		
Baten	-2		
Per saldo	503		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verschil
Lasten	3.620	3.649	-29
Baten	497	508	-11
Per saldo	-3.123	-3.141	18
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald			
Per saldo			
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verschil
Lasten	3.620	3.649	-29
Baten	497	508	-11
Per saldo	-3.123	-3.141	18

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Huurinkomsten schoolgebouwen	25	V
Kosten bewegingsonderwijs	13	N
Schadegevallen	15	N
Bijdrage aan TKC	28	V
Vervoer van leerlingen	35	N

1.8.6 Welzijn

Inleiding

‘Welzijn in de dorpen’

Het programma welzijn omvat inzet en activiteiten om de participatie van burgers in de samenleving te ondersteunen. Belangrijk deel daarvan is het initiëren en in stand houden van voorzieningen voor jong én oud, van voorzieningen op het gebied van kunst en cultuur, en van overige gemeenschappelijke voorzieningen ter bevordering van de sociale leefbaarheid in de dorpen. De ambitie richt zich op zelfstandigheid/zelfredzaamheid van burgers, groepen en organisaties, op preventie, en op multifunctionaliteit van voorzieningen. In het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) is de gemeente voor burgers de eerst aanspreekbare overheid. In die verantwoordelijkheid heeft de gemeente een actieve regierol in de afstemming met een groot aantal lokaal werkzame instellingen op het gebied van welzijn, ondersteuning en zorg.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Sociaal domein

Algemeen

Met ingang van 2015 zijn de gemeenten verantwoordelijk geworden voor een aantal door het rijk overgehevelde taken in het kader van het sociaal domein. Voor de uitvoering van deze taken zijn door het Rijk financiële middelen in de vorm van een integratie-uitkering Sociaal Domein beschikbaar gesteld. Dit betreft middelen voor taken op het gebied van Participatie, Wmo en Jeugd. Binnen dit programma zijn de onderdelen Wmo en Jeugd verantwoord. Het onderdeel Participatie is verantwoord onder programma 8 van deze jaarrekening.

De lasten en baten van de taken met betrekking tot het sociaal domein zijn net als in 2015 en 2016 ook voor het jaar 2017 “budgettair neutraal” in de begroting opgenomen. Hiervoor is gekozen, omdat we nog onvoldoende ervaringscijfers hadden voor de opbouw en samenstelling van de benodigde budgetten. Een lijn, die door veel gemeenten om dezelfde reden is gekozen.

Voor de jaarrekening 2017 is binnen programma 6 sprake van een tekort van in totaal € 1.360.000. Het tekort doet zich binnen diverse taken met betrekking tot het sociaal domein voor. Het tekort op het onderdeel Jeugd is niet een verrassing. In de jaren 2015 en 2016 was dit ook al het geval.

Bij de overheveling van de budgetten werd (landelijk) verondersteld dat er kostenbesparingen zouden optreden, omdat gemeenten dichterbij hun burgers staan en daardoor op een efficiëntere wijze de middelen kunnen inzetten. Uit onderzoek is inmiddels gebleken, dat het dichterbij de burger staan voor de kostenontwikkeling een negatief effect tot gevolg heeft. Door de benadering van de burger vanuit de gedachte “Eén gezin, één plan en één regisseur” komt eerder en vaker een meervoudige problematiek boven tafel, waarop vervolgens actie wordt ondernomen.

Hierdoor worden latente nog onbekende hulpvragen eerder zichtbaar. Dit leidt vervolgens tot meer zorgkosten.

Een ander uitgangspunt bij het overnemen van de rijkstaken is het betrekken van professionals die daarvoor opgeleid zijn, bij de zorg die wordt toegekend. Het voordeel hiervan is dat verwacht mag worden dat een zorgvrager wordt geholpen op de voor hem of haar meest passende manier. Het nadeel is dat de gemeente daardoor minder grip heeft op de kostenontwikkeling. Instellen van budgetplafonds geven in dit kader alleen maar schijnzekerheid, omdat bij het voldoen aan gestelde wettelijke criteria voor het in aanmerking komen voor hulp, deze geboden moet worden. Binnen het sociaal domein hebben we veel met dit soort regelingen met een zogenaamd open eind karakter te maken.

Op basis van de ontwikkelingen in 2017 willen wij een winstwaarschuwing afgeven. Op dit moment wordt eraan gewerkt om meer inzicht in de toekomstige ontwikkeling van de budgetten binnen het sociaal domein te verkrijgen. De uitkomsten hiervan zullen zo snel mogelijk na de zomervakantie beschikbaar komen en vervolgens door ons worden betrokken bij de opstelling van de begroting 2019.

Jeugd

Binnen het onderdeel Jeugd is sprake van een tekort van in totaal € 1.688.000. Dit betreft voor € 1.243.000 een overschrijding van de lasten van 2017 en voor € 445.000 aan incidentele lasten, die voortvloeien uit eerdere jaren. Wettelijk gezien mogen zorgaanbieders vijf jaar na verleende zorg nog factureren en zal de gemeente de factuur moeten betalen. Daar waar dit mogelijk is, wordt de invloed van de oudere boekjaren zoveel mogelijk beperkt door het opnemen van balansposten voor deze nog te verwachten verplichtingen. Voor de jaren t/m 2016 was een balanspositie opgenomen van € 1.472.000. In totaal is er in 2017 nog voor € 1.917.000 aan kosten met betrekking tot oude jaren verantwoord.

De overschrijding van de lasten voor 2017 bedraagt in totaal € 1.243.000 (1.688.000 – 445.000) en kan met name toegeschreven worden aan een toenemende vraag naar zorg in de hogere kosten categorieën.

In 2017 is meer personeel ingezet dan waarmee aanvankelijk in de primitieve begroting rekening was gehouden. Dit heeft een extra druk gelegd op het afgesproken kader (budgettair neutraal) voor het sociaal domein. Mede door het open-eind karakter van de regelingen werd het risico op het ontstaan van overschrijdingen groter.

Wmo

Het voordelige saldo op het onderdeel WMO was in de voorgaande jaren voldoende om de hogere kosten van Jeugdzorg te compenseren. Dat is in 2017 niet meer het geval. Het totale overschot binnen Wmo bedraagt € 513.000.

Dit lagere voordeel dan voorheen is met name een gevolg van de toegenomen lasten op het terrein van maatwerkdienstverlening 18+. Hiervoor is € 275.000 is meer uitgaven dan begroot. Net als wat bij het onderdeel Jeugd is geconstateerd komt dit door een gestage groei van de vraag

naar zorg. Wat daarbij opvalt is de percentuele stijging bij de vraag naar ondersteuning in de zogenoemde categorie "zelfstandig leven midden en zwaar".

Eigen bijdragen Wmo

Naar aanleiding van jurisprudentie mogen gemeenten bij het verstrekken van huishoudelijke hulp niet meer rekening houden met de vrijstelling van de eerste drie uren. Dit betekende per saldo een extra verhoging van de kosten in het sociaal domein. Op basis hiervan is in de begroting rekening gehouden met een verwachte lastenstijging en met een verwachte meeropbrengst van de eigen bijdragen. Achteraf is gebleken dat de raming van de verwachte meeropbrengst uit de eigen bijdragen te hoog was.

Nagekomen facturen in verband met latere oplevering controle accountant

De afronding van de jaarrekening 2017 heeft niet tijdig kunnen plaatsvinden. De afrondende werkzaamheden zijn deels in de maanden juli, augustus en september voortgezet. Dit heeft geleid tot aanvullende boekingen op basis van nagekomen facturen vanaf het moment dat wij onze jaarrekening hebben opgemaakt en het afsluiten van de controle van de accountant. Voor Jeugd gaat het in totaal om een bedrag van € 619.000 en voor Wmo om een bedrag van € 130.000. Beide bedragen zijn als nadeel ten laste van de exploitatie meegenomen.

Maatschappelijk vastgoed (Beleid)

In oktober 2017 is de notitie Maatschappelijk Vastgoed (MV) opiniërend behandeld in de raad. De raad heeft unaniem aangegeven dat MV een belangrijk onderwerp is voor de komende raadsperiode. Vervolgstappen daarvoor worden nu voorbereid.

Met betrekking tot samenwerking van scholen in enkele dorpen is in de PPN 2018–2021 (2017) een voorstel gedaan m.b.t. onderwijshuisvesting in Sumar, Jistrum en Tytsjerk. Hieraan moet nog een vervolg worden gegeven. Door de aantrekkende economie en daarmee gepaard gaande stijgende bouwkosten plus een VNG-verordening die op gebied het financiële gebied van onderwijshuisvesting veel te laag is ingeschat, mag verwacht worden dat de bij de begroting 2018 beschikbaar gestelde middelen niet voldoende zijn. Bij de kadernota 2019–2022 (2018) zal dit onderwerp daarom opnieuw opgevoerd worden.

Mantelzorgwaardering (Beleid)

In samenwerking met Kearn is het "uitvoeringsprogramma inzet mantelzorgmiddelen" opgesteld. Dit uitvoeringsprogramma wordt momenteel uitgerold waarbij gedacht moet worden aan het organiseren van mantelzorgcafe's, activiteiten voor jonge mantelzorgers, themabijeenkomsten voor mantelzorgers en inzet op preventie van overbelasting. Het huidige beleidsplan loopt t/m 2018. Dit jaar zal een nieuw beleidsplan voor de volgende periode opgesteld gaan worden.

Subsidieverstrekking Kinderwoud

Sinds een aantal jaren wordt het peuterspeelzaalbeleid en de VVE uitgevoerd door Stichting Kinderwoud. Dit heeft alles te maken met de harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalbeleid. Destijds is aangenomen, dat het oorspronkelijke geraamd budget voor dit beleid nodig zou zijn. Gebleken is dat dit niet zo is en daardoor is er zowel in 2016 als 2017

sprake van een voordelige ontwikkeling ten opzichte van de begroting. Het bedrag dat in 2016 is overgebleven is door de instelling terugbetaald in 2017 (geen balanspost opgenomen). De subsidiebeschikking 2017 was al op het lager benodigd bedrag afgegeven. De raming in de begroting was echter niet geactualiseerd. Voor de jaarrekening ontstaat hierdoor een voordeel van € 325.000, waarvan een bedrag van € 128.000 de verrekening van 2016 betreft.

Exploitatie dorpshuizen/Mfc's

Er zijn diverse kleine plussen en minnen geweest in de exploitatie van deze gebouwen resulterend in per saldo een nadeel van € 27.000. De grootste afwijking heeft plaatsgevonden bij Mfc "It Maskelyn" (16.000 N). De oorzaak hiervan is met name geweest onduidelijkheid in afspraken over verantwoordelijkheid.

Gezondheidszorg

In het jaar 2017 zijn er kosten geweest voor het uitwerkingsakkoord asielinstroom. De gemeenten zijn hiervoor gecompenseerd in het gemeentefonds.

De raming voor de bijdrage aan de VR is niet geactualiseerd, waardoor een nadelig verschil is ontstaan. Daarnaast is een budget voor kleine materiële uitgaven niet benut. Deze ontwikkeling gezamenlijk leveren per saldo op dit programma een nadeel op van € 27.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 06 Welzijn			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	21.066		
Baten	921		
Per saldo	-20.145		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	254		
Baten			
Per saldo	-254		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	284		
Baten	28		
Per saldo	-256		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	21.603	23.504	-1.900
Baten	949	893	56
Per saldo	-20.655	-22.611	1.956
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald	153		153
Per saldo	153		153
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	21.603	23.504	-1.900
Baten	1.102	893	209
Per saldo	-20.502	-22.611	2.109

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Sociaal domein; Jeugd 2017	1.243	N
Sociaal domein; Jeugd oude jaren	445	N
Sociaal domein; Wmo	513	V
Lagere subsidie Kinderwoud 2017	197	V
Lagere subsidie Kinderwoud 2016	128	V
Exploitatie dorpshuizen/Mfc's	27	N
Gezondheidszorg	27	N
Nagekomen facturen Jeugd	619	N
Nagekomen facturen Wmo	130	N

1.8.7 Sport

Inleiding

'Blijvend bewegen'

Het programma sport betreft de dienstverlening aan de burgers op het gebied van sportvoorzieningen en het stimuleren van sportbeoefening. Het voorzieningenniveau en de samenwerking met sportclubs bevindt zich in vergelijking met andere Friese gemeenten op een hoog niveau. Sport is steeds nadrukkelijker een factor in gezondheid, opvoeding, gemeenschapsvorming. Wat de accommodaties betreft richten wij ons bij ontwikkelingen vooral op mogelijkheden tot concentratie van voorzieningen. Het programma heeft veel relatie met activiteiten in andere programma's zoals Welzijn (WMO, clustering voorzieningen), Onderwijs, Romte (planontwikkeling), MBB (gebouwen).

Wat hebben we daarvoor gedaan

Sporthal De Westermar (Beheer)

In de nacht van 4 op 5 oktober 2017 is de sporthal afgebrand. Hierdoor is geplande groot onderhoud niet meer van toepassing en zal er een nieuwe sporthal worden gebouwd. Wij hebben besloten om de nieuwe sporthal op het huidige sportpark te gaan bouwen.

Een burgerinitiatief heeft een plan van aanpak gemaakt vanuit een inventarisatie bij gebruikers en betrokkenen op basis van vraaglijsten, bijeenkomsten, bedrijfsbezoeken en overleggen met de gemeente.

Het sportpark en eventuele ontwikkelingen daarvan worden apart van de sporthal behandeld vanwege de tijdsdruk (onderwijs, gebruikers en verzekering) die er is om de nieuwbouw te realiseren. Daar waar synergie mogelijk is, wordt dit meegenomen.

Sportaccomodaties (Beheer)

Afgezien van sporthal De Westermar zijn er het afgelopen jaar bij de overige accommodaties weinig bijzonderheden te vermelden. De in het verleden in gang gezette duurzaamheidsmaatregelen, zonnepanelen en renovatie en isolatie van een aantal gymzalen, en de renovatie van het zwembad werpen hun vruchten af. De kosten voor de nutsvoorzieningen zijn aanmerkelijk lager.

De aannames die zijn gedaan voor de inkomsten van zwembad De Wetterstins waren aan de voorzichtige kant. Voor de begroting 2018 en verder is dit overigens al bijgesteld.

Sporthal De Hege Fiif heeft door de komst en groei van het TKC meer inkomsten dan begroot. Diverse exploitatiekosten zijn hoger dan begroot, één van de oorzaken hiervan is de intensieve legionellacontroles die plaatsvinden.

Sportbeleid (Beheer)

Voor de sportgebouwen is een keuring van de elektrische installatie NEN3140 uitgevoerd.

In 2017 zijn de plannen voor de verbouw/renovatie van het kleedgebouw van het zwembad in Gytsjerk in gang gezet.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 07 Sport			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Vershil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	2.870		
Baten	694		
Per saldo	-2.175		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-333		
Baten	-25		
Per saldo	308		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	114		
Baten			
Per saldo	-114		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	2.651	3.042	-391
Baten	669	1.286	-617
Per saldo	-1.982	-1.756	-225
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald			
Per saldo			
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	2.651	3.042	-391
Baten	669	1.286	-617
Per saldo	-1.982	-1.756	-225

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Vershil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Exploitatie sportaccomodaties	388	V
Uitvoeren NEN 3140 sportgebouwen	13	N
Inventarisatie verbouw/renovatie kleedgebouw zwembad DSD Gytsjerk	7	N

1.8.8 Werk en bijstand

Inleiding

'Werk boven inkomen'

Het programma Werk en Bijstand omvat een uitgebreid activiteitenpakket voor de doelgroep bijstandsgerechtigden en overige minima in de gemeente. Belangrijke doelstellingen zijn het bewerkstelligen dat zoveel mogelijk inwoners economisch onafhankelijk zijn en meedoen (participeren) in de samenleving op allerlei niveaus. Waar nodig bieden wij de helpende hand. Binnen de participatie heeft de begeleiding van bijstandsgerechtigden naar betaald werk overigens onverkort de prioriteit. Er is een integraal kader vastgelegd voor het brede scala van beleidsvelden waarop de gemeente werk maakt van participatiebevordering.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Buig (Werk en inkomen)

Gemeenten ontvangen een gebundelde uitkering (BUIG) om daarmee de uitkeringen in het kader van de Participatiewet te financieren. Het uitgangspunt hiervan is dat de beleidsmatige en financiële verantwoordelijkheid bij gemeenten ligt. De Participatiewet kent een budgetteringsystematiek. Dit is een financieringssysteem die zo is ingericht dat het gemeenten moet prikkelen om zoveel mogelijk mensen uit de uitkering en aan het werk te helpen en te houden.

In 2017 is er een overschrijding op het BUIG budget door een hoger aantal uitkeringsgerechtigden dan begroot. Voor de jaarrekening een nadeel van € 800.000. Hiertegenover staat een hogere rijksbijdrage van € 179.000 dan begroot.

Door de hogere aflossingen van leningen van bijstandsgerechtigden ontstaat een voordeel van € 115.000 V voor de jaarrekening.

Daartegenover staat een noodzakelijke dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren Wet werk en bijstand (WWB) (€ 229.000 N).

Per saldo is er binnen de BUIG middelen sprake van een nadeel van € 720.000 voor de jaarrekening 2017.

Vangnetuitkering participatiewet

De vangnetuitkering biedt gemeenten financiële compensatie voor grote(re) tekorten op het budget als bedoeld in artikel 69 van de Participatiewet. Vanaf de vangnetuitkering over 2017 wordt het begrip "grote(re) tekorten" gezien in meerjarig perspectief.

Om in aanmerking te komen voor een vangnetuitkering moet de gemeente aan een beperkt aantal voorwaarden voldoen. De onafhankelijke Toetsingscommissie vangnet Participatiewet beoordeelt of een verzoekende gemeente aan alle geldende procedurele en inhoudelijke voorwaarden voldoet, om vervolgens de minister van SZW te adviseren over de te nemen beslissing. De minister neemt in beginsel het advies van de commissie over.

Om over 2017 in aanmerking te komen voor de vangnetuitkering moet worden voldaan aan de volgende financiële en procedurele voorwaarden:

- over 2017 moet sprake zijn van een tekort dat meer bedraagt dan 5% van de definitief over dat jaar toegekende gebundelde uitkering als bedoeld in artikel 69 Participatiewet
- over 2016 en 2017 moet sprake zijn van een gecumuleerd tekort dat meer bedraagt dan 5%, berekend over alleen de definitief over 2017 toegekende gebundelde uitkering als bedoeld in artikel 69 Participatiewet
- het college moet in 2018 tijdig een verzoek indienen volgens het daartoe vastgestelde model
- bij het indienen van het verzoek moet het college met instemming van de gemeenteraad verklaren dat het maatregelen heeft genomen om tot tekortreductie te komen

Volgens onze berekeningen mogen wij een bedrag van € 272.000 verwachten uit de vangnetuitkering participatiewet. Dit bedrag hebben wij meegenomen als een nog te ontvangen bedrag in de jaarrekening.

Re-integratie (Werk en inkomen)

Per saldo is er op het re-integratiebudget een voordeel van € 42.000. Dit wordt deels veroorzaakt door het afrekenen van ESF subsidies afgerekend die niet begroot zijn.

Welke ESF subsidies zijn dit?

Wet sociale werkvoorziening (WSW) (Werk en inkomen)

Er is een onderschrijding op het WSW budget door een lager aantal SE (Sociale Eenheid) dan begroot. Het voordeel voor de jaarrekening bedraagt €162.000.

Herstructurering Sociale Werkvoorziening (Beleid)

Er is een nieuwe notitie van Caparis gepresenteerd in het kader van de herstructurering: "lokaal maatwerk, regionaal netwerk" – transitie naar sociale onderneming". College en gemeenteraad hebben ingestemd met de hoofdlijnen van deze notitie. Caparis zal nu elementen nader moeten uitwerken, waarbij Tytsjerksteradiel ook nadrukkelijk heeft verzocht om inzicht te krijgen in de financiële consequenties.

Armoedebeleid (Werk en inkomen)

De overschrijding op het gebied van armoedebeleid wordt met name veroorzaakt door de hogere kosten in de bijzondere bijstand dan begroot. Er wordt dus een groter beroep gedaan op de voor de doelgroep beschikbare middelen. Voor de jaarrekening betekent dit een nadeel van € 80.000.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma08 Werk en bijstand			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	16.324		
Baten	7.922		
Per saldo	-8.402		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	11		
Baten			
Per saldo	-11		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-20		
Baten			
Per saldo	20		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	16.314	17.050	-736
Baten	7.922	8.395	-473
Per saldo	-8.392	-8.655	263
WIJZIGINGEN reserves			
- in de reserves gestort			
- uit de reserves gehaald			
Per saldo			
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	16.314	17.050	-736
Baten	7.922	8.395	-473
Per saldo	-8.392	-8.655	263

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
BUIG; hoger aantal uitkeringsgerechtigden	800	N
BUIG; hogere rijksbijdrage	179	V
BUIG; hogere aflossingen van leningen (€115.000)	115	V
BUIG: dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren WWB	229	N
Vangnetregeling 2017	272	V
Re-integratie	42	V
WSW onderschrijding budget agv lager aantal SE	162	V
Armoedebeleid: hogere kosten bijzondere bijstand	80	V

1.8.9 Milieu

Inleiding

'Voor een schoon milieu'

Het programma milieu omvat de zorg voor milieu, reiniging, compostering, riolering en de sanering van milieuhinderlijke bedrijven. Het programma is gericht op het bevorderen van een schone en hygiënische leefomgeving voor de burgers en het verminderen van de belasting voor het milieu. Preventie en hergebruik van afvalstoffen en hergebruik van secundaire grondstoffen (licht verontreinigde grond en bagger) en regenwater zijn hierbij belangrijke uitgangspunten.

Door middel van het gemeentelijke klimaatbeleid wordt een bijdrage geleverd aan het bereiken van de zogenaamde Kyoto-doelstellingen.

De komende periode zal er meer aandacht aan het beleidsveld 'water' worden besteed. Hiervoor is een gemeentelijk Waterplan vastgesteld.

In het kader van duurzaamheid is de Nota Duurzaamheid vastgesteld, waarbij de raad het ambitieniveau met bijbehorend maatregelenpakket heeft bepaald. De externe integratie van het gemeentelijke milieu- en duurzaamheidsbeleid in andere beleidsterreinen, zoals ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, is hierbij van groot belang.

Voor het verkrijgen van draagvlak c.q. het vergroten van het milieubewustzijn vindt gemeentelijke milieucommunicatie plaats. Binnen de begrensde mogelijkheden wordt gestreefd naar een uitvoering van de wettelijke taken op een kwalitatief bovengemiddeld niveau. Datzelfde geldt voor het serviceniveau.

Op het gebied van de milieuhandhaving is de aanpak pragmatisch en praktisch. Naast de 'klassieke' rol van controleur is daarbij ook de rol van adviseur van belang.

Wat hebben we daarvoor gedaan

ANNO energietransitie (Beleid)

Om eerste stappen te zetten in de energietransitie in NOF is in 2017 een uitvoeringsprogramma opgesteld. Door de provinsje is voor de uitvoering € 200.000 beschikbaar gesteld. Cofinanciering is o.a. geregeld door middel van Krimpgelden en restgelden ANNOI. Uitvoering van de projecten vindt in 2017-2020 plaats.

Energieloket (Beleid)

Nadat in 2017 het nieuwe loket in Hurdegaryp samen met isolatiebedrijven, bouwbedrijven, makelaars en de Rabobank van start is gegaan, zijn er alweer vele particuliere woningen energiezuiniger gemaakt. Het publiek waardeert het energie(k)loket vooral vanwege het onafhankelijke luisterende oor, het maatwerk dat geleverd wordt en de mogelijkheid om er een energiescan van eigen woning te laten doen.

De nieuwe formule houdt ook in dat er woningen uit projectmatige bouwprojecten en particuliere bouwkavels van de gemeente via het loket worden verkocht. Met het aanhaken van de balie bouwen en wonen voorziet het energie(k)loket ook in een duidelijke behoefte tot het verstrekken van gemeentelijke informatie over bouwen en wonen tijdens de avonduren op donderdag. Het

afgelopen jaar is de bouw- en woningmarkt conform de landelijke trend fors aangetrokken. Daardoor wordt de noodzaak om de krachten te bundelen minder door de individuele deelnemers gevoeld dan in voorafgaande jaren van crisis. Het is dan ook de vraag in hoeverre bouwbedrijven in de toekomst proportioneel blijven meebetalen aan een gezamenlijk gemeentelijk bouw- en energieloket.

Riolering (Beheer)

In het in 2012 vastgestelde verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP) is de ambitie en de daarmee samenhangende kosten en tarieven (rioolheffing) vastgelegd. Een over een langere periode kostendekkend tarief, dat daardoor jaarlijks met 3% moet stijgen om aan die voorwaarde te voldoen. Eventuele verschillen tussen kosten en opbrengsten worden verrekend met een voorziening. Dat betekent dat "riolering" voor het saldo van begroting en rekening altijd neutraal is.

De lasten voor de activiteiten van riolering vormen deels onderdeel van programma 9 en deels verplicht op grond van het BBV-onderdeel van programma 11. Naast lagere kosten als gevolg van temporisering van de werkzaamheden ten opzichte van het vGRP is er een stelselwijziging geweest voor de rentetoe rekening aan investeringen. Dit heeft ook geleid tot lagere kosten voor riolering. Dit heeft er per saldo toe geleid dat de opbrengsten € 537.000 hoger waren dan de kosten. Dit bedrag is conform de uitgangspunten in de voorziening riolering gestort.

Afvalinzameling (Beheer)

De kosten voor de afvalinzameling worden middels de afvalstoffenheffing op begrotingsbasis voor 100% gedekt. In tegenstelling tot de rioolheffing is er geen automatische indexatie, maar wordt het tarief elk jaar op basis van de kosten bepaald.

Gronddepot (Beheer)

Het gronddepot heeft te maken gehad met een lage afname van grond ten behoeve van gemeentelijke projecten

Bodemsanering (Beheer)

Hogere kosten als gevolg van illegale asbeststortingen

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 09 Milieu			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	5.313		
Baten	5.597		
Per saldo	284		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	294		
Baten			
Per saldo	-294		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	-857		
Baten			
Per saldo	857		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verschil
Lasten	4.749	5.351	-602
Baten	5.597	5.685	-88
Per saldo	847	333	514
WIJZIGINGEN reserves			
– in de reserves gestort			
– uit de reserves gehaald			
Per saldo			
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
	Begroting	Rekening	Verschil
Lasten	4.749	5.351	-602
Baten	5.597	5.685	-88
Per saldo	847	333	514

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Storting in voorziening riolering	537	N

1.8.10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

Inleiding

'Een aantrekkelijke woon- en leefomgeving'

Het programma ruimtelijke ordening en volkshuisvesting richt zich op een goede ruimtelijke kwaliteit van het gemeentelijk grondgebied, een plezierig, veilig woon- en werkklimaat en een evenwichtige woningmarkt. Inmiddels is een structuurvisie en een woonvisie opgesteld. De komende periode zal er meer aandacht aan het beleidsveld "water" worden besteed; hiervoor is een gemeentelijk Waterplan vastgesteld. Het programma ruimtelijke ordening en volkshuisvesting heeft verder relatie met binnen andere programma's op te stellen beleidsplannen, zoals het economisch beleidsplan, het beleidsplan voor toerisme en recreatie en het gemeentelijk verkeer en vervoerplan.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Verslag Ruimtelijke plannen (Beleid)

Overzicht Bestemmingsplannen en beheersovereenkomsten

Ter uitvoering van het bepaalde in artikel 10.1 lid 2 Wro wordt in de jaarrekening verslag gedaan over het gevoerde beleid ro. In het kader van het bestuurlijk toezicht is de provincie van deze handelswijze in kennis gesteld. Voor de gehele gemeente zijn bestemmingsplannen opgesteld. De gemeente Tytsjerksteradiel kent een bestemmingsplan voor het buitengebied, een voor de recreatieterreinen, drie voor bedrijventerreinen (Burgum Sumar kanaalzone, Skûlenboarch, Oentsjerk Sanjesfjild), twee voor Gytsjerk, 14 voor de overige dorpen en drie beheersverordeningen (Tytsjerk dorp, Feanwâldsterwâl en Smidspaed Earnewâld). Hiernaast bestaan er nog een aantal kleinere plannen voor incidentele ontwikkelingen en postzegelplannen. In totaal heeft Tytsjerksteradiel 42 actueel geldende bestemmingsplannen en drie beheersverordeningen.

Actualiteit bestemmingsplannen

Een deel van het bestemmingsplan Buitengebied 1997 is nog steeds geldend voor de gronden ten zuiden van de Gaestmabuorren (ook bekend als: De Warren). Voor de ontwikkeling van dit gebied zou een apart bestemmingsplan worden opgesteld. Gezien het grotendeels gemeentelijk eigendom is, heeft het verouderde juridisch kader geen consequenties voor de toedeling van functies en gebruik van de gronden of de ruimtelijke kwaliteit.

In 2017 is voor de bestemmingsplannen voor de dorpen Sumar en Jistrum de tienjaarstermijn verstreken. Voor deze kernen zijn nieuwe bestemmingsplannen in voorbereiding. Het nieuwe bestemmingsplan voor Jistrum heeft als voorontwerp ter inzage gelegen en zal in 2018 aan de raad ter vaststelling worden voorgelegd. Het voorontwerp Sumar ligt maart ter inzage.

Inmiddels is door de Tweede Kamer de wet aangenomen waardoor de tienjaarstermijn voor actualisatie van bestemmingsplannen vervalt voor plannen die digitaal beschikbaar zijn. Halverwege 2018 zal waarschijnlijk de wet in werking treden waardoor de gevolgen van het niet actueel zijn van de plannen gering zullen zijn.

Gereedgekomen (inwerking getreden) plannen in 2017

Bestemmingsplannen

- Om de Dobben, Langelaan te Burgum
- Burgum 2016
- Garyp, Ielke Boanstraloane 4A (wijziging bestemming)
- Hurdegaryp It Súd, Fase II (herinderling)
- Hurdegaryp Rjiksstraatweg 12A (voormalig locatie Wynia, ontwikkelingslocatie woningbouw)
- Noardburgum, Tsjerkepaed tusen nrs. 30 en 34 (bouw van een woning)

Wijzigingsplannen

- Bestemmingsplan Buitengebied 2013, Marwei 14, Jistrum (wijzigen bestemming)
- Rjiksstraatweg 166A, Hurdegaryp (verplaatsen grondgebonden agrarisch bedrijf)
- Sumar, Master de Vrieswei 22–22A (wijziging bestemming)
- Inialoane 38 (wijziging bestemming)
- Inialoane 43 (wijziging ligging bouwvlak)
- Ryptsjerk, Binnendijk 8 (aanbrengen bouwvlak ten oosten van het perceel Binnendijk 8)
- Noardburgum, Swarte Mare 15 en 17A (aanbrengen aanduiding detailhandel volumineus)
- Noardburgum, Westersingel 1C (aanbrengen bouwvlak)
- i.c. bestemmingsplan 'Eastermar – It Heechsân, Heechsân 68 (verplaatsing bouwvlak)

Omgevingsvergunning

- Nieuwbouw twee–onder–een–kap–woning aan De Mieden 15–17 te Oentsjerk
- Ryptsjerk, Ryptsjerkerfeart (legaliseren haven)

Planschade

In 2017 zijn drie verzoeken om planschade binnengekomen en afgehandeld. Eén hiervan is niet in behandeling genomen wegens het niet betalen van de verplichte leges. Twee verzoeken zijn afgewezen; één omdat de aanvraag niet voldeed aan wettelijke vereisten en één omdat de schade lager is beoordeeld dan het normaal maatschappelijk risico (door onafhankelijke deskundige). Er is dus geen planschadevergoeding uitgekeerd in 2017. Op de besluiten is geen bezwaar ingediend.

Omgevingswet

Behalve het actueel houden van de bestemmingsplannen en het ruimtelijk kader bieden voor nieuwe ontwikkelingen door postzegelplannen en wijzigingsplannen speelt op dit moment ook de voorbereiding op de Omgevingswet. De raad heeft een werkgroep aangewezen welke door ambtelijk wordt ondersteund. Daarnaast loopt er een Programma Omgevingswet waarbij de organisatie zich voorbereid op de Omgevingswet.

Verantwoording

Inhoudelijk wordt de raad tijdens de individuele bestemmingsplanprocedures vooraf en gedurende de procedure op de hoogte gesteld. Uiteindelijk stelt de raad de bestemmingsplannen vast. Voor omgevingsvergunningen (uitgebreide procedure) wordt de raad gevraagd om een verklaring van geen bedenkingen. De wijzigingsplannen vallen binnen het kader waarin het college de door de raad vastgestelde bestemmingsplannen mag wijzigen.

De provincie wordt per individueel ruimtelijk plan op de hoogte gesteld wanneer het plan zaken wijzigt aan aspecten met provinciale belang. Tevens vindt er periodiek overleg plaats tussen de provincie en gemeente in het kader van de samenwerkingsagenda over de ruimtelijke ontwikkelingen die mogelijk van belang zijn voor de provincie vanwege provinciale belangen.

Verdere verantwoording in dit overzicht over de ruimtelijke plannen wordt dan ook overbodig geacht.

Centrumplan Gytsjerk (Beleid)

Eind 2016 is de 1e fase van de nieuwe bebouwing gereedgekomen, nadat de gemeente de oude opstallen (na aankoop) had gesloopt. De ontwikkelaar (Duurzaam Wonen) is inmiddels begonnen met de volgende fase(n), bestaande uit de woningen aan de Riemersmastrjitte, gevolgd door de bouw van de "Kiosk" en vier woningen aan de Canterlandseweg in de loop van 2018. De gemeente heeft in 2017 de herinrichting van de openbare ruimte uitgevoerd, op basis van overleg en input van directbetrokkenen: winkeliers, dorpsbelangen en de ijsbaanvereniging. De laatste fase (De Schuur) kan in 2018/2019 worden gerealiseerd en dan is het centrumplan Gytsjerk na bijna 20 jaar eindelijk afgerond.

Demografische ontwikkelingen (Beleid)

In navolging van het KAW-rapport wordt begin 2018 in ANNO verband een opdracht uitgerold voor periodieke monitoring van de (demografische) ontwikkelingen. In dat jaar wordt, in combinatie met de ontwikkelingen omtrent de Woonvisie, een werkgroep opgesteld waarbij o.a. de monitoring/ analyse/ visie onderwerpen zullen zijn. Dit als vervolg op de werkzaamheden, die in 2017 in het kader van de concept Woonvisie zijn gedaan.

Gebiedsontwikkeling Bûtenfjild (Beleid)

Op 2 juni 2017 is dit landinrichtingsproject (samen met de electric only sloepenroute) op feestelijke wijze opgeleverd en daarmee afgerond. Het resterende bedrag (een aantal maatregelen zijn komen te vervallen) wordt ingezet voor maatregelen in de Gebiedsontwikkeling Zuid en Midden.

Gebiedsontwikkeling Zuid en Midden (Beleid)

Een aantal gebiedsmaatregelen zijn in voorbereiding. Het gaat om diverse fiets- en wandelpaden. Deze zullen in de zomer / najaar 2018 in uitvoering komen. Grondverweving door de Provincie van andere gebiedsmaatregelen verloopt stroef. Begin 2018 is de Provincie in overleg met de gemeente over de financiering van de resterende maatregelen van fase 1 en 2. Mogelijk is er een (klein) financieel tekort en komt daarmee de "plus voor het gebied" onder druk te staan. Mogelijk volgt er nog een financiële claim. Dit zal naar verwachting eind 2018 helder worden.

Herinrichting Alde Feanen (Beleid)

De voorbereiding / planvorming van de 3e uitvoeringsmodule is in volle gang.

De maatregelen worden door de Provincie uitgewerkt met de gebiedspartners, waaronder de gemeente Tytsjerksteradiel. Naar verwachting zal de 3e uitvoeringsmodule in het najaar van 2018 ter inzage worden gelegd door GS. In de kadernota zal een voorstel worden gedaan voor cofinanciering van de gemeente.

Omgevingswet (Concern)

De invoering van de Omgevingswet is uitgesteld. Er is wel besloten om door te gaan met de voorbereidingen voor de Omgevingsvisie. De overige geplande werkzaamheden worden eerst uitgesteld. Het risico bestaat anders dat wetgeving anders wordt als verwacht en we dus niet de goede dingen doen. Met de visie lopen we op koers.

Project Waterfront Burgum (Beleid)

Het Wetter en Willepark is in opdracht van de provincie – op basis van de packagedeal– ingericht. Er is en wordt gewerkt aan het inrichten van het park. De gemeenteraad heeft daarover in december 2015 besloten om de zogenaamde A-lijst uit te voeren, waaronder het realiseren van een verharde ijsbaan waardoor die multifunctioneel kan worden gebruikt. Over mogelijke aanpassingen ten opzichte van de A-lijst wordt de gemeenteraad afzonderlijk geïnformeerd.

Bouwgrondexploitatie (Beleid)

Het jaar 2017 was voor de bouwgrondexploitatie een jaar waarin de verkopen binnen diverse complexen fors gestegen zijn ten opzichte van voorgaande jaren. De berekeningen van de complexen laten gemiddeld een ander en positiever beeld zien.

In het kader van de jaarrekening 2017 heeft daarom ook een beoordeling plaatsgevonden van mogelijke afwikkeling van complexen, winstneming, beoordeling van de benodigde verliesvoorziening en de voorziening afgewikkelde complexen.

De financiële aspecten die voortvloeien uit de voorgelegde beslispunten voor een aantal complexen zijn in onderstaande tabel samengevat. Daarnaast is een tabel opgenomen inzake de stand van de verliesvoorziening en een tabel met de stand van de voorziening afgewikkelde complexen.

Samengevat heeft de actualisatie van de bouwgrondexploitatie in het kader van de jaarrekening 2017 een positief effect op de exploitatie van € 1.426.000.

Dit bedrag bestaat uit een vrijval van de verliesvoorziening van € 1.088.000, een winst op complexen van € 432.000 en een verlies op complexen van € 94.000.

De voorziening afgewikkelde complexen is verhoogd van € 56.000 naar € 701.000.

nr.: Woningbouw	Bougrond in exploitatie	Toelichting	Effect exploitatie 2017	Effect verlies-	Winst	Verlies	Voorziening
				voorziening 2017			afgew complexen
5	Burgum West	Afwikkelen	€ 164.489,59	-	€ 164.489,59	-	€ 482.265,31
22	Garyp Sanhichte	-	-	-	-	-	-
23	Eastermar	Afwikkelen	€ 181.500,89	€ -	€ 181.500,89	-	€ 122.027,42
32	Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	Vrijval verlies voorziening	€ 370.000,00	€ (370.000,00)	-	-	-
33	Ryptsjerk De Opslach-noord	-	-	-	-	-	-
39	Wyns	Afwikkelen	€ (57.811,54)	€ (13.628,00)	-	€ (71.439,54)	-
40	Suwâld (3e fase)	-	-	-	-	-	-
43	Munein 3e fase	-	-	-	-	-	-
44	Oentsjerk Kaetsjemouiwei	Vrijval verlies voorziening	308.000,00	€ (308.000,00)	-	-	-
47	Jistrum De Geasten	-	-	-	-	-	-
48	Tytsjerk	Vrijval verlies voorziening	58.000,00	€ (58.000,00)	-	-	-
50	Sumar 2e fase	-	-	-	-	-	-
Mutaties woningbouw			€ 1.024.178,94	€ (749.628,00)	€ 345.990,48	€ (71.439,54)	€ 604.292,73
nr.: Bedrijventerreinen							
28	Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	Afwikkelen	€ 86.592,48	-	86.592,48	-	€ 41.427,79
63	Oentsjerk Sanjesfjild	Vrijval verlies voorziening	€ 178.860,00	€ (178.860,00)	-	-	-
73	Jistrum bedrijventerrein	Afwikkelen	-	-	-	-	-
75	Burgum West bedrijventerrein	Vrijval verlies voorziening	€ 159.000,00	€ (159.000,00)	-	-	-
79	Garyp Noord bedrijventerrein	-	-	-	-	-	-
80	Centrumplan Gytsjerk	-	-	-	-	-	-
81	Schalmeigebied Hurdegaryp	Afwikkelen	€ (22.685,06)	-	-	(22.685,06)	-
Mutaties bedrijventerreinen			€ 401.767,42	€ (337.860,00)	€ 86.592,48	€ (22.685,06)	€ 41.427,79
Mutaties totaal			€ 1.425.946,36	€ (1.087.488,00)	€ 432.582,96	€ (94.124,60)	€ 645.720,52
Stand 1/1				€ 1.405.253,00		€ 55.603,75	
Stand 31/12				€ 317.765,00		€ 701.324,27	

In de primitieve begroting 2017 was rekening gehouden met een winst van € 150.000.

Bij de 2e Bestuursrapportage 2017 is dit begrote bedrag door de verkoop van een kavel op het reeds afsloten bedrijvencomplex Sumar nog eens verhoogd met € 148.000.

Ten opzichte van de (bijgestelde) begroting is het voordeel op rekeningbasis € 1.128.000 (€ 1.426.000 –/– € 298.000)

Voor verdere details verwijzen we naar de paragraaf grondbeleid.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	2.947		
Baten	842		
Per saldo	-2.105		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	947		
Baten	-66		
Per saldo	-1.013		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	2		
Baten			
Per saldo	-2		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	3.896	8.787	-4.892
Baten	776	8.631	-7.856
Per saldo	-3.120	-156	-2.964
WIJZIGINGEN reserves			
– in de reserves gestort			
– uit de reserves gehaald	1.338		1.338
Per saldo	1.338		1.338
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	3.896	8.787	-4.892
Baten	2.113	8.631	-6.518
Per saldo	-1.782	-156	-1.627

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Resultaat bouwgrondexploitatie	1.128	V

1.8.11 Algemene dekkingsmiddelen

Inleiding

Dit hoofdstuk behandelt de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien. Het is geen beleidsprogramma in de zin van de programmabegroting, maar het hoort wel bij het programmaplan. De reden hiervoor is dat een belangrijk deel van de lokale heffingen algemene dekkingsmiddelen zijn en daardoor een plaats in het programmaplan hebben.

De belangrijkste algemene dekkingsmiddelen staan in onderstaande tabel. Het betreft voornamelijk de uitkeringen uit het Gemeentefonds en de inkomsten uit OZB. Deze middelen kennen in tegenstelling tot heffingen als bijvoorbeeld afvalstoffenheffing en rioolheffing geen vooraf bepaald bestedingsdoel. De inkomsten uit afvalstoffenheffing en rioolheffing worden evenals de ontvangsten van de specifieke uitkeringen verantwoord binnen de programma's, waar ook de bijbehorende kosten worden verantwoord.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Algemene uitkering

Algemeen

Op jaarbasis is er voor 2017 voor wat betreft de algemene uitkering sprake van een voordeel van € 72.000 ten opzichte van de begroting. De verschillen zitten voor een groot deel in de actualisering van maatstaven en aantallen die op het moment van samenstellen van de 2e bestuursrapportage 2017 nog niet bekend waren en voor een deel geactualiseerd via de decembercirculaire zijn meegenomen. Deze berekening was gebaseerd op de septembercirculaire 2017. Eventuele verdere bijstellingen over 2017 zullen in 2018 en 2019 plaatsvinden.

De grootste posten zijn:

Uitkeringsjaar 2017

• Verlaging uitkeringsfactor (twee punten) decembercirculaire	€ 40.000 N
• Bijstelling aantal lage inkomens	€ 21.000 V
• Hoger aantal woonruimten	€ 13.000 V
• Hoger aantal leerlingen VO	€ 47.000 V
• Aanpassing budget verhoogde asielinstroom (decembercirculaire)	€ 10.000 V
• VNG-verrekening compensabele BTW 2017	€ 14.000 V
• Diversen	€ <u>7.000 V</u>
• Totaal	€ <u>72.000 V</u>

Uitkering vorige dienstjaren (2015 en 2016):

In 2016 zijn nog diverse mutaties over de jaren 2015 en 2016 doorgevoerd. Voor 2015 levert dit een eenmalig voordeel op van € 6.000 en voor 2016 een eenmalig voordeel van € 78.000.

Uitkeringsjaar 2015

- Definitieve vaststelling WOZ waarden € 6.000 V

Uitkeringsjaar 2016

- Bijstelling aantal lage inkomens € 30.000 V
- Verlaging uitkeringsfactor (drie punten) € 60.000 N
- Correctie Integratieuitkering WMO € 30.000 V
- Verhoging bedrag decentralisatie uitkering asielzoekers € 40.000 V
- Loonkostensubsidie € 47.000 V
- Diversen € 9.000 N
- Totaal € 78.000 V

Precariobelasting

Op basis van de door de raad vastgestelde verordening op de heffing en invordering van precariobelasting (raad 9 oktober 2014) zijn er aanslagen opgelegd aan Stedin (2014, 2015, 2016 en 2017), Tennet (2014, 2015, 2016 en 2017) en Liander (2014, 2015, 2016 en 2017).

Per 31-12-2017 is de stand van de voorziening precariobelasting € 4.538.000 en de stand van de reserve precariobelasting € 1.891.00.

De Tweede Kamer heeft op 21 februari 2017 ingestemd met de wet die de heffingsbevoegdheid van precariobelasting voor enige openbare werken van algemeen nut beperkt. Bij het wetsvoorstel heeft de Tweede Kamer een amendement aangenomen waarmee de overgangsregeling is teruggebracht naar vijf jaar. De precariobelasting op werken van algemeen nut kan worden geheven tot 1 januari 2022.

OZB

Ten opzichte van de raming zijn er € 33.000 minder inkomsten gerealiseerd. Dit kan als volgt gespecificeerd worden:

	Begroot	Gerealiseerd	Verschil
Eigenaren woningen	€ 5.261.000	€ 5.303.000	€ 42.000 V
Eigenaren niet-woningen	€ 1.365.000	€ 1.322.000	€ 43.000 N
Gebruikers niet-woningen	€ 951.000	€ 919.000	€ 32.000 N
Totaal	€ 7.578.000	€ 7.544.000	€ 33.000 N

Bij het bepalen van de tarieven is er gerekend met een te hoge grondslag (WOZ-waarden). De definitieve waarden waren nog niet bekend en daarom is er een inschatting gemaakt. De waardedaling - van voornamelijk de niet-woningen - was uiteindelijk hoger dan waarmee rekening is gehouden. Voor het gebruikersdeel van de niet-woningen is meer leegstand dan waarmee rekening is gehouden ook nog een verklaring voor de lagere opbrengst.

Personeelslasten c.a.

In deze jaarrekening 2017 is voor de dragende organisatie als geheel sprake van een overschrijding op de personeelsbudgetten van organisatie en bestuur van € 986.000.

Hoewel de personeelskosten daar waar mogelijk onderdeel uitmaken van de lasten per programma, kiezen wij ervoor om de analyse op het geheel van personeelskosten op deze plek in beeld te brengen. Dat betekent dat het hieronder toegelichte nadeel zich verspreid manifesteert binnen alle programma's.

Met personeelslasten bedoelen we zowel de kosten van eigen personeel, de kosten van inleen van personeel en de kosten die in het kader van sociaal flankerend beleid zijn gemaakt voor vertrekkend personeel.

Ontwikkelingen regulier

In de begroting is een beperkte post opgenomen (€ 50.000) voor zaken als vervanging bij langdurige afwezigheid en mogelijke knelpunten op het terrein van de personeelskosten. Dit op basis van de ervaring, dat op een omvang als die van onze organisatie voor elke 100 fte aan vaste formatie geldt dat er gemiddeld genomen circa 5% daarvan op enig moment niet werkelijk is ingevuld (vacatureruimte waarvoor de invulling nog onderweg is). Een deel van de daardoor onbenutte personeelsbudgetten wordt gebruikt om daar waar nodig tijdelijke inhuur te bekostigen. Er blijft dan in een reguliere stabiele situatie voor een organisatie ook altijd budgettaire ruimte vrij voor het oplossen van onvoorziene knelpunten.

Sociaal flankerend personeelsbeleid

Wij hebben (sinds eerdere reorganisaties) een reserve sociaal flankerend personeelsbeleid. De hierin voor 2017 nog beschikbare middelen (circa € 228.000) zijn ingezet voor maatwerktrajecten en regelingen die bijdroegen aan het realiseren van de formatieve taakstellingen uit het bezuinigingsplan 2015–2018.

Overige inleen

Elk jaar is er in wisselende omvang sprake van inhuur van specifieke deskundigheid voor activiteiten waarvoor, op het moment van de behoefte, geen of onvoldoende capaciteit in de organisatie aanwezig is. Daar waar zo'n behoefte niet direct te koppelen valt aan specifieke projecten waarvoor ook middelen beschikbaar zijn gesteld, wordt geprobeerd dit type kosten op te vangen binnen het totaal van de personeelsbudgetten.

In 2017 cumulerende tekorten op alle drie componenten

Tot en met het jaar 2015 was in de jaarrekening steeds sprake van een positief resultaat op het onderdeel personeelskosten, ook na het oplossen van knelpunten uit inhuur voor vervanging en andere inleen. In de jaarrekening 2016 was sprake van een overschrijding van ruim 4 ton.

Wij hebben nu een periode van 8 jaar werken aan het realiseren van bezuinigingen achter de rug. Een groot deel van die bezuinigingen betrof direct of indirect formatie. De hiervoor beschreven "vrije" ruimte voor vervanging en knelpunten is daardoor steeds meer onder druk komen te staan. Vanwege de hoge werkdruk van de afgelopen jaren moet vacatureruimte nu vaker zo snel mogelijk ingevuld worden of tijdelijk worden opgelost door (duurdere) inhuur.

Daarnaast bleven zich in 2017 ook andere knelpunten voordoen waarvoor in de reguliere begroting geen budget was opgenomen. Ook was het saldo van de reserve sociaal flankerend beleid niet meer voldoende om de verplichtingen voor maatwerktrajecten en afwikkeling van

deelreorganisaties uit te bekostigen. Per saldo deed zich daardoor een cumulatie van knelpunten voor op alle onderdelen en op alle niveaus van de organisatie.

In bedragen

De totale overschrijding op de personeelskosten bedraagt € 986.000. Aan 'reguliere ontwikkelingen' voor de ambtelijke organisatie rond zaken als vervanging bij langdurige afwezigheid en het oplossen van knelpunten, betrof dit circa € 426.000.

Het aandeel aan overschrijding van budgetten op sociaal flankerend beleid, maatwerktrajecten, specifiek deskundige inhuur –organisatiebreed en inclusief bestuur– leidde tot een overschrijding van € 560.000.

Bijdrage WM8KTD

De bijdrage aan de WM8KTD ten behoeve van de jaarrekening 2017 is uiteindelijk € 411.000 hoger dan begroot. Dit vindt zijn oorzaak in de volgende onderdelen:

- Ongedekte kosten tijdelijke inhuur a.g.v ziekte en zwangerschap € 231.000 N
- Ongedekte kosten tijdelijke inhuur op vacatures en projecten € 209.000 N
- Overheveling taken beweegcoaches naar WM8KTD € 60.000 N
- Saldo diverse overige oorzaken € 98.000 V

Financieringsresultaat en kapitaallasten

Per saldo is er een voordelig financieringsresultaat van € 234.000 ten opzichte van de begroting als gevolg van faseringen van investeringen (€ 163.000), ontvangen dividend BNG (€ 32.000) en diversen (39.000), waaronder een voordeel op de rente van kortlopende financiering.

Wat heeft het gekost

Lasten en baten programma 11 Algemene dekkingsmiddelen			
(x € 1.000)	Begroting	Rekening	Verschil
PRIMITIEVE BEGROTING			
Lasten	9.232		
Baten	55.463		
Per saldo	46.231		
WIJZIGINGEN [tm 2e bestuursrapportage]			
Lasten	1.950		
Baten	1.437		
Per saldo	-512		
WIJZIGINGEN [ná 2e bestuursrapportage]			
Lasten	140		
Baten	-535		
Per saldo	-675		
TOTAAL vóór storting/onttrekking reserves			
Lasten	11.322	12.891	-1.569
Baten	56.366	56.080	285
Per saldo	45.043	43.189	1.854
WIJZIGINGEN reserves			
– in de reserves gestort	1.189	1.157	32
– uit de reserves gehaald	969	799	170
Per saldo	-221	-359	138
RESULTAAT ná storting/onttrekking reserves			
Lasten	12.512	14.048	-1.537
Baten	57.334	56.879	455
Per saldo	44.823	42.831	1.992

(Door afrondingen kan de totaalstelling iets afwijken)

Analyse verschillen rekening – begroting

In onderstaande tabel worden de belangrijkste verschillen tussen rekening en begroting verklaard.

Verschil rekening – begroting	Bedrag	N/V
Algemene uitkering 2017	72	V
Algemene uitkering oude jaren	84	V
Lagere OZB opbrengst	33	N
Hogere personeelskosten in kader van Sociaal flankerend Beleid	256	N
Financieringsresultaat	234	V
Nadeel personeelslasten	986	N
Hogere bijdrage WM&KTD	411	N
Financiering	234	V

1.9 Paragrafen

1.9.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

De paragraaf weerstandsvermogen brengt de risico's in beeld en geeft ook aan hoe de eventueel daaruit voortvloeiende tegenvallers opgevangen kunnen worden.

Wij hanteren de volgende driedeling:

- Risico's, die samenhangen met de reguliere exploitatie
- Begrotingsrisico's
- Risico's in relatie tot weerstandscapaciteit

Weerstandscapaciteit

De ruimte die in de vermogenspositie en de begroting zit om niet voorziene tegenvallers op te vangen, wordt de weerstandscapaciteit genoemd. Aandacht voor het weerstandsvermogen kan voorkomen dat elke financiële tegenvaller dwingt tot bezuinigen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen incidentele en structurele weerstandscapaciteit.

Op 15 mei 2015 is het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten gewijzigd. Dit in verband met het opnemen van kengetallen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in de begroting en het jaarverslag vanaf de begroting 2016.

Het betreft de volgende kengetallen:

- netto schuldquote
- netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- solvabiliteitsratio
- grondexploitatie
- structurele exploitatieruimte
- belastingcapaciteit

Deze kengetallen moeten niet individueel gezien worden, maar vragen om een beoordeling van de onderlinge verhouding en samenhang van de kengetallen in relatie tot de financiële positie. In de komende jaren zullen wij in het kader van deze paragraaf de ontwikkelingen in de kengetallen voor u analyseren en daarbij voor zover van toepassing de effecten van de ontwikkelingen schetsen.

Voor dit jaar wordt eerst volstaan met het toelichten van de betekenis van de verschillende kengetallen.

Netto schuldquote

De netto schuldquote geeft het niveau weer van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te krijgen in hoeverre sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote ook exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger het getal, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De uitkomst is afhankelijk van de wijze waarop bezittingen in de gemeente worden gewaardeerd. Dat verschilt nogal per gemeente.

Verbeteren van de solvabiliteit kan door het eigen vermogen te vergroten (bijvoorbeeld door het verkopen van de aandelen) en door het vreemd vermogen te verkleinen (bijvoorbeeld door minder te lenen).

Grondexploitatie

Dit kengetal geeft aan hoe groot de waarde van de grond is ten opzichte van de totale baten. Een norm bepalen is lastig. De boekwaarde van de grond zegt niets over de relatie tussen vraag en aanbod. Het is van belang wat de verwachte vraag is.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal kijkt naar de structurele baten en de structurele lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief getal geeft aan dat de structurele baten voldoende zijn om de structurele lasten te dekken.

Dit cijfer kan verbeteren door meer structurele baten of minder structurele lasten op te voeren.

Belastingcapaciteit (woonlasten meerpersoonshuishoudens)

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller dit in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen dan wel of er ruimte is voor nieuw beleid. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de ruimte die de gemeente heeft om de belastingen te verhogen is gerelateerd aan de totale woonlasten. En die ruimte wordt dan bepaald door de vergelijking met de gemiddelde woonlasten in Nederland (in het vorige jaar).

In de tabel hieronder is een overzicht van de verschillende kengetallen opgenomen.

Kengetal (x € 1.000)	Rekening 2015	Rekening 2016	Begroting 2017	Rekening 2017
1 a netto schuldquote	68,6%	59,1%	62,1%	47,7%
1 b netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	45,4%	36,8%	42,0%	32,2%
2 solvabiliteitsratio	27,5%	27,5%	22,5%	24,5%
3 grondexploitatie	8,0%	6,0%	10,6%	4,4%
4 struct. exploitatieruimte	2,5%	1,9%	-0,2%	-3,2%
5 belastingcapaciteit	107,6%	108,0%	109,4%	109,4%

Incidentele weerstandscapaciteit

De incidentele weerstandscapaciteit is het vermogen dat ingezet kan worden om eenmalige tegenvallers op te vangen. In beginsel betreft dit de optelsom van het vrij aanwendbare deel van de reserves en de stille reserves.

- Het vrij aanwendbare deel van de reserves is dat deel van de reserves waarvan nog geen bestemming is vastgelegd. Binnen onze gemeente is dit de algemene reserve.
- De stille reserves hebben betrekking op activa die op de balans lager zijn gewaardeerd dan de marktwaarde en die op korte termijn verkoopbaar zijn. Voor zover op dit moment bekend, heeft onze gemeente geen stille reserves.

Daarnaast is in de exploitatie een aantal stelposten opgenomen voor onvoorziene eenmalige uitgaven. De werkelijke uitgaven op deze stelposten zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Omschrijving	Begroting	Rekening	Vershil
<i>(x € 1.000)</i>			
Personeelskosten Knelpuntenpot personeel	52	-18	70
Onvoorziene eenmalige uitgaven	55	35	20
TOTAAL	107	16	91

Structurele weerstandscapaciteit

Met de structurele weerstandscapaciteit worden de middelen bedoeld die permanent ingezet kunnen worden om tegenvallers in de lopende exploitatie op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van bestaande taken. In de gemeente Tytsjerksteradiel betreft dit de optelsom van het begrotingsoverschot en de onbenutte belastingcapaciteit. De onbenutte belastingcapaciteit heeft onder meer betrekking op de mogelijkheid de OZB-tarieven te verhogen. Binnen onze gemeente is er geen mogelijkheid om de afvalstoffenheffing en de rioolheffing te verhogen. Het kostendekkingspercentage is hier al (ongeveer) 100%.

Structurele weerstandscapaciteit	prim.begr.	begr. na wijziging	rekening
<i>(x € 1.000)</i>			
Begrotingsoverschot	3	-278	-3.501
Onbenutte belastingcapaciteit (OZB)	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit (ASH)	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit (Rioolrecht)	-	-	-
TOTAAL	3	-278	-3.501

Risico's

Niet ieder risico is relevant en hoeft ten laste van de weerstandscapaciteit te worden gebracht. Wij definiëren een risico als volgt:

'Risico's zijn relatief grote bestaande of toekomstige verplichtingen met een buitengewoon karakter, waarbij de omvang en de kans niet is in te schatten (ook niet bij benadering) en die niet worden afgedekt door een voorziening,

verzekering of andere beheersmaatregel.'

Risico's, waarvan de financiële tegenvaller lager dan € 100.000 wordt geschat, worden gezien als onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering. Financiële risico's groter dan € 100.000 worden opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Voor de paragraaf weerstandsvermogen sluiten we de risico's uit, die samenhangen met de reguliere exploitatie en die met een grote mate van zekerheid periodiek terugkeren. Wij kiezen ervoor waar mogelijk deze risico's te verzekeren of via een voorziening af te dekken.

Begrotingstechnische risico's mogen ook niet leiden tot een beroep op de weerstandscapaciteit, omdat ze beheersbaar zijn door een goede planning & control. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan opneinde regelingen, aantallen bijstandsgerechtigden en bijstelling van rijksbudgetten. Als in het begrotingsjaar sprake is van materiële afwijkingen van de begroting, dan zal dit in de bestuursrapportages aan bod komen. Dat geldt ook voor de niet in geld uit te drukken risico's van bijvoorbeeld vertragingen in processen, het niet realiseren van beleidsdoelstellingen, risico's met betrekking tot arbo en veiligheid, faillissement van aannemers en het aantreffen van bodemvervuiling bij aankoop van grond.

Verzekering van risico's

Een deel van de operationele risico's kan worden afgedekt door het afsluiten van verzekeringen. De vraag of wel of niet een verzekering wordt afgesloten, is het resultaat van een afweging tussen de kans op schade en de kosten daarvan enerzijds en de verzekeringspremie anderzijds. Het bestaande beleid wordt periodiek beoordeeld en indien nodig bijgesteld. Wat betreft het eigen risico is gekozen voor het standaard eigen risico per gebeurtenis.

Risico's ten laste van de weerstandscapaciteit

Op grond van een inventarisatie van risico's zullen onderstaande risico's als deze zich voordoen, ten laste van het weerstandsvermogen van de gemeente moeten worden gebracht.

Sociaal Domein

Ook voor 2017 blijft er een onzekerheid over de precieze ontwikkeling van het sociaal domein.

Beheersmaatregel:

De raad tijdig informeren op basis van de meest recente ontwikkelingen via de reguliere P&C cyclus.

Bouwgrondexploitatie

Het hebben van een bouwgrondexploitatie brengt financiële risico's met zich mee. In paragraaf 4.5 Grondbeleid worden de financiële risico's van de bouwgrondexploitatie toegelicht.

Beheersmaatregel:

Door het jaarlijks opstellen van geactualiseerde berekeningen op basis van de meest recente ontwikkelingen kunnen wij de raad tijdig informeren via de reguliere P&C-cyclus.

Algemene uitkering

Voor het meerjarenperspectief wordt in de circulaire onvoldoende aangegeven waar de gemeenten rekening mee kunnen houden. In die zin blijft de algemene uitkering als belangrijkste inkomstenbron voor de gemeente een risico.

Beheersmaatregel:

Berichtgeving betreffende ontwikkelingen algemene uitkering uit het gemeentefonds nauwlettend volgen. Zodra meer zekerheid wordt geboden zullen wij een nieuwe berekening confronteren met de berekende algemene uitkering in de begroting. Eventuele verschillen inbrengen via reguliere planning en controlcyclus en daar waar nodig de raad vooraf informeren.

Precariobelasting

Op basis van de door de raad vastgestelde verordening op de heffing en invordering van precariobelasting (raad 9 oktober 2014) zijn in 2017 aanslagen opgelegd.

Liander heeft eerder formeel bezwaar aangetekend tegen de opgelegde aanslagen. Wij gaan ervan uit dat het ingediende bezwaar en/of beroep te zijner tijd ongegrond wordt verklaard. Zolang er echter geen uitspraak is, bestaat er een risico dat wij de ontvangen precariobelasting aan Liander terug moeten betalen.

Beheersmaatregel:

Wij hebben externe juridische advisering ingezet op deze zaak. Via de reguliere P&C-cyclus wordt de raad op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen.

Borgstelling geldleningen aan woningcorporaties

Onze gemeente staat borg voor een bedrag van 58,2 miljoen voor geldleningen verstrekt aan woningcorporaties. Van dit bedrag heeft 41,1 miljoen betrekking op woningcorporatie WoonFriesland. Het totale bedrag aan borgstellingen is overgedragen aan het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) waarbij de gemeente samen met het rijk als tertiaire achtervanger optreedt.

Dit betekent in de praktijk, dat de corporatie in eerste instantie wordt aangesproken (primair), daarna het WSW (secundair) en dan pas de gemeente en het rijk, elk voor 50%. Het betreft een relatief gering risico.

Ten opzichte van 2016 is er geen verschil in het bedrag voor de borgstelling van de geldleningen.

Beheersmaatregel:

Voor de borgstelling van geldleningen aan woningcorporaties is het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) ook onze waarborg voor het goed volgen van de mogelijke risico's. Het WSW stelt eisen aan de kredietwaardigheid van de deelnemende woningbouwcorporaties. Ieder jaar wordt bij de deelnemende instellingen een kredietwaardigheidstoets verricht. Dit garandeert financiers dat zij zakendoen met solide maatschappelijke ondernemingen en beperkt het risico voor de achtervangers. Vanaf 2014 werkt het WSW met een nieuw risicobeoordelingsmodel en

worden de gemeenten uitgebreider geïnformeerd. Er zijn tot en met het jaar 2016 geen bedragen betaald inzake de borg- en garantstellingen. Dat wil zeggen: de gemeente is niet als borg aangesproken.

Overig

Op balansdatum loopt, in gezamenlijkheid met de werkmaatschappij 8KTD en de gemeente Achtkarspelen, een juridische procedure met een leverancier over niet betaalde facturen voor een gezamenlijk bedrag van circa € 0,5 miljoen.

Hoewel de afloop van deze procedure inherent onzeker is, is het bestuur positief over de afloop van deze procedure. Daarom is in de balans geen verplichting opgenomen voor de ontvangen facturen van deze leverancier.

Beheersmaatregel:

Wij hebben externe juridische advisering ingezet op deze zaak. Via de reguliere P&C-cyclus wordt de raad op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen.

Classificatie risico's

Met het door ons ingevoerde classificatiesysteem voor risico's brengen wij de volgende zaken in beeld:

- Kans optreden van het risico.
- Effect van risico op uitvoering bestaand beleid.
- Financiële impact van het risico.
- Is er sprake van een adequate beheersmaatregel.
- Is er sprake van een verwacht beslag op weerstandscapaciteit,
- Verwacht beslag op weerstandscapaciteit in euro's.

Voor de risico's in deze jaarrekening is op basis van bovenstaande classificatie een analyse gemaakt. Hierbij is tevens een te verwachten beslag op de weerstandscapaciteit berekend. De conclusie is, dat de financiële impact van de risico's kan worden opgevangen binnen de weerstandscapaciteit van onze begroting.

In de onderstaande tabel is dit classificatiesysteem opgenomen.

Classificatie risico's								
§ 3.1 Weerstandsvermogen	H(oog) / M(iddel) / L(aag) G(een)							
Risico's rekening 2017	Kans optreden van het risico	Effect van risico op uitvoering bestaand beleid	Financiële impact van het risico	Valt het risico te kwantificeren in (€)	Adequate beheersmaatregel vereist en aanwezig	Verwacht beslag op weerstandscapaciteit	Te verwachten beslag op weerstandscapaciteit (€) - min.	Te verwachten beslag op weerstandscapaciteit (€) - max.
Sociaal Domein	midden	geen	hoog	ja	•	•	750.000	1.500.000
Bouwgrondexploitatie	laag	laag	midden	ja	•	•	300.000	600.000
Algemene uitkering	midden	laag	midden	ja	•	•	400.000	800.000
Precariobelasting	laag	laag	hoog	ja	•	•	700.000	1.400.000
Gegarandeerde geldleningen	laag	geen	laag	nee	•			200.000
							2.150.000	4.500.000

1.9.2 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Tytsjerksteradiel heeft een flink aantal vierkante kilometers aan openbare ruimte in beheer. Er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Daarvoor zijn kapitaalgoederen in de vorm van wegen, riolering, water, groen, verlichting, gebouwen enz. nodig. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en het onderhoud ervan is bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard voor de (jaarlijkse) lasten. In deze paragraaf gaan wij hier verder op in.

'Kapitaalgoederen' zijn goederen waarvoor investeringen nodig zijn. Het gaat om zaken die daarna regelmatig onderhoud vergen. Deze paragraaf is belangrijk, omdat de blik vaak op de nieuwe investeringen is gericht. Maar onderhoud van de bestaande kapitaalgoederen is wenselijk, voor de huidige gebruikers en om de voorziening in stand te houden voor toekomstige generaties. Het financieel belang van onderhoud is groot, vaak vijftien procent van de begroting.

Beleidskader

Voor onze planning- en controlcyclus gelden voor de kapitaalgoederen twee belangrijke aandachtspunten, namelijk zijn:

- van alle kapitaalgoederen goede en actuele beheerplannen aanwezig;
- plannen en beschikbare gelden met elkaar in evenwicht.

Daarom stellen wij beheerplannen op. De beheerplannen geven inzicht in de werkzaamheden en kosten die nodig zijn om de goederen in goede staat te houden. Soms geven ze ook inzicht in de diverse kwaliteitsniveaus die mogelijk zijn.

Nu zijn goede plannen prachtig, maar niet zonder geld. Een belangrijke vraag is dus of er in de begroting ruimte is voor uitvoering van de plannen. De raad heeft voor de verschillende kapitaalgoederen kaderstellende uitspraken gedaan, die gelden als kader voor de verschillende beheerplannen. In de onderstaande tabel zijn deze samengevat opgenomen.

Om de kapitaalgoederen op langere termijn in stand te houden zijn er voldoende (structurele) middelen in de begroting opgenomen. De provincie Fryslân ziet hier als financieel toezichthouder op toe en vanuit de BBV zijn er richtlijnen opgesteld. Met deze paragraaf geven wij op hoofdlijnen inzicht in de omvang en de staat van het onderhoud van de kapitaalgoederen in Tytsjerksteradiel.

Kapitaalgoed	Beheerplannen aanwezig	Kwaliteitsniveau door raad bepaald	Voldoende financiële middelen beschikbaar	Jaar van vaststelling door raad
Wegen, fiets- en voetpaden	Ja	Ja	Ja	2007
Kunstwerken	Ja	Ja	Ja	2005
Baggeren	Ja	Ja	Ja	2000
Riolering	Ja	Ja	Ja	2012
Openbare verlichting	Ja	Ja	Ja	2010
Groen	Ja	Ja	Ja	2007
Woningen en gebouwen	Ja	Ja	Ja	2011
Integr. Huisv.plan Onderwijs	Ja	Ja	Ja	2011

Toelichting kapitaalgoederen

Hieronder volgt een toelichting op de verschillende kapitaalgoederen.

Wegen, fiets- en voetpaden

Het beheren en onderhouden van de gemeentelijke verhardingen (wegen/straten, fietspaden en voetpaden) vindt plaats op basis van het door de raad vastgestelde (onderzoek)rapport. Er wordt jaarlijks, mede aan de hand van periodiek uitgevoerde inspecties en na afstemming met andere werkzaamheden en planontwikkelingen, een onderhoudsprogramma opgesteld. Voor de gewenste kwaliteit van de verhardingen zijn op basis van de CROW-systematiek de volgende afspraken gemaakt.

Kengetal	Streefwaarde	Gemeten waarde jaarrekening
Staat van onderhoud wegennet conform CROW-systematiek (objectieve veiligheid)	Voldoende: 70 - 80 %	Voldoende: 81,8%
	Matig: 15 - 20 %	Matig: 10,9%
	Onvoldoende: 5 - 7 %	Onvoldoende: 7,3 %

Bruggen, waterwegen en kades (kunstwerken)

Met betrekking tot het onderhoud en vervanging van de civieltechnische kunstwerken (bruggen, tunnels e.d.) is in 2005 het kwaliteitsonderzoek afgerond. Op basis hiervan heeft een meerjarig onderhouds- en investeringsprogramma plaatsgevonden, waarin onder andere alle bruggen zijn opgenomen.

Baggeren

In het jaar 2000 is door de raad een baggerbeleidsplan vastgesteld met bijbehorend kader. Hierop is het jaarlijkse baggeruitvoeringsprogramma gebaseerd.

In 2017 is de overdracht stedelijke waterbeheer afgerond. Vervolgens is gestart met het opmaken van een nieuwe baggerbeleidsplan.

Riolering

Met de invoering van de Wet Gemeentelijke Watertaken is de gemeente ook zorgplichtig geworden voor overtollig grond- en hemelwater (loketfunctie). Dit is uitgewerkt in het verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2012–2019 (vGRP). Hierin is ook het rioolrecht gewijzigd in een rioolheffing. Binnen deze rioolheffing kunnen de kosten verhaald worden welke betrekking hebben op alle onderdelen van de (afval)waterketen.

Uitgangspunt van het rioleringsbeleid is het op een doelmatige wijze beheren en laten functioneren van het gemeentelijke rioolstelsel, waarbij ook geprobeerd wordt een optimale afstemming te bewerkstelligen met de overige gemeentelijke projecten. Daar waar het beheer en onderhoud verweven is met andere factoren binnen de afvalwaterinzameling wordt gestreefd naar een beheer- en onderhoudsvorm op basis van de laagst maatschappelijke kosten.

Op basis van het vGRP wordt jaarlijks een operationeel plan opgesteld.

Openbare verlichting

In de raadsvergadering van 17 december 2015 heeft de raad het beleidsplan openbare verlichting 2016–2020 met bijbehorend uitvoeringsprogramma vastgesteld. Voor het dagelijks beheer en onderhoud is Tytsjerksteradiel per 1 januari 2015 aangehaakt bij het bestek van de voormalige NOFA-gemeenten (Dongeradeel, Dantumadeel, Kollumerland en Achtkarspelen). Het vervangingsonderhoud moet door de gemeente zelf opgezet worden. In het vigerende uitvoeringsprogramma is o.a. het vervangingsbeleid voor 2016–2020 opgenomen. De beleidsuitgangspunten op het gebied van veiligheid, energieverbruik, duurzaamheid en begrotingssystematiek zijn verwoord in het beleidsplan.

Groen

Het beheren en onderhouden van groen gebeurt conform het groenbeheerplan, waarbij onder groen wordt verstaan: bomen, bos(plantsoen), (sier)heesters, hagen, gras en vijvers met bijbehorende banken en een hertenkamp. Het beheren van de wegbermen gebeurt conform het bermbeheerplan. Dit houdt in: maaien van bermen, hekkelen van bermsloten, onderhouden van bomen en singels langs de wegen. Daarnaast beheren wij het Roodbaardpark 'De Klinze', het bosgedeelte van Heemstrastate en het geboortebos. Met de raad is een afspraak gemaakt over het minimale niveau van onderhoud.

Kengetal	Streefwaarde	Gemeten waarde jaarrekening
Waarderingscijfer burger m.b.t. staat van onderhoud groen (subjectieve veiligheid)	Minimaal 6,0	6,7

Woningen en gebouwen

Uitgangspunt voor al onze woningen en gebouwen is dat wij deze in een goede staat van onderhoud beheren. Dat wil zeggen, dat het minimale niveau van het onderhoud passend is bij het noodzakelijke gebruik van het object. De diverse onderdelen van de gebouwen en de installaties zijn ondergebracht in een onderhoudsysteem. Binnen dit systeem wordt op basis van

verwachte levensduur c.q. gebruiksduur een continue meerjarenplanning in stand gehouden. Wij kennen een aantal groepen van gemeentelijke woningen en gebouwen:

- woningen en garageboxen
- sport- en welzijnsgebouwen en brandweerkazernes
- gemeentehuis

Voor specifieke zaken zoals de liftinstallatie, is een onderhoudsovereenkomst gesloten, die mede gelet op de keuringsvoorschriften, er voor zorg draagt, dat de installatie aan alle veiligheidseisen blijft voldoen.

Integraal HuisvestingsPlan Onderwijs

Tot 1 januari 2015 waren gemeenten verantwoordelijk voor de nieuwbouw en de uitbreiding van schoolgebouwen in het primair onderwijs en voor het buitenonderhoud en de aanpassing ervan. Op 1 januari 2015 is de wet gewijzigd en zijn de verantwoordelijkheid en het budget voor buitenonderhoud en aanpassing overgeheveld van de gemeenten naar de schoolbesturen. Dit is ook de reden dat het onderwijshuisvestingsplan en onderwijsprogramma waarmee tot 2015 mee gewerkt werd niet meer worden gemaakt.

Gemeenten blijven verantwoordelijk voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen. Ook constructiefouten blijven voor rekening van de gemeenten. Bij renovatie zullen gemeente en schoolbestuur in overleg treden en nadere afspraken maken over de bekostiging daarvan (gedeelde verantwoordelijkheid). In de begroting vanaf 2016 en de meerjarenramingen is rekening gehouden met deze wijzigingen.

Onderhoud hard- en software

Voor de software die in de organisatie wordt ingezet, wordt bij de aanschaf een onderhoudsovereenkomst met de leverancier gesloten, waarbij naast de levering van aanpassingen en kleine verbeteringen, de ondersteuning bij het gebruik wordt geregeld.

Het onderhoud van de hardware wordt afgedekt via contracten met de leverancier, die afhankelijk van het type apparatuur ervoor moet zorg dragen, dat de uitval bij storing tot een minimum beperkt kan blijven. Bij de aanschaf van werkplekapparatuur wordt standaard onderhoud voor een periode van vier jaar gekocht, zodat gedurende deze gebruiksperiode geen extra kosten voor onderhoud behoeven te worden gemaakt en de apparatuur gedurende deze termijn operationeel kan blijven. Evenals bij het onderhoud van het gemeentehuis, is ook hier het uitgangspunt dat op systematische wijze verantwoorde maatregelen kunnen worden genomen ten behoeve van continuering van het bestaande onderhoudspeil.

Gemeentelijke monumenten

De gemeentelijke monumenten zijn overgedragen aan de Stichting Behoud Monumenten in de gemeente Tytsjerksteradiel. Hoewel het eigendom van de monumenten, acht torens en de molen in Sumar, is overgedragen bestaat nog wel de verplichting om een bijdrage te verlenen in (onderhouds-) exploitatie van die monumenten.

1.9.3 Bedrijfsvoering

Inleiding

Onze bedrijfsvoering is gericht op de interne dienstverlening, die nodig is voor de uitvoering van de programma's. In deze paragraaf informeren wij u over de onderwerpen, die in 2017 hebben bijgedragen aan de kwaliteit van de bedrijfsvoering of die speciale aandacht hebben gekregen.

Wat hebben we daarvoor gedaan

Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG)

Er zijn koppelingen tussen de verschillende registraties (BAG, BGT, WOZ c.a.). Op basis van het verwerken van diverse lijsten en de ontvangen signaleringen wordt de koppeling BAG-WOZ continu bijgewerkt.

Audit website

Over 2016 voldeden we aan de eisen voor de audit voor websites met DigiD en Suwinet. Over 2017 wordt het onderzoek in mei 2018 afgesloten. De losse audits en Zelfevaluaties zijn dit jaar voor het eerst samengevoegd in het project ENSIA. Hierbij zijn ook de auditeisen aangepast en wordt ook breder gekeken naar informatieveiligheid. Er wordt nu ook gekeken hoe de gemeentelijke afdelingen en teams de zaken geregeld hebben beschreven. Op dit moment is niet helder of dit allemaal klaar is. Dit kan betekenen dat we met een herstelplan moeten komen.

Vaststellen beleid (op basis van BIG)

In het kader van de samenwerking met Achtkarspelen is volgens afspraak een gezamenlijk beleid voor informatiebeveiliging opgesteld, op basis van de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). Dit beleid is door beide colleges (8K en TD) vastgesteld. De uitwerking is voor een groot deel al klaar en zou in 2017 worden afgerond. Dit is niet gelukt. Voor een deel heeft dit te maken met het opbouwen van een nieuwe organisatie en de ontwikkelingen die daarmee te maken hebben. Voor een ander deel heeft dit ook te maken met de situatie rond Centric en de nieuwe eisen die vanuit de AVG gesteld worden. Via verschillende trajecten wordt eraan gewerkt om de problemen in 2018 opgelost te hebben.

Een belangrijk deel van de werkzaamheden zit in de aanpassing van de beschrijvingen. Hiervoor wordt een Informatie Security Management Systeem (ISMS) gebruikt met losse documenten per onderwerp. Dit ondersteunt het beheer van de verschillende documenten en bewaakt de samenhang. Bij de aanpassing van de hierbij geleverde voorbeelddocumenten wordt meteen gekeken naar afstemming van de werkwijze tussen de organisaties.

Per 1-1-2016 is de Meldplicht Datalekken van kracht. Er is een procedure voor het melden van Datalekken aan de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Deze wordt nog aangepast aan de AVG. In 2017 kregen we te maken met een groot datalek wegens de aanbesteding van het leerlingenvervoer in 2014. Kleinere datalekken komen regelmatig voor. Vaak is dit omdat er vanuit de keten fouten gemaakt worden bij de verzending. In de regel zijn de gevolgen daarbij beperkt tot het doen van een melding en informeren van de afzender. Als het burgers uit onze gemeente betreft, is de gemeente meldingsplichtig. Hierover wordt nog apart gerapporteerd. Deze organisaties dienen zelf maatregelen te nemen om datalekken te voorkomen. Zelf proberen

we ook datalekken te voorkomen, onder andere door het aanbieden van beveiligde (versleutelde) mail en het zorgen voor bewustwording..

Per 28 mei 2018 is de Europese privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming of AVG) van kracht. Dit betekent dat we een aantal zaken op moeten pakken die onder de oude wetgeving (Wet bescherming persoonsgegevens) zijn blijven liggen. Op dit moment zijn we druk bezig met de voorbereidingen. Een onderdeel daarbij is de aanwijzing van een Functionaris Gegevensbescherming (FG). Deze zal zich samen met de CISO (beveiligingsfunctionaris) onder andere bezighouden met (het voorkomen van) datalekken.

Digitale agenda

Er wordt op dit moment gewerkt aan een programma "maximaal de klant centraal" waarin veel van de Digitale Agenda terug zal komen.

Ombuigingsoperatie 2015–2018

Voortgang en realisatie bezuinigingen 2015–2018 (Concern)

Uit de inventarisatie van de stand van zaken per september 2017 blijkt dat vrijwel alle bezuinigingsmaatregelen als "zijn/worden gerealiseerd" zijn gemarkeerd en als zodanig ook zijn verwerkt in de concept Programmabegroting 2018–2021.

Taakstellingen bedrijfsvoering (5 ton in 2017 en 1 miljoen vanaf 2018)

De taakstelling bedrijfsvoering kent een component 'dragende organisatie Tytsjerksteradiel' en een component 'werkmaatschappij 8KTD –aandeel Tytsjerksteradiel'. Hiervoor geldt dat in 2017 tweemaal € 250.000 en daarna oplopend naar structureel tweemaal € 500.000 vanaf 2018 moet worden gerealiseerd.

Voor beide organisaties zijn de eerder opgestelde taakstellingsplannen uitgevoerd en blijft de geactualiseerd vastgestelde toegestane formatie voor 2018 (en daarmee ook de geraamde personeelskosten) binnen de geprognosticeerde personeelskosten.

Dit betekent dat de oorspronkelijke loonsommen, verlaagd met de taakstelling en tussentijds verhoogd door taakmutaties (vooral binnen Sociaal Domein), indexen en cao-ontwikkelingen, als financieel kader gelden.

De vaste toegestane structurele formatie komt –naar verwachting– per eind 2017 uit op de streefwaarden die nodig zijn om deze taakstellingen op de bedrijfsvoering te kunnen bereiken.

Er is/was in 2017 wel sprake van bestaande knelpunten en actuele ontwikkelingen die in 2017, en mogelijk ook in 2018, nog extra inzet van middelen vergen die niet volledig gedekt kan worden binnen het geheel van de geraamde personeelsbudgetten in de begroting.

Ook de beschikbare middelen voor Sociaal Flankerend Beleid zijn/worden in 2017 volledig ingezet en blijken niet voldoende.

Samengevat

In de sfeer van vast aangesteld personeel is/wordt gezorgd voor minder personeel in vaste dienst dan de formeel toegestane formatie (in totalen). In 2017 en naar verwachting ook in 2018 treedt wel een overschrijding op geraamde personeelskosten op als gevolg van kosten voor tijdelijke aanstellingen en inhuur.

Beleidsinhoudelijke bezuinigingsmaatregelen (oplopend naar bijna 1 miljoen vanaf 2018)

Voor bijna het gehele pakket aan beleidsinhoudelijke bezuinigingen is inmiddels aangegeven dat de maatregelen zijn of worden gerealiseerd en structureel in de meerjarenbegroting zijn verwerkt.

Voor een paar maatregelen is middels de tweede bestuursrapportage 2017 een bijstelling doorgevoerd en daarmee de begroting gewijzigd.

1.9.4 Verbonden partijen

Inleiding

De gemeente Tytsjerksteradiel heeft er voor gekozen om bepaalde processen onder te brengen bij organisaties die in deze processen zijn gespecialiseerd. De gemeente blijft verantwoordelijk voor deze processen. In deze paragraaf willen wij u inzicht geven in deze uitbestede processen en de betrokkenheid van de gemeente hierin. In het bijlagenboek van de begroting zijn de kernegevens per verbonden partij weergegeven.

Algemene uitgangspunten

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk- en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft door vertegenwoordiging in het bestuur of door stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld door de gemeente en dat niet verhaalbaar is, of waarvoor aansprakelijkheid bestaat. Dit laatste is van toepassing als de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt.

Met betrekking tot de verbonden partijen hanteert het college de volgende uitgangspunten:

- De gemeente Tytsjerksteradiel neemt alleen deel in verbonden partijen als daarmee een publieke taak wordt gediend.
- De gemeente Tytsjerksteradiel neemt in principe alleen deel in privaatrechtelijke rechtsvormen als de betreffende taak niet vanuit een publiekrechtelijke rechtsvorm kan worden uitgevoerd.
- Over de doelmatigheid en doeltreffendheid van de activiteiten van de verbonden partijen is het de bedoeling te komen tot een vorm van analyse en rapportage ten behoeve van de raad.
- Jaarlijks rapporteert het college aan de raad over de financiële resultaten van de verbonden partijen en de risico's van de gemeente.
- Frequent wordt in de raadsvergadering de gelegenheid geboden aan gemeentelijke vertegenwoordigers in verbonden partijen om informatie te verstrekken aan college en/of raad over ontwikkelingen in verbonden partijen.

Overzicht verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling

Naam	Sociale Werkvoorziening Fryslân (TD)		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 08 Werk en bijstand)</i>		
vestigingsplaats	Drachten		
openbaar belang	<p>De wettelijke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot de Wet Sociale Werkvoorziening zijn door de deelnemende gemeenten ondergebracht in een gemeenschappelijke regeling (SW Fryslân). Deze gemeenschappelijke regeling heeft geen eigen uitvoeringsorganisatie, maar heeft de taken uitbesteed aan de NV Caparis. De deelnemende gemeenten zijn rechtstreeks aandeelhouder van de NV. Onze gemeente heeft hierin een belang van 7,08%.</p> <p>Per 1 januari 2015 treedt de Participatiewet in werking. Met de inwerkingtreding van deze wet, komt de Wet sociale werkvoorziening te vervallen. De ambtelijke begeleidingscommissie is bezig met de voorbereidingen ten aanzien van de afbouw SW. Gemeenten zijn verplicht om beleid te maken voor het realiseren van beschut werk en deze lokale invulling in een verordening vast te leggen. Het Rijk gaat de inzet van de voorziening beschut werk ook monitoren. Er zal daarom concrete besluitvorming door de GR SW Fryslân moeten plaatsvinden over de afbouw van de bestaande SW en de invulling van de Participatiewet.</p>		
visie op de verbonden partij	Uitvoering van de wettelijke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden die voortvloeien uit de Wet Sociale Werkvoorziening.		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
	€ 0	€ 0	€ 0
toelichting	Indirect financieel belang via de NV, tekorten worden door gemeenten aangevuld.		
bestuurlijk belang	3 leden in Algemeen Bestuur en 1 lid in het Dagelijks Bestuur.		
risicoprofiel	 [Hoog]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin	€ 0		€ 690
einde	€ 0	€ 690	€ 625
Vreemd vermogen			
begin			€ 8.266
einde		€ 8.266	€ 6.394
Verwacht financieel resultaat			

begroot			€ 0
werkelijk	€ 0	€ 0	€ 0
<i>Bron</i>	<i>Definitieve jaarrekening 2017</i>		
Toelichting	-	Indirect financieel belang via de NV, tekorten worden door gemeenten aangevuld.	Definitieve jaarrekening 2017 Indirect financieel belang via de NV, tekorten worden door gemeenten aangevuld.

Naam		Veiligheidsregio Fryslân		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>		<i>(zie ook programma 02 Openbare orde en veiligheid)</i>		
vestigingsplaats		Leeuwarden		
openbaar belang		<ul style="list-style-type: none"> • Behartigen preventieve taken op het gebied van de volksgezondheid en infectieziektenbestrijding; • Ondersteuning van de Friese gemeenten bij het ontwikkelen en uitvoeren van gezondheidsbeleid; • Zo doelmatig mogelijk georganiseerde en gecoördineerde brandbestrijding, alsmede hulpverlening bij ongevallen en rampen bewerkstelligen. 		
visie op de verbonden partij		Met ingang van 1 januari 2007 zijn de gemeenschappelijke regelingen GGD Fryslân en Brandweer Fryslân opgeheven en zijn beide organisaties ondergebracht in de nieuwe gemeenschappelijke regeling Hulpverleningsdienst Fryslân.		
beleidsvoornemens		<p>Een belangrijke stap is de ontwikkeling en afronding van Dekkingsplan 2.0 Samen paraat. De ontwikkeling van de brandweer is hierin beschreven. De nieuwbouw van kazernes en vervanging van materieel staat hierin centraal. Verder is de vakbekwaamheid van brandweerpersoneel een belangrijk thema.</p> <p>Voor de gezondheid zijn de wettelijke taken en de ontwikkeling van het rijksvaccinatieprogramma belangrijke ontwikkelingen. Verder worden genoemd de uitzetting vergunninghouders en preventieaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling.</p>		
financieel belang gemeente		2015	2016	2017
		€ 0		
toelichting				
bestuurlijk belang		1 lid in het Algemeen Bestuur		
risicoprofiel		 [Hoog]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>		2015	2016	2017
Eigen vermogen				
begin		€ 2.342		
einde	€ 0	€ 2.342	€ 3.042	
Vreemd vermogen				

begin		€ 52.702	€ 53.790
einde			€ 55.525
Verwacht financieel resultaat			
begroot			€ 0
werkelijk	€ 0		€ 1.271

Bron

Jaarrekening 2017 Veiligheidsregio

Toelichting

- - -

Naam FUMO (Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing)

alle bedragen x € 1.000

(zie ook programma 09 Milieu)

vestigingsplaats

Grou

openbaar belang

-

visie op de verbonden partij

De Fryske Utfieringstsjinst Milieu en Omjouwing (FUMO) is een gemeenschappelijke regeling van provincie, gemeenten en waterschap in Friesland. De gemeente heeft een deel van haar milieutaken op het gebied van vergunning verlening en toezicht houden verplicht aan deze organisatie uitbesteed. Daarnaast kan de gemeente vrijwillig extra taken bij deze organisatie uitbesteden (zogenaamde plus taken).

beleidsvoornemens

De FUMO is gestart in 2014. De organisatie heeft moeite om met het toegekende budget haar basis en plustaken volledig uit te voeren. In 2017 is er met alle deelnemers een ontwikkelprogramma gestart onder de naam FUMO 2.0 met als doel om de organisatie te verbeteren zodangi dat zij haar volledige taak binnen het toekgende budget gaat uitvoeren.

financieel belang gemeente

2015 2016 2017

toelichting

bestuurlijk belang

1 lid in Algemeen Bestuur

risicoprofiel

 [Middel]

Kerncijfers verbonden partij

2015 2016 2017

Eigen vermogen

begin

€ 431

einde

€ 0 € 431 € 6

Vreemd vermogen

begin

€ 1.273 € 1.652

einde

€ 1.652 € 3.883

Verwacht financieel resultaat

begroot

€ 0 € 0

werkelijk

€ 0 € - 411 € -193

Bron

Definitieve jaarrekening 2017

Toelichting	-	-	-
Naam	Recreatieschap De Marrekrite		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 04 Economische zaken)</i>		
vestigingsplaats	Grou		
openbaar belang	Het tot stand brengen en in stand houden van voorzieningen voor de waterrecreatie en de landrecreatie in het buitengebied.		
visie op de verbonden partij	Het naar tevredenheid van gebruikers en deelnemers uitvoering geven aan de opdracht voor het in stand houden van de waterrecreatie en landrecreatie in het buitengebied.		
beleidsvoornemens	Uitvoering geven aan de door de deelnemers vastgestelde doelen om de waterrecreatie en landrecreatie in stand te houden en te verbeteren.		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
		€ 51	€ 51
toelichting	Het financieel belang van de gemeente is een structurele bijdrage van € 51.000. De deelnemersbijdrage is conform afspraak tot en met 2020 niet geïndexeerd.		
bestuurlijk belang	1 lid in het algemeen bestuur		
risicoprofiel	 [Middel]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin			€ 4.410
einde		€ 4.410	€ 4.012
Vreemd vermogen			
begin		€ 730	€ 635
einde			€ 1.521
Verwacht financieel resultaat			
begroot			€ 0
werkelijk			€ 0

Bron

Jaarrekening 2017, versie april 2018

Toelichting	-	Het financieel belang van de gemeente is een structurele bijdrage van € 51.000. De deelnemersbijdrage is conform afspraak tot en met 2020 niet geïndexeerd.	Het financieel belang van de gemeente is een structurele bijdrage van € 51.000. De deelnemersbijdrage is conform afspraak tot en met 2020 niet geïndexeerd.
-------------	---	---	---

Naam	Werkmaatschappij Achtkarspelen–Tytsjerksteradiel
-------------	---

alle bedragen x € 1.000

(zie ook programma 01 Algemeen bestuur)

vestigingsplaats
openbaar belang

Buitenpost / Burgum

De Werkmaatschappij 8KTD is een samenwerkingsverband op basis van een gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel, waarbij gezamenlijk taken op het terrein van dienstverlening en bedrijfsvoering worden uitgevoerd, die leiden tot een behoud van de kwaliteit van de dienstverlening aan onze inwoners.

visie op de verbonden partij
beleidsvoornemens

-

In 2017 is de samenwerking tussen beide gemeenten in de Werkmaatschappij 8KTD geëvalueerd. De beide colleges en raden hebben besloten tot verbetering en doorontwikkeling van de samenwerking. In 2018 wordt dit nader uitgewerkt.

financieel belang gemeente

2015

2016

2017

toelichting

De jaarrekening over 2017 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.

Het gerealiseerd totaal van baten en lasten bedroeg 23.140. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt:

- Achtkarspelen 12.411
- Tytsjerksteradiel 10.729

bestuurlijk belang

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitters van beide colleges en één wethouder per gemeente. Het Algemeen Bestuur bestaat uit de leden van de twee colleges van burgemeester en wethouders van beide gemeenten.

risicoprofiel

 [Laag]

Kerncijfers verbonden partij

2015

2016

2017

Eigen vermogen

begin

€ 0

einde

€ 0

€ 0

Vreemd vermogen

begin

€ 0

€ 5.142

einde

€ 10.341

Verwacht financieel resultaat

begroot

€ 0

werkelijk

€ 0

Bron

jaarrekening 2017 Werkmaatschappij 8KTD

Toelichting

-

-

De jaarrekening over 2017 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.

Het gerealiseerd totaal van baten en lasten bedroeg 23.140. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt:

- Achtkarspelen
12.411
- Tytsjerksteradiel
10.729

Vennootschap / Coöperatie

Naam	Caparis NV (TD)		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 08 Werk en bijstand)</i>		
vestigingsplaats	Drachten		
openbaar belang	De NV Caparis is verantwoordelijk voor het bieden van werk voor de WSW-ers.		
visie op de verbonden partij	Het uitvoeren van de WSW voor de gemeente Tytsjerkstradiel.		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
		€ 988	€ 1.142
bestuurlijk belang	1 vertegenwoordiger in de algemene vergadering van aandeelhouders.		
risicoprofiel	 [Hoog]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin			€ 13.920
einde	€ 103.936	€ 13.920	€ 16.091
Vreemd vermogen			
begin		€ 13.210	€ 9.965
einde			€ 7.505

Verwacht financieel resultaat

begroot		€ 2.813
werkelijk	€ 4.725	€ 2.171

Bron *Begroting/jaarrekening Caparis N.V.*

Toelichting	-	Financieel berekend obv deelneming in %* eigen vermogen per 31 dec.	Gebaseerd op definitieve jaarcijfers 2017
--------------------	---	--	---

Naam	N.V. Afvalsturing Friesland		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 09 Milieu)</i>		
vestigingsplaats	Leeuwarden		
openbaar belang	-		
visie op de verbonden partij	-		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
	€ 54.000	€ 54.000	€ 54.000
toelichting			
bestuurlijk belang			
risicoprofiel	 [Laag]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin	€ 41.939		€ 44.721
einde	€ 43.108	€ 44.721	€ 48.680
Vreemd vermogen			
begin	€ 184.584	€ 183.242	€ 180.771
einde			€ 160.130
Verwacht financieel resultaat			
begroot			€ 2.256
werkelijk	€ 1.169		€ 4.080
<i>Bron</i>	<i>Jaarverslagen cq begrotingen van Afvalsturing Friesland NV van de betreffende jaren</i>		
Toelichting	-	-	-

Naam	Vitens		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 11 Algemene dekkingsmiddelen)</i>		
vestigingsplaats	Zwolle		
openbaar belang	Zakelijke en particuliere klanten voorzien van schoon en veilig drinkwater.		
visie op de verbonden partij	-		
beleidsvoornemens	ZIE BIJLAGEN		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
		€ 11	€ 11
toelichting	Informatie (begroot) 2017 en werkelijk 2016 uit financiële stukken Vitens en Financieel Jaarplan 2018- 2020		
	Cosa Z2017-06578 stuk S2017-30780		
bestuurlijk belang	De gemeente is aandeelhouder.		
risicoprofiel	 [Laag]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin		€ 460.100	€ 489.100
einde	€ 471.700	€ 489.100	€ 533.700
Vreemd vermogen			
begin			€ 1.249.200
einde		€ 1.249.200	€ 1.194.400
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 43.700		
werkelijk	€ 67.400	€ 48.500	€ 47.700
<i>Bron</i>	<i>jaarrekening 2017 Vitens</i>		
Toelichting	-	-	

Naam	NV Bank Nederlandse Gemeenten		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 11 Algemene dekkingsmiddelen)</i>		
vestigingsplaats	Zwolle		

openbaar belang	De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijke belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
visie op de verbonden partij	Zakenpartner voor bancaire dienstverlening.		
beleidsvoornemens	Continueren aandeelhouderschap en gebruik maken van de bancaire dienstverlening.		
financieel belang gemeente	2015	2016	2017
toelichting	De BNG doet geen uitspraken over het begrote resultaat.		
bestuurlijk belang	De gemeente is aandeelhouder.		
risicoprofiel	 [Laag]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2015	2016	2017
Eigen vermogen			
begin			€ 4.486.000
einde	€ 4.163.000	€ 4.486.000	€ 4.953.000
Vreemd vermogen			
begin		€ 145.348.000	€ 149.483.000
einde			€ 135.041.000
Verwacht financieel resultaat			
begroot			
werkelijk	€ 226.000		€ 393.000
<i>Bron</i>	-		
Toelichting	-	-	De BNG doet geen uitspraken over het begrote resultaat.

1.9.5 Grondbeleid

Inleiding

Grond is schaars, ruimte is een breed goed. Het aanwenden van ruimte voor de één heeft direct consequenties voor het ruimtegebrek van de ander. Omdat grond en ruimte schaars zijn, heeft de overheid een taak met betrekking tot het inzetten en aanwenden van deze ruimte. Een zekere bemoeienis van de gemeente met het ruimtegebrek is logisch en wenselijk. In het grondbeleid wordt de mate van bemoeienis tot uitdrukking gebracht.

De vraag is, waarom je als gemeente zou ingrijpen in de grondmarkt en welke doelstellingen daarmee worden beoogd. In de notitie Grondbeleid, die in de raadsvergadering van mei 2015 is behandeld, wordt hier dieper op ingegaan. De doelstellingen liggen op de volgende terreinen:

- Volkshuisvesting (bijvoorbeeld het realiseren van betaalbare woningen en het realiseren van woningen voor ouderen/senioren)
- Economische zaken (bijvoorbeeld het behoud van werkgelegenheid)
- Milieu (bijvoorbeeld zorg voor de bodemkwaliteit en waterkwaliteit)
- Financiën (grondbeleid kan worden ingezet om winsten in bepaalde grondexploitaties aan te wenden voor ontwikkelingen, die verliesgevend zijn, maar die vanuit oogpunt van volkshuisvesting, economische zaken en milieu wenselijk zijn)

Daarnaast bevat het BBV kaders en regels, waaraan de inrichting en verantwoording van onder meer begroting en rekening moeten voldoen. Het grondbeleid moet volgens het BBV meer inzichtelijk worden gemaakt. Dit is om twee redenen van belang. Op de eerste plaats gezien het grote financiële belang en de risico's, die hieraan verbonden zijn en op de tweede plaats vanwege de relatie met de doelstellingen, zoals aangegeven in de programma's. Het grondbeleid kan tot extra baten, of extra lasten leiden en het grondbeleid moet het uitvoeren van programma's ondersteunen. De raad heeft dus meerdere verantwoordelijkheden en beide verantwoordelijkheden moeten door de raad goed in de gaten worden gehouden.

Op basis van de afspraken met de provincie is de volgende afbouw van structurele winstneming in de begroting 2011 en verder verwerkt.

Afbouw winstneming in 8 jaar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Winstneming	315.000	300.000	250.000	200.000	150.000	100.000	50.000	-

Grondbeleid was en is voor gemeenten een belangrijk instrument voor het realiseren van ruimtelijke doelstellingen voor woningbouw, bedrijventerreinen en overige voorzieningen.

Gelet op de in de Structuurvisie en Woonvisie van 2010 ingezette koerswijziging zal de gemeentelijke grondpolitiek steeds meer facilitair van karakter zijn, omdat er in beginsel buiten Burgum geen nieuwe (planmatige) dorpsuitbreidingen meer zullen volgen.

Visie grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid van onze gemeente kenmerkte zich de afgelopen decennia in belangrijke mate als een instrument voor het realiseren van ruimtelijke doelstellingen

(woningbouw; bedrijventerreinen en voorzieningen). Ten behoeve van een maximale sturing in de processen werd als uitgangspunt een actieve grondpolitiek gevoerd.

De nieuwe koers van de Structuurvisie en de Woonvisie heeft tot gevolg dat de gemeente geen planmatige dorpsuitbreidingen (buiten Burgum) meer gaat realiseren en grondaankopen voor dat doel niet meer aan de orde zullen zijn. Mocht in Burgum de beoogde dorpsuitbreiding "De Warren" realiteit worden dan is de huidige grondpositie ruim voldoende. In specifieke situaties, zoals een kleinschalige inbreiding, kan grondverwerving door de gemeente van belang zijn.

Het gemeentelijk grondbeleid is altijd faciliterend geweest ten behoeve van de realisering van de doelstellingen van relevante programma's. In de praktijk gaat het doorgaans om de realisering van woningbouw- en bedrijvenlocaties (zowel uitbreidings- als inbreidingslocaties) en locaties voor voorzieningen (bijvoorbeeld sport en recreatie). In bepaalde situaties wordt de grondpositie benut voor onder meer natuurontwikkeling, bijvoorbeeld in het kader van landinrichtingsprojecten.

Resultaat bouwgrondexploitatie

In de primitieve begroting 2017 was rekening gehouden met een winst van € 150.000.

Bij de 2e Bestuursrapportage 2017 is dit begrote bedrag door de verkoop van een kavel op het reeds afsloten bedrijvencomplex Sumar nog eens verhoogd met € 148.000.

Ten opzichte van de (bijgestelde) begroting is het voordeel op rekeningbasis € 1.128.000 (€ 1.426.000 -/- € 298.000)

Bouwgronden in exploitatie	Toelichting	Effect exploitatie 2017	Effect verlies-	Winst	Verlies	Voorziening	
			voorziening 2017			afgew complexen	
nr.: Woningbouw							
5	Burgum West	Afwikkelen	€ 164.489,59	-	€ 164.489,59	€ 482.265,31	
22	Garyp Sanhichte	-	-	-	-	-	
23	Easternar	Afwikkelen	€ 181.500,89	€ -	€ 181.500,89	€ 122.027,42	
32	Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	Vrijval verlies voorziening	€ 370.000,00	€ (370.000,00)	-	-	
33	Ryptsjerk De Opslach-noord	-	-	-	-	-	
39	Wyns	Afwikkelen	€ (57.811,54)	€ (13.628,00)	-	€ (71.439,54)	
40	Suwâld (3e fase)	-	-	-	-	-	
43	Munein 3e fase	-	-	-	-	-	
44	Oentsjerk Kaetsjemuoawei	Vrijval verlies voorziening	308.000,00	€ (308.000,00)	-	-	
47	Jistrum De Geasten	-	-	-	-	-	
48	Tytsjerk	Vrijval verlies voorziening	58.000,00	€ (58.000,00)	-	-	
50	Sumar 2e fase	-	-	-	-	-	
Mutaties woningbouw			€ 1.024.178,94	€ (749.628,00)	€ 345.990,48	€ (71.439,54)	€ 604.292,73
nr.: Bedrijventerreinen							
28	Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	Afwikkelen	€ 86.592,48	-	86.592,48	€ 41.427,79	
63	Oentsjerk Sanjesjild	Vrijval verlies voorziening	€ 178.860,00	€ (178.860,00)	-	-	
73	Jistrum bedrijventerrein	Afwikkelen	-	-	-	-	
75	Burgum West bedrijventerrein	Vrijval verlies voorziening	€ 159.000,00	€ (159.000,00)	-	-	
79	Garyp Noord bedrijventerrein	-	-	-	-	-	
80	Centrumplan Gytsjerk	-	-	-	-	-	
81	Schalmeigebied Hurdegaryp	Afwikkelen	€ (22.685,06)	-	-	€ (22.685,06)	
Mutaties bedrijventerreinen			€ 401.767,42	€ (337.860,00)	€ 86.592,48	€ (22.685,06)	€ 41.427,79
Mutaties totaal			€ 1.425.946,36	€ (1.087.488,00)	€ 432.582,96	€ (94.124,60)	€ 645.720,52
Stand 1/1				€ 1.405.253,00		€ 55.603,75	
Stand 31/12				€ 317.765,00		€ 701.324,27	

Dit bedrag bestaat uit een vrijval van de verliesvoorziening van € 1.088.000, een winst op complexen van € 432.000 en een verlies op complexen van € 94.000.

De voorziening afgewikkelde complexen is verhoogd van € 56.000 naar € 701.000.

De bouwgrondexploitatie en het grondbeleid kennen een brede belangstelling in Tytsjerksteradiel, vanwege de maatschappelijke en financiële risico's en de invloed hiervan op de beleidsmogelijkheden van de gemeente. Het risicomanagement van grondexploitaties en grondposities is de laatste jaren een belangrijk item geworden.

Om de positie van de raad in zijn kaderstellende en toetsende rol binnen de bestaande informatieprocessen tussen raad en college te versterken is bij de begroting 2015 de informatievoorziening over het grondbeleid transparanter voor de raad gemaakt. Hiervoor is in deze paragraaf binnen de planning- en controlcyclus voor zowel de begroting als de jaarrekening een nieuwe tabel opgenomen, waarin veel informatie over de stand van zaken van de bouwgrondexploitatie voor dit moment en het meerjarenperspectief zijn opgenomen. Deze tabel draagt bij in een beter inzicht in de bouwgrondexploitatie zowel op de korte termijn als de lange termijn (meerjarenprognose).

Bouwgronden in exploitatie	Boekwaarden 31 december 2017	Nog te maken kosten	Verwachte opbrengst	Indicatie winst in €	Nog te verkopen in m2	kavels	Looptijd t/m jaar	Werkelijk/ Prognose			Verwachting				
								2017	2018-2021	2022 e.v.	sc 1	sc 2	sc 3		
nr.: Woningbouw															
5 Burgum West	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0) winst	-	m2	2017	5	-	-	😊	😊	😊		
22 Garyp Sanhichte	€ (17.420)	€ 291.379	€ (423.685)	€ (149.726) winst	3.061	m2	2025	8	7	1	😊	😊	😊		
23 Eastermar	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0) winst	-	m2	2017	0	-	-	nvt	nvt	nvt		
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	€ 238.866	€ 1.333.990	€ (2.641.809)	€ (1.068.953) winst	22.611	m2	2021	51	69	1	😊	😊	😊		
33 Ryptsjerk De Opslach-noord	€ 28.241	€ 192.075	€ (313.726)	€ (93.409) winst	3.910	m2	2024	5	4	2	😊	😊	😊		
39 Wyns	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0) winst	-	m2	2019	0	-	-	nvt	nvt	nvt		
40 Suwâld (3e fase)	€ 196.819	€ 137.482	€ (414.275)	€ (79.974) winst	2.795	m2	2020	0	6	-	😊	😊	😊		
43 Munein 3e fase	€ 347.783	€ 157.312	€ (585.275)	€ (80.179) winst	3.975	m2	2024	1	6	3	😊	😊	😊		
44 Oentsjerk Kaatsjemouwei	€ 775.345	€ 303.909	€ (1.302.385)	€ (223.131) winst	9.077	m2	2021	1	13	-	😊	😊	😊		
47 Jistrum De Geasten	€ 193.398	€ 74.928	€ (336.400)	€ (68.074) winst	2.320	m2	2018	0	-	4	😊	😊	😊		
48 Tytsjerk	€ (21.739)	€ 254.376	€ (421.200)	€ (188.563) winst	2.340	m2	2023	1	4	-	😊	😊	😊		
50 Sumar 2e fase	€ 153.501	€ 273.104	€ (512.725)	€ (86.120) winst	3.685	m2	2017	0	7	1	😊	😊	😊		
	€ 1.894.795	€ 3.018.555	€ (6.951.480)	€ (2.038.130) winst	53.774	m2									
nr.: Bedrijventerreinen															
28 Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	€ (0)	€ (0)	€ -	€ (0) winst	-	m2	2017	2	-	-	nvt	nvt	nvt		
63 Oentsjerk Sanjesfild	€ 569.387	€ 1.000.262	€ (1.682.950)	€ (113.301) winst	500	m2	2021	0	11	-	😊	😊	😊		
73 Jistrum bedrijventerrein	€ 514.159	€ 39.864	€ (190.180)	€ 363.843 verlies	2.280	m2	2021	0	4	1	😊	😊	😊		
75 Burgum West bedrijventerrein	€ 541.910	€ 193.928	€ (722.250)	€ 13.588 verlies	16.050	m2	2022	4	5	1	😊	😊	😊		
79 Garyp Noord bedrijventerrein	€ 739.559	€ 1.362.728	€ (2.079.000)	€ 23.287 verlies	6.080	m2	2025	0	3	3	😊	😊	😊		
80 Centrumplan Gytsjerk	€ (236.509)	€ 775.865	€ (869.600)	€ (330.243) winst	3.226	m2	2018	2	10	-	😊	😊	😊		
81 Schalmeigebied Hurdegaryp	€ 0	€ 0	€ -	€ 0 verlies	-	m2	2017	6	-	-	nvt	nvt	nvt		
	€ 2.128.506	€ 3.372.648	€ (5.543.980)	€ (42.826) winst	28.136	m2									
	€ 4.023.301	€ 6.391.203	€ (12.495.460)	€ (2.080.956) winst	81.910	m2									
Verliesvoorziening	€ (317.765)														
Boekwaarde balans 31-12-2017	€ 3.705.536														

Legenda:

- 😊 = winstprognose
- 😞 = verliesprognose
- 😊 = kostendekkend

sc 1 scenario 1; huidige verwachting
 sc 2 scenario 2; vertraging verkopen met drie jaar
 sc 3 scenario 3; vertraging verkopen met vijf jaar

	Boekwaarden 1 januari 2017	Vermeerde- ringen	Verminde- ringen	Winst- uitname	Boekwaarden 31 december 2017	Voorziening verlieslatend complex	Balans- waarde 31 december 2017
5 Burgum West	272.442,48-	508.019,32	400.066,43	164.489,59	0,00-	-	0,00-
22 Garyp Sanhichte	204.688,11	42.983,17	265.091,24	-	17.419,96-	-	17.419,96-
23 Eastermar	318.432,28-	136.931,39	-	181.500,89	0,00-	-	0,00-
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	1.921.065,75	224.121,96	1.906.321,64	-	238.866,07	-	238.866,07
33 Ryptsjerk De Opslach-noord	133.499,44	137.532,86	242.791,00	-	28.241,30	-	28.241,30
39 Wyns	72.017,51	2.306,03	2.660,00	71.663,54-	0,00-	-	0,00-
40 Suwâld (3e fase)	191.288,85	5.530,16	-	-	196.819,01	-	196.819,01
43 Munein 3e fase	421.326,36	13.425,55	86.968,41	-	347.783,50	-	347.783,50
44 Oentsjerk Kaetsjemouiwei	858.549,58	33.182,20	116.387,13	-	775.344,65	-	775.344,65
47 Jistrum De Geasten	187.963,91	5.434,04	-	-	193.397,95	-	193.397,95
48 Tytsjerk de Krite	69.661,26	15.881,33	107.281,49	-	21.738,91-	-	21.738,91-
50 Sumar 2e fase	173.952,39	5.028,96	25.480,00	-	153.501,35	-	153.501,35
Woningbouw	3.643.138,41	1.130.376,96	3.153.047,34	274.326,94	1.894.794,96	-	1.894.794,96
28 Hurdegaryp Rietlandsvaart-noord	84.990,39	51.468,13	222.872,01	86.413,48	0,00-	-	0,00-
63 Oentsjerk Sanjesfjild	553.388,26	15.998,45	-	-	569.386,72	-	569.386,72
73 Jistrum bedrijventerrein	499.712,25	14.446,68	-	-	514.158,94	143.000,00	371.158,94
75 Burgum West bedrijventerrein	813.251,08	30.507,26	301.848,25	-	541.910,09	14.000,00	527.910,09
79 Garyp Noord bedrijventerrein	718.779,32	20.779,91	-	-	739.559,23	160.765,00	578.794,23
80 Gytsjerk Centrumplan	364.110,13-	496.537,26	368.935,90	-	236.508,77-	-	236.508,77-
81 Hurdegaryp Schalmelterrein	202.818,31	87.695,64	251.778,15	38.735,80-	0,00	-	0,00
Bedrijventerreinen	2.508.829,50	717.433,33	1.145.434,31	47.677,68	2.128.506,20	317.765,00	1.810.741,20
Totaal onderhanden werk gronden in exploitatie	6.151.967,91	1.847.810,29	4.298.481,65	322.004,62	4.023.301,17	317.765,00	3.705.536,17

In het kader van een adequaat risicobeheer en ter onderbouwing van het benodigd weerstandsvermogen hebben wij diverse scenario's in het kader van de grondexploitatie beoordeeld. Op basis hiervan is destijds ten laste van de jaarrekening 2014 een verliesvoorziening getroffen, die voor een deel werd gevormd uit de hiervoor bedoelde middelen binnen de oorspronkelijke risicoreserve bouwgrondexploitatie. De verliesvoorziening bedraagt op dit moment € 318.000 en is toereikend om eventuele toekomstige verliezen binnen de diverse complexen te kunnen opvangen.

nr: Verliesvoorziening complexen	Boekjaar 2017			
	Boekwaarde 1 januari	Vermeerderingen	Verminderingen	Boekwaarde 31 december
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	370.000,00	-	370.000,00	-
39 Wyns	13.628,00	-	13.628,00	-
44 Oentsjerk Kaetsjemouiwei	308.000,00	-	308.000,00	-
48 Tytsjerk de Krite	58.000,00	-	58.000,00	-
63 Oentsjerk Sanjesfjild	178.860,00	-	178.860,00	-
73 Jistrum bedrijventerrein	143.000,00	-	-	143.000,00
75 Burgum West bedrijventerrein	173.000,00	-	159.000,00	14.000,00
79 Garyp Noord bedrijventerrein	160.765,00	-	-	160.765,00
	1.405.253,00	-	1.087.488,00	317.765,00

Voor de afgewikkelde complexen is voor de nog te maken kosten een voorziening getroffen. Binnen deze voorziening zijn op basis van een kostencalculatie de nog benodigde middelen per afgesloten complex voor de laatste afsluitende werkzaamheden zoals herstraten en herinrichting van het openbaar groen opgenomen.

Nr.	Voorzieningen afgew. complexen	Jaar 2017			
		Boekwaarde 1 januari	Vermeerderingen	Verminderingen	Boekwaarde 31 december
16	Sumar 1e fase	22.550,00	-	-	22.550,00
62	Sumar bedrijventerrein	22.053,75	-	-	22.053,75
77	Noardburgum bedrijventerrein	11.000,00	-	-	11.000,00
5	Burgum West	-	482.265,31	-	482.265,31
23	Eastermar	-	122.027,42	-	122.027,42
28	Hurdegaryp Rietlandsvaart	-	41.427,79	-	41.427,79
		55.603,75	645.720,52	-	701.324,27

Strategisch grondbezit

Het strategisch grondbezit is de voorraad grond bestemd voor de langere termijndoelstellingen van het grondbeleid. In de jaarrekening is een stand van zaken opgenomen voor wat betreft het strategisch grondbezit. Met het oog op de aanstaande verkopen en wat er verder nog in de pijplijn zit kunnen we concluderen dat de omvang van het bezit significant afneemt en dat de gemiddelde boekwaarde zeer acceptabel is. Er zijn geen grote aankopen te verwachten ten behoeve van strategisch grondbezit.

1.9.6 Financiering

Inleiding

Treasurybeleid betekent het beheren van het geld binnen de gemeente. Dit houdt in het lenen en uitzetten van geld. Het Rijk heeft regels opgesteld over hoe gemeenten hun geld moeten beheren. Deze regels staan in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido). Deze wet bepaalt ook, dat gemeenten een treasurystatuut moeten hebben. Het treasurystatuut van de gemeente Tytsjerksteradiel is vastgesteld door het college van B&W op 10 maart 2015. In dit treasurystatuut staan de uitgangspunten, die de gemeente Tytsjerksteradiel hanteert voor het aantrekken en het uitzetten van geld. De Wet Fido geeft gemeenten ook concrete richtlijnen voor het beheersen van renterisico's. Het gaat hierbij om de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het maximum van de kortlopende schuld. Dit zijn schulden die binnen één jaar betaald moeten worden. Het Rijk wil dat gemeenten de hoogte van hun kortlopende schuld beperkt houden. Wanneer gemeenten een te groot deel van hun financieringsbehoefte regelen met kortlopende schuld, dan wordt het risico van een snelle kostentoeename bij een stijging van de rentestand te groot.

De hoogte van de kasgeldlimiet bedraagt 8,5% van de totale begrote lasten per 1 januari. Dit percentage is vastgelegd in de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden.

Voor de gemeente Tytsjerksteradiel bedroegen de totale begrote lasten per 1 januari 2017 € 75.307.000. Voor 2017 betekent dit een toegestane kasgeldlimiet van € 6.401.000. De wettelijke voorschriften bieden de mogelijkheid om de kasgeldlimiet drie achtereenvolgende kwartalen te overschrijden.

Renterisiconorm

Het Rijk wil dat gemeenten het opnemen van langlopende leningen zoveel mogelijk over de jaren spreiden. Langlopende leningen zijn leningen met een looptijd langer dan één jaar. Wanneer er teveel langlopende leningen in één jaar worden opgenomen, dan kan dit een nadeel opleveren voor de gemeente wanneer de rentestand in dat jaar hoog is. Het Rijk heeft daarom de renterisiconorm ingevoerd. De hoogte van de renterisiconorm bedraagt 20% van de totale begrote lasten per 1 januari. Dit percentage is vastgelegd in de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden. Uit de onderstaande tabel blijkt dat in de komende jaren op basis van de huidige beschikbare gegevens inclusief de verwachte nieuw aan te trekken financiering wel aan de renterisiconorm wordt voldaan.

Renterisiconorm <i>(x € 1.000)</i>	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
1 begrotingstotaal per 1 januari	75.307	77.299	77.035	78.990
2 vastgesteld percentage (wet FIDO)	20,0%	20,0%	20,0%	20,0%
3 renterisiconorm (1 / 2 x 100)	15.061	15.460	15.407	15.798
4 aflossingen	5.483	10.930	1.674	1.675
5 ruimte onder renterisiconorm (3 - 4)	9.578	4.530	13.733	14.123

Leningen

Voor de volledigheid is hieronder relevant cijfermateriaal opgenomen met betrekking tot uitgezette en opgenomen leningen.

Uitgezette kortlopende leningen

In 2017 zijn er geen kortlopende leningen aangetrokken.

Opgenomen langlopende leningen

In 2017 zijn er geen nieuwe langlopende leningen aangetrokken.

Tabel 1 : Overzicht opgenomen langlopende leningen (excl. woningbouw)

Leningnr.	Schuld per 1-1-2017	Schuld per 31-12-2017	Rentepercentage
1	363.024	181.512	4,17
2	113.445	113.445	0,00
3	1.800.000	1.680.000	3,86
4	2.560.000	2.400.000	4,46
5	2.040.000	1.920.000	4,85
6	8.160.000	7.680.000	4,95
7	2.720.000	2.560.000	5,00
8	2.880.000	2.720.000	4,77
9	2.400.000	2.280.000	4,70
10	2.520.000	2.400.000	3,20
11	2.200.000	2.100.000	3,02
12	2.300.000	2.200.000	2,73
Totaal	30.056.469	28.234.957	

Uitgezette leningen gemeenteambtenaren

Het saldo aan uitgezette hypotheekleningen bedraagt op:

- 31-12-2016 : € 4.527.983
- 31-12-2017 : € 3.473.915

Schatkistbankieren

Vanaf december 2013 zijn gemeenten verplicht hun eventuele overtollige tegoeden aan te houden in de Nederlandse schatkist. Dit zogenaamde "schatkistbankieren" heeft een verlagend effect op de Nederlandse EMU-schuld. Om efficiencyredenen is het daarbij toegestaan een relatief gering bedrag aan overtollige middelen buiten de schatkist te houden. Dit bedrag, het zogenaamde drempelbedrag, bedraagt voor onze gemeente in 2017 € 565.000 Het gemiddelde tegoed van de gemeente over een kwartaal mag niet hoger zijn dan deze drempel.

Onderstaande tabel toont het gemiddelde tegoed over de vier kwartalen:

Gemiddelde tegoed	Saldo
Kwartaal 1	442.000
Kwartaal 2	320.000
Kwartaal 3	200.000
Kwartaal 4	332.000
Gemiddeld	323.000

Renteschema

Met ingang van begrotingsjaar 2017 bevat de paragraaf financiering een renteschema conform de notitie rente van de commissie BBV. Dit schema biedt een cijfermatig inzicht in de rentelasten en de manier van toerekening en ziet er voor 2017 als volgt uit:

Renteschema begrotingsjaar 2017	Bedrag
Externe rentelasten lange financiering	2.045.264
Externe rentelasten korte financiering	574
Externe rentebaten (WoonFriesland)	746.991
Externe rentebaten hypotheek	96.516
Externe rentebaten korte financiering	-
Saldo externe rentelasten	1.202.331
Rente toe te rekenen aan de bouwgrondexploitatie	177.854
Rente toe te rekenen wegens projectfinanciering	746.991
Rentebaten van doorverstrekte leningen projectfinanciering	746.991
Saldo door te berekenen externe rente	1.024.477
Rente eigen vermogen	-
Rente over voorzieningen (gewaardeerd tegen contante waarde)	-
Aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toe te rekenen rente	1.024.477
Boekwaarde vaste activa per 1-1-2017 (exclusief bouwgrond)	70.611.478
Boekwaarde leningen woningbouw per 1-1-2017	12.839.098
Boekwaarde voor berekening omslagrentepercentage per 1-1-2017	57.772.380
Omslagrentepercentage	1,773%
Omslagpercentage afgerond	1,750%
Werkelijk aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toeger. rente	1.011.016
Renteresultaat op taakveld treasury	13.462

Het renteresultaat is een administratief resultaat en betreft het verschil tussen het saldo van de externe rentelasten en de aan de programma's toegerekende rentelasten. Dit renteresultaat heeft geen invloed op het begrotings- en/of rekeningsaldo.

Wet Houdbaarheid Overheidsfinanciën (HOF)

Door kortdurende pieken in de tegoeden van de gemeente bij de Bank Nederlandse Gemeenten tijdelijk af te romen naar de schatkist is het gemiddeld tegoed ruim binnen de drempel gebleven.

Nederland moet zijn begrotingstekort terugdringen. Daar zijn de Rijksoverheid en de decentrale overheden samen verantwoordelijk voor. In het Financieel Akkoord van januari 2013 is afgesproken hoeveel tekort de decentrale overheden mogen hebben.

In Europa zijn regels afgesproken over de overheidsfinanciën. Deze begrotingsregels bepalen de normen voor het begrotingstekort (EMU-saldo) en de overheidsschuld (EMU-schuld). De regels gelden ook voor de decentrale overheden.

Deze regels zijn verankerd in Nederland met de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Wet HOF). De wet is op 1 januari 2014 in werking getreden in Nederland.

1.9.7 Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen en belastingen op hoofdlijnen. Hiermee ontstaat inzicht in de lokale lastendruk. Dit is van belang voor de integrale afweging tussen enerzijds beleid en anderzijds inkomsten. Ook wordt weergegeven welk beleid de gemeente in 2017 heeft gevoerd ten aanzien van de lokale heffingen en de kwijtschelding hiervan.

De lokale heffingen vormen een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente. De heffingen worden voor het grootste deel opgebracht door burgers.

Lokale heffingen <i>(bedragen x € 1.000)</i>	Begroting 2017	Rekening 2017	Verschil	
Onroerende zaakbelasting	7.578	7.545	-33	N
Afvalstoffenheffing	2.280	2.217	-63	N
Rioolheffing	2.512	2.488	-24	N
Precariobelasting	2.500	2.017	-483	N
Reinigingsrechten	765	981	216	V
Bouwleges	253	254	1	V
Toeristenbelasting	281	274	-7	N
Reclamebelasting	46	44	-2	N
Leges burgerzaken	327	360	33	V
Begrafnisrechten	13	16	3	V
Marktgeld en staangeld kermissen	9	3	-6	N
Leges historisch onderzoek	2	1	-1	N
Totaal heffingen	16.566	16.200	-366	N

Uitgangspunten leges- en tarievenbeleid

Voor de jaarrekening zijn de ongewijzigde uitgangspunten van de programmabegroting 2017 gehanteerd. Hiervoor verwijzen wij u naar de paragraaf Lokale heffingen van de begroting.

Opbrengst lokale heffingen

OZB

De onroerendezaakbelasting (OZB) genereert de hoogste belastingopbrengst. De OZB kan gesplitst worden in een eigenarenbelasting en een gebruikersbelasting. De gebruikersbelasting voor woningen is met ingang van 2006 door de regering afgeschaft.

De gemeente bepaalt het bedrag dat de belastingplichtigen moeten betalen op basis van de waarde van de onroerende zaak. In 2017 was voor de OZB de waarde van de onroerende zaak op waardepeildatum 1 januari 2016 de basis voor de aanslag OZB.

Onderstaande tabel geeft de OZB-tarieven voor 2017 weer zoals deze zijn vastgesteld door de raad op 15 december 2016.

Tarieven OZB (percentage van de waarde)	2017
Woningen	
• Gebruikers	–
• Eigenaren	0,2133%
Niet-woningen	
• Gebruikers	0,2609%
• Eigenaren	0,2988%

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing wordt geheven van alle huishoudens ter dekking van de kosten van het ophalen van het huishoudelijk afval (een wettelijk verplichte taak). Het is een algemene heffing. Dat wil zeggen, dat elke huishouding afvalstoffenheffing betaalt, ook al zou men beweren dat men niet gebruik maakt van de dienstverlening van de gemeente.

Onderstaande tabel geeft de tarieven voor de afvalstoffenheffing voor 2017 weer zoals deze zijn vastgesteld door de raad op 15 december 2016.

Tarieven afvalstoffenheffing	2017	2016	Mutatie t.o.v. 2016
Eenpersoonshuishouden	€ 130,20	€ 121,20	7,4%
Meerpersoonshuishouden	€ 185,40	€ 172,80	7,3%

Rioolheffing

De gemeente heeft zelf een grote mate van beleidsvrijheid om de heffingsmaatstaf en belastingplichtige voor de rioolheffing te bepalen. Voor het tarievenbeleid zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- Heffing op basis van vaste tarieven bij gebruiker en eigenaar.
- Voor gebruikers een differentiatie in tarief tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens in de verhouding 70:100 (conform de verhouding afvalstoffenheffing).
- De kostendekkendheid van rioolheffing stellen op 100%.
- Basisheffing voor alle percelen.

De werkelijke kosten van riolering bedroegen in 2017 € 1.963.000. De opbrengsten bedroegen € 2.500.000. Hiermee bedroeg de kostendekkendheid in werkelijkheid 127,3%. Het verschil tussen de opbrengsten en kosten, € 537.000 is gestort in de voorziening riolering en blijft beschikbaar voor het doel waarvoor het geïnd is.

Onderstaande tabel geeft de tarieven voor de rioolheffing voor 2017 weer zoals deze zijn vastgesteld door de raad op 15 december 2016.

	2017	2016	Vershil in %
Niet aangesloten percelen	€ 57,00	€ 55,20	3,26%
Eigenaar/bewoner			
Eenpersoonshuishouden	€ 163,20	€ 158,40	3,03%
Meerpersoonshuishouden	€ 183,00	€ 177,60	3,04%
Huurder			
Eenpersoonshuishouden	€ 102,60	€ 99,60	3,01%
Meerpersoonshuishouden	€ 122,40	€ 118,80	3,03%
Bedrijf	€216,00	€ 209,40	3,15%

Toeristenbelasting

Het tarief van de toeristenbelasting bedroeg in 2017 € 1,00.

Reclamebelasting

De raad heeft in zijn vergadering van 19 december 2013 besloten tot het invoeren van een reclamebelasting waarbij de opbrengsten gebruikt zullen worden om een ondernemersfonds te voeden. Het doel van dit fonds is om het de ondernemers mogelijk te maken in het centrum promotionele activiteiten te organiseren en in te spelen op de ontwikkelingen van het Nieuwe Winkelen en de leegstandsproblematiek.

De grondslag voor de reclamebelasting is een vast bedrag van € 75 per object en een flexibel bedrag van €1,90 per € 1000 van de WOZ-waarde (niet-woningen).

Het is mogelijk om jaarlijkse een tariefcorrectie van het flexibele bedrag in relatie tot de ontwikkeling van de WOZ-waarde ten behoeve van een financieel stabiel fonds door te voeren.

De werkelijke opbrengst reclamebelasting bedroeg in 2017 € 44.000. Dit is gestort in de voorziening ondernemersfonds. Vanuit de voorziening is in 2016 een voorschotbijdrage aan de Stichting Ondernemersfonds Burgum uitgekeerd van € 35.000.

Precariobelasting

Op basis van de door de raad vastgestelde verordening op de heffing en invordering van precariobelasting (raad 9 oktober 2014) zijn er aanslagen opgelegd aan Stedin, Tennet en Liander (2014, 2015, 2016 en 2017).

Bedrijf	Jaar van aanslag	Verwerkt in jaar	Voorziening	Reserve
Tennet	2014	2015		4.000
Tennet	2015	2015		24.000
Tennet	2016	2016		24.000
Tennet	2017	2017		-8.000
Liander	2014	2015	239.000	
Liander	2015	2015	1.428.000	
Liander	2016	2016	1.428.000	
Liander	2017	2017	1.443.000	
Stedin	2014	2016		98.000
Stedin	2015	2016		583.000
Stedin	2016	2016		583.000
Stedin	2017	2017		583.000
Totaal			4.538.000	1.891.000

Per 31-12-2017 is de stand van de voorziening precariobelasting € 4.538.000 en de stand van de reserve precariobelasting € 1.891.000.

De Tweede Kamer heeft op 21 februari 2017 ingestemd met de wet die de heffingsbevoegdheid van precariobelasting voor enige openbare werken van algemeen nut beperkt. Bij het wetsvoorstel heeft de Tweede Kamer een amendement aangenomen waarmee de overgangsregeling is teruggebracht naar vijf jaar. De precariobelasting op werken van algemeen nut kan worden geheven tot 1 januari 2022.

Kwijtschelding

Voor mensen met de laagste inkomens bestaat de mogelijkheid van een gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van de geheven belasting. Dit is het geval als aan de voorwaarden voor kwijtschelding van de invorderingswet is voldaan.

Kwijtschelding	2017	2016
Aantal toegewezen aanvragen	495	489
Aantal afgewezen aanvragen	95	219
Totaal aantal aanvragen	590	708
Automatische kwijtschelding	340	226
Toekenning op aanvraag (volledig)	142	179
Toekenning op aanvraag (gedeeltelijk)	13	84
Totaal aantal kwijtscheldingen	495	489
Kwijtgescholden belastingbedragen	118.000	120.000

1.9.8 Beleidsindicatoren per taakveld

Progr.01 Algemeen bestuur		Taakveld 00. Bestuur en ondersteuning			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
Apparaatskosten	euro	924,0	[2018]	924,0	[2018]
Bezetting	fte	3,7	[2018]	3,7	[2018]
Externe inhuur	euro	8,7	[2018]	8,7	[2018]
Formatie	fte	4,0	[2018]	4,0	[2018]

Progr.02 Openbare orde en veiligheid		Taakveld 01. Veiligheid			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal	1,9	[2016]	1,9	[2016] 1,7 (2015)
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal	3,4	[2017]	2,6	[2016] 3,0 (2015)
Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal	2,5	[2017]	3,3	[2016] 3,6 (2015)
Verwijzingen Halt	aantal	31,0	[2016]	31,0	[2016] 47,4 (2014)
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal	0,8	[2016]	0,8	[2016] 1,1 (2015)

Progr.06 Welzijn		Taakveld 03. Economie			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
Banen	aantal	516,0	[2017]	501,7	[2016] 484,7 (2015)
Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	verhouding	122,0	[2013]	122,0	[2013] 122,0 (2013)
Funciemenging	%	42,2	[2017]	42,0	[2016] 41,1 (2015)
Vestigingen	aantal	131,5	[2017]	128,9	[2016] 124,5 (2015)

Progr.05 Onderwijs		Taakveld 04. Onderwijs			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
% Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	%	1,0	[2017]		2,7 (2012)
Absoluut verzuim	aantal	0,0	[2017]	0,6	[2016] 1,0 (2014)
Relatief verzuim	aantal	42,8	[2017]	20,3	[2016] 37,0 (2014)

Progr.07 Sport		Taakveld 05. Sport, cultuur en recreatie			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
% Niet-sporters	%	55,7	[2016]	52,3	[2012] 54,4 (2014)

Progr.06 Welzijn		Taakveld 06. Sociaal domein			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar			
% Jeugdwerkloosheid	%	1,2	[2015]	1,2	[2015] 1,6 (2012)
% kinderen in armoede	%	3,8	[2015]	3,8	[2015] 3,4 (2012)
Aantal re-integratievoorzieningen	aantal	40,9	[2016]	40,9	[2016] 46,6 (2015)
Bijstandsuitkeringen	aantal	30,9	[2017]	30,2	[2016] 28,8 (2015)
Jongeren met delict voor rechter	%	1,1	[2015]	1,1	[2015] 1,6 (2012)
Jongeren met jeugdbescherming	%	1,2	[2016]	1,3	[2016] 1,6 (2015)
Jongeren met jeugdhulp	%	9,2	[2017]	11,1	[2016] 10,9 (2015)

Jongeren met jeugdreclassering	%	0,0 [2017]	0,0 [2016]	0,0 (2015)
Netto arbeidsparticipatie	%	65,9 [2016]	65,9 [2016]	65,4 (2015)
Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	aantal	50,0 [2017]	45,0 [2016]	46,0 (2015)

Progr.09 Milieu	Taakveld 07. Volksgezondheid en Milieu			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar		
Fijn huishoudelijk restafval	kg	159,0 [2016]	163,0 [2015]	174,0 (2014)
Hernieuwbare elektriciteit	%	4,2 [2016]	5,6 [2015]	3,7 (2014)

Progr.10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	Taakveld 08. Volkshuisv., RO en Sted. Vern. (Vhrosv)			
Indicator	Eenheid	Metingen en refertejaar		
Demografische druk	%	84,5 [2017]	84,5 [2017]	64,1 (2016)
Nieuwbouw woningen	aantal	6,2 [2015]	9,8 [2014]	1,7 (2013)
Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	688,0 [2017]	688,0 [2017]	671,0 (2016)
Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	763,0 [2017]	763,0 [2017]	741,0 (2016)
WOZ-waarde woningen	euro	185,0 [2017]	183,0 [2016]	183,0 (2016)

2 BIJLAGEN

2.1 Gedetailleerd overzicht bestemming resultaat

saldo van de rekening van baten en lasten (excl. reservemutaties)				-4.084	
mutaties reserves	begroting			rekening	temp./
	prim.	begr.wijz.	cum.		vrijval
01 Algemeen bestuur	131	34	165	142	23
03 Infrastructuur	2.088	570	2.659	800	1.859
04 Economische zaken		90	90		90
06 Welzijn		153	153		153
10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	116	1.222	1.338		1.338
11 Algemene dekkingsmiddelen	100	-321	-221	-359	138
saldo stortingen/onttrekkingen reserves	2.435	1.748	4.184	583	3.601
saldo van de rekening van baten en lasten				-3.501	

Nadere toelichting

Doordat op grond van de BBV de bijdragen van reserves niet in het resultaat voor bestemming zijn opgenomen, maar de kosten van de projecten die een bijdrage uit de reserves krijgen wel, kan hier een nadelig resultaat ontstaan. Voor de jaarrekening 2017 betekent dit dat er per saldo € 4.084.153,91 aan nadeel in het resultaat voor bestemming is opgenomen, waarna nog mutaties plaatsvinden uit de reserves. Hierdoor ontstaat uiteindelijk een negatief resultaat van € 3.501.253,91 na bestemming.

Vrijval

Vrijval ontstaat doordat projecten niet doorgaan of dat de kosten lager uitvallen. De niet benutte reserves worden opgeheven en worden overgeheveld naar de algemene reserve. De niet benutte gedeelten worden, als het niet de algemene reserve betreft, overgeheveld naar de algemene reserve.

Temporisering

Doordat de uitvoering van projecten niet (geheel) volgens planning plaatsvindt in het rekeningjaar, maar in het jaar daarop of later, ontstaan er als gevolg van temporisering voordelen/nadelen in de exploitatie en nadelen/voordelen op het onderdeel mutaties in de reserves (taakveld 010 mutaties reserves). Om de benodigde stortingen in/onttrekkingen uit de reserves in het volgende jaar plaats te laten vinden is een besluit van de raad nodig.

Prog. 1 Bijdrage Culturele Hoofdstad 2018	€	11.000 N
Prog. 1 Bijdrage samenwerking met Achtkarspelen	€	13.000 N
Prog. 3 Economische structuur Skûlenboarch	€	262.000 N
Prog. 3 Kansen in kernen	€	1.597.000 N
Prog. 4 Plattelandsvernieuwing	€	24.000 N
Prog. 4 Glasvezelnetwerk	€	66.000 N
Prog. 6 Verbouw Kiehool	€	64.000 N

Prog. 6 Vijversburg bijdrage	€	45.000 N
Prog. 6 Bijdrage eenmalige kosten Glinstrastate	€	44.000 N
Prog. 10 Gebiedsontwikkeling Zuid en midden	€	1.188.000 N
Prog. 10 Landinrichting Bûtenfjild	€	31.000 N
Prog. 10 Bijdrage risicoreserve bouwgrondexploitatie	€	116.000 N
Prog. 10 Landinrichting Alde Feanen	€	2.000 N
Prog. 11 Bijdrage KCC	€	70.000 N
Storringen/onttrekkingen		
Prog. 11 Lagere storting in reserve Precariobelasting	€	32.000 V
Prog. 11 Bijdrage res. Sociaal flankerend personeelsbeleid	€	100.000 N

2.2 Overzicht reserves en voorzieningen

		1-1-2017	Vermeerdering	Vermindering	31-12-2017
Algemene reserve					
2.00.00	Algemene reserve	18.480	571	-	19.051
Totaal Algemene reserve		18.480	571	-	19.051
Bestemmingsreserves					
2.10.00	Res. plattelandsvernieuwing	24	-	-	24
2.10.01	Res. Culturele hoofdstad	66	-	46	20
2.10.02	Res. pensioenen wethouders	1.861	-	93	1.768
2.10.03	Res. kansen in kernen	2.397	-	800	1.597
2.10.04	Res. Sociaal flankerend personeelsbeleid	228	-	228	-
2.10.05	Risicoreserve grondexploitatie	360	-	-	360
2.10.07	Res. overlopende posten	26	12	3	35
2.10.08	Res. precariobelasting	1.316	575	-	1.890
Totaal bestemmingsreserves		6.278	587	1.170	5.694
Resultaat na bestemming					
2.10.06	Onverdeeld rekeningsaldo	571	-	4.072	-3.501
Totaal resultaat na bestemming		571	-	4.072	-3.501
Totaal reserves		25.329	1.158	5.242	21.244
Voorzieningen					
3.00.01	Voorz. spaarvariant ADV	35	-	35	-
3.00.06	Voorz. APPA	1.659	142	-	1.801
3.00.21	Voorz. personeelsfeest	12	6	-	18
3.00.27	Voorz. schadeloosstelling Gytsjerk	58	-	52	6
3.0028	Voorz. bindingsgelden	3	10	7	6
Onzekere verplichtingen (BBV art. 44.1.a)		1.767	158	94	1.831
3.00.00	Voorz. afwikkeling schades	-3	35	9	23
3.00.12	Voorz. afgewikkelde complexen	55	662	-	717
3.00.29	Voorz. precariobelasting	3.539	998	-	4.537
Risicovoorzieningen (BBV art. 44.1.b)		3.591	1.695	9	5.277
3.00.02	Voorz. onderhoud onderwijshuisvesting	4	-	-	4
3.00.03	Voorz. onderhoud gemeentehuis	53	62	101	14
3.00.05	Voorz. sportvelden	51	43	17	77
3.00.09	Voorz. inrichting rondom sportterreinen	20	10	17	13
3.00.11	Voorz. onderhoud wegen	582	291	13	860
3.00.13	Voorz. lichtmasten	228	121	7	342
3.00.14	Voorz. baggeren	69	144	102	111
3.00.15	Voorz. taxaties opstallen en inventaris	16	-	-	16
3.00.16	Voorz. onderhoud bruggen	12	4	-	16
3.00.17	Voorz. dorpsuizen	40	-	4	36
3.00.18	Voorz. onderhoud sportgebouwen	58	156	143	71
3.00.19	Voorz. onderhoud welzijnsgebouwen	91	101	61	131
3.00.20	Voorz. riolering	830	537	-	1.367
3.00.22	Voorz. havens	8	9	9	8
3.00.23	Voorz. woningen en garageboxen	20	8	1	27
3.00.24	Voorz. gebouwen buitendienst	89	30	62	57
Onderhoudsvoorzieningen (BBV art. 44.1.c)		2.171	1.516	537	3.150
3.00.04	Voorz. onderwijshuisvesting leerlingen AZC (OHBA)	574	-	2	572

3.00.10	Voorz. actieplan verkeersveiligheid	5	4	2	7
3.00.25	Voorz. ondernemersfonds	27	44	44	27
	Voorz. ivm van derden verkr. midd. (BBV art. 44.2)	606	48	48	606
Totaal voorzieningen		8.135	3.417	688	10.864
Totaal reserves en voorzieningen		33.464	4.575	5.930	32.108
Voorzieningen elders belegd					
3.00.07	Voorz. bestuurscommissie Mr. Frankeskoalle	63	26	63	26
3.00.08	Voorz. vermogen Mr. Frankeskoalle	288	299	288	299
Totaal voorzieningen elders belegd		351	325	351	325
Totaal voorzieningen inclusief elders belegd		8.486	3.742	1.039	11.189
Totaal reserves en voorzieningen inclusief elders belegd		33.815	4.900	6.282	32.433

2.3 Integriteit

Bij de jaarstukken leggen wij u een rapportage voor over het gevoerde integriteitsbeleid in 2017.

Algemeen

In 2014 zijn de missie, visie en kernwaarden vastgesteld voor de werkmaatschappij 8KTD. Deze kunnen worden weergegeven in één woord: VISIE (Vertrouwen, Integer, Samenwerken, Innovatief en Eigenheid). Integer werken is dus zowel voor de dragende organisatie van Tytsjerksteradiel als de werkmaatschappij 8KTD een basiswaarde. Dit vertaalt zich ook in het gezamenlijke beleid en de gedragscode.

Afleggen ambtseed/-belofte

Voor ambtenaren die vanaf 1 maart 2006 bij de gemeente in dienst zijn gekomen is het afleggen van de ambtseed of ambtsbelofte via een wetswijziging in de Ambtenarenwet verplicht gesteld. In 2017 zijn er in de dragende organisatie 6 en in de Werkmaatschappij 8KTD 64 medewerkers geweest die de eed of belofte hebben afgelegd.

Nevenfuncties

De nevenfuncties van de bestuurders zijn te vinden op de gemeentelijke website. Deze lijst wordt actueel gehouden.

Meldingen schending integriteit

In 2017 zijn er geen integriteitsschendingen gemeld.

2.4 Dienstverlening

De basis voor onze dienstverlening is het dienstverleningsconcept 2.0 dat in 2013 samen met Achtkarspelen is opgesteld en vastgesteld. Hierin zijn de volgende uitgangspunten vastgelegd:

- We hanteren drie afhandelingsniveaus voor producten: de frontoffice omvat een 1e en een 2e lijn, de backoffice omvat de 3e lijn.
- Welke taken waar binnen die afhandelingsniveaus worden afgehandeld hangt af van de complexiteit, de interpretatiebehoefte en tijd
- De frontoffice voert altijd regie over het proces van de aanvraag
- Producten worden zoveel mogelijk digitaal aangeboden en afgehandeld
- Persoonlijk contact met de klant vindt plaats indien gewenst of vereist
- Het werken op afspraak wordt verder uitgebreid
- En we vinden klanttevredenheid erg belangrijk en hebben daar onder de noemer hostmanship aandacht voor.

Telefonische bereikbaarheid

De bereikbaarheid is conform de streefwaarde: 95% van de telefoontjes werd direct beantwoord. Er is een groei in het aantal telefoontjes dat binnen 30 seconden wordt opgenomen.

Digitale dienstverlening

Het aantal bezoekers aan de gemeentelijke website is gegroeid; omdat inwoners daar een aantal zaken direct kan regelen, is een telefoontje naar het gemeentehuis niet altijd meer nodig. Zo werd bijvoorbeeld 72% van de verhuizingen digitaal doorgegeven.

Bezoek aan het gemeentehuis

Dienstverlening op afspraak is in 2017 operationeel geworden.

Servicenormen

De afspraak is dat de gemeente direct een antwoord geeft op de gestelde vraag van de burger. Als dat niet lukt neemt de medewerker in elk geval binnen 24 uur contact op met de burger.

Digitale dienstverlening

In de begroting hebben we ons ten doel gesteld om meer diensten digitaal aan de burger aan te bieden. We zijn daar minder ver mee dan we wilden. De ICT-voorzieningen die ervoor nodig zijn, zijn nog niet ver genoeg ontwikkeld.

Informatie beheer.

- Bij de inrichting volgen we de landelijke opzet en standaarden (Het gemeentelijk fundament, de GEMMA-architectuur)
- We gaan zaakgericht werken en gaan gebruik maken van daarvoor benodigde informatiesystemen
- 8K en Td gaan gezamenlijk dezelfde software inzetten voor front- en midoffice
- 8K en Td gaan software waar mogelijk harmoniseren

Alle acties in het kader van dienstverlening en ICT zijn in gezamenlijkheid opgepakt en uitgewerkt. ICT is randvoorwaardelijk voor een verdere ontwikkeling van de dienstverlening, maar ook voor de inrichting van de backoffice. Dit vraagt de nodige aandacht waar het de inrichting en gebruik van gezamenlijke systemen betreft, maar ook informatiebeveiliging en privacywetgeving zijn belangrijke thema's waar in toenemende mate rekening mee moet worden gehouden. In 2016 is de implementatie van het gezamenlijk aangeschafte applicatielandschap van Centric grotendeels afgerond.

2.5 Burgerparticipatie

In het verslagjaar zijn er op verschillende aspecten rond burger- en overheidsparticipatie activiteiten begeleid en gefaciliteerd. Waar het de bestuurlijke kant betreft, zijn er vervolgbijeenkomsten georganiseerd gericht op nieuwe en lokale democratie. Hierbij is bestuurlijk ingezoomd op rol en positie van raad en college waar het om burger- en overheidsinitiatieven gaat. Verder zijn een aantal kwantitatief en kwalitatief grotere initiatieven vanuit de ambtelijke organisatie intensief begeleid. Deze begeleiding bestond uit enerzijds het samenbrengen van verschillende betrokken partijen uit de mienskip en anderzijds het betrekken van inhoudelijk ambtelijke professionals, zodat de slagingskans van een initiatief zo groot mogelijk kan worden. Wat met name bij de grotere initiatieven een belangrijk aspect is, is de factor tijd. Veel initiatieven worden gerund door betrokken vrijwilligers die deze activiteiten naast hun reguliere werkzaamheden moeten doen. Betekent dus ook dat uitvoering en doorontwikkeling van initiatieven tijd vergen en daarmee soms de indruk wekken dood te bloeden. Om dit te voorkomen vergt het van de ambtelijke organisatie geduld en lenig mee bewegen. Lenig mee bewegen houdt ook in dat er methodisch soms een andere aanpak van de ambtelijke organisatie wordt gevraagd. Ter facilitering van de ambtelijke organisatie bij de 'andere aanpak', zijn er een aantal bijeenkomsten georganiseerd, waarbij aandacht is geweest voor de eigen rol, functie en positie bij burger- en overheidsparticipatie.

In de specifieke situaties zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingen rond het dienstencentrum Heemstra State, is besloten om een onafhankelijke projectleider te financieren om zo de kansen op een herstart zo groot mogelijk te maken. Deze keuze was mede noodzakelijk om te voorkomen dat beelden die in de mienskip rond enkele betrokken partijen bestonden niet een negatief effect kregen op een mogelijk realistisch eindresultaat.

Deze aanpak zal mogelijk bij andere grootschalige initiatieven vaker worden toegepast, waarbij er dan niet zozeer een externe begeleiding zal plaatsvinden, maar project- en/of programmamanagement door ambtelijke organisatie zal worden verleend.

2.6 Informatieveiligheid

In het kader van de samenwerking is een gezamenlijk beleid voor informatiebeveiliging opgesteld, op basis van de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). Dit beleid is door beide colleges (8K en TD) vastgesteld.

Voor de uitwerking van het beleid en de beschrijving van de procedures wordt gebruik gemaakt van een Informatie Security Management Systeem (ISMS), met losse documenten per onderwerp. Dit ondersteunt het beheer van de verschillende documenten en bewaakt de samenhang. De planning was om dit eind 2017 klaar te hebben, maar dat wordt eind 2018. Naast de extra werkzaamheden voor de AVG zijn de voorbeelddocumenten ook nog niet AVG-proof. De juiste versie volgt in juli 2018.

Per 1-1-2016 is de Meldplicht Datalekken van kracht. Er is een procedure voor het melden van Datalekken aan de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). In 2017 hebben we met 2 grote en wat kleinere datalekken te maken gehad bij externe organisaties in het Sociaal Domein. Deze zijn gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). Hiervan wordt nog een rapportage opgesteld. Zelf proberen we ook datalekken te voorkomen, door het gebruik van beveiligde (versleutelde) mail. Daarnaast hadden we in 2017 te maken met de publicitaire gevolgen van een aanbesteding in 2014. Er zijn maatregelen getroffen om herhaling te voorkomen.

Door de Europese privacywetgeving (Algemene Verordening Gegevensbescherming of AVG) krijgen we per 25 mei 2018 te maken met strengere regels. Er loopt een procedure voor de aanstelling van een Functionaris Gegevensbescherming (FG). Deze zal zich samen met de CISO (beveiligingsfunctionaris) onder andere bezighouden met (het voorkomen van) datalekken.

Bij de vertaling van het Informatiebeveiligingsbeleid naar procedures en beschrijvingen zijn we er in 2017 achter gekomen dat een aantal zaken niet goed geregeld is, van registratie van medewerkers tot verantwoordelijkheden en systemen. Kort samengevat gaat het om “de basis op orde”.

Dit heeft gevolgen voor de beschrijving van de procedures in het ISMS tot het AVG-proof maken van de organisatie en het voldoen aan de auditeisen. Om hiervan een goed beeld te krijgen, is eind 2017 een SMA (Security Maturity Assessment) uitgevoerd. Deels in het verlengde daarvan loopt nu een project om in beeld te brengen wat we technisch nog moeten doen om aan de eisen van de AVG te voldoen.

De audit voor websites met DigiD is in 2017 vervangen door de bredere ENSIA-audit. Door problemen die te maken hebben met “de basis op orde” voldoen we voor 2017 niet aan de auditeisen. Om via een heraudit alsnog aan de eisen te voldoen, wordt een herstelplan gemaakt. Hierbij wordt ook rekening gehouden met de aanbevelingen uit de SMA en het project voor de technische aanpassingen voor de AVG.

2.7 Taakvelden per programma

Verdeling (hoofd)taakvelden over de programma's

Lasten en baten vóór stortingen in en onttrekkingen aan de reserves

		begroting	rekening	saldo
Programma 01	Algemeen bestuur	-1.408	-1.338	-70
Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning				
	0.1 Bestuur	-1.657	-1.557	-100
	0.10 Mutaties reserves	165	142	23
	0.2 Burgerzaken	84	78	6
Programma 02	Openbare orde en veiligheid	-2.604	-2.609	5
Hoofdtakveld 1. Veiligheid				
	1.1 Crisisbeheersing en brandweer	-1.494	-1.476	-18
	1.2 Openbare orde en veiligheid	-1.115	-1.135	20
Hoofdtakveld 3. Economie				
	3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	6	2	3
Programma 03	Infrastructuur	-5.761	-5.923	161
Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat				
	0.10 Mutaties reserves	2.659	800	1.859
	2.1 Verkeer en vervoer	-6.383	-4.707	-1.676
	2.4 Economische havens en waterwegen	-173	-73	-100
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
	5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-1.870	-1.947	77
Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu				
	7.5 Begraafplaatsen en crematoria	6	5	1
Programma 04	Economische zaken	-394	-477	83
Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat				
	2.3 Recreatieve havens	-186	-209	23
Hoofdtakveld 3. Economie				
	0.10 Mutaties reserves	90		90
	3.1 Economische ontwikkeling	-159	-140	-19
	3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-72	-69	-3
	3.4 Economische promotie	-35	-33	-2
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
	5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-33	-26	-7
Programma 05	Onderwijs	-3.123	-3.141	18
Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat				

2.1	Verkeer en vervoer	-2	-1	-1
Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.1	Openbaar basisonderwijs	-12	-10	-1
4.2	Onderwijshuisvesting	-2.247	-2.205	-42
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-852	-913	61
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-11	-11	
Programma 06	Welzijn	-20.502	-22.611	2.109
Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-553	-221	-333
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
0.10	Mutaties reserves	153		153
5.1	Sportbeleid en activering	-158	-173	15
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-372	-334	-38
5.4	Musea	-45	-45	
5.6	Media	-671	-671	
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-16	-9	-7
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-2.141	-1.990	-151
6.2	Wijkteams	-1.096	-1.269	173
6.5	Arbeidsparticipatie	-123	-32	-91
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-720	-486	-234
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-6.746	-7.035	289
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	-5.806	-8.111	2.304
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	-1.132	-1.134	2
Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu				
7.1	Volksgezondheid	-1.074	-1.102	27
Programma 07	Sport	-1.982	-1.756	-225
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
5.1	Sportbeleid en activering	-129	-97	-32
5.2	Sportaccommodaties	-1.852	-1.660	-193
Programma 08	Werk en bijstand	-8.392	-8.655	263
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.3	Inkomensregelingen	-2.407	-2.925	518
6.4	Begeleide participatie	-4.574	-4.413	-160
6.5	Arbeidsparticipatie	-1.134	-1.092	-42
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-278	-225	-52
Programma 09	Milieu	847	333	514
Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-23	-17	-6

Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu

7.2	Riolering	1.021	585	436
7.3	Afval	385	287	99
7.4	Milieubeheer	-536	-522	-14

Programma 10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting -1.782 -156 -1.627

Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning

0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	-234	-17	-217
-----	------------------------------------	------	-----	------

Hoofdtakveld 3. Economie

3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	225	533	-308
-----	--------------------------------	-----	-----	------

Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie

5.5	Cultureel erfgoed	-32	-39	7
-----	-------------------	-----	-----	---

Hoofdtakveld 8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

0.10	Mutaties reserves	1.338		1.338
8.1	Ruimtelijke ordening	-2.330	-1.120	-1.210
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-171	958	-1.129
8.3	Wonen en bouwen	-579	-471	-108

Programma 11 Algemene dekkingsmiddelen 44.823 42.831 1.992

Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning

0.10	Mutaties reserves	-221	-359	138
0.4	Overhead	-8.886	-10.094	1.208
0.5	Treasury	66	48	17
0.61	OZB woningen	5.102	5.174	-72
0.62	OZB niet-woningen	2.317	2.242	75
0.64	Belastingen Overig	2.569	2.080	489
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	44.800	44.957	-156
0.8	Overige baten en lasten	-1.207	-1.492	286

Hoofdtakveld 3. Economie

3.4	Economische promotie	281	274	7
-----	----------------------	-----	-----	---

TOTALEN (exclusief stortingen/onttrekkingen reserves) -278 -3.501 3.224

Stortingen in en onttrekkingen aan de reserves

Programma 01 Algemeen bestuur 165 142 23

Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning

0.10	Mutaties reserves	165	142	23
------	-------------------	-----	-----	----

Programma 03 Infrastructuur 2.659 800 1.859

Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat

0.10	Mutaties reserves	2.659	800	1.859
------	-------------------	-------	-----	-------

Programma 04 Economische zaken 90 90

Hoofdtakveld 3. Economie

0.10	Mutaties reserves	90		90
------	-------------------	----	--	----

Programma 06 Welzijn 153 153

Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie

0.10 Mutaties reserves 153 153

Programma 10 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting 1.338 1.338

Hoofdtakveld 8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

0.10 Mutaties reserves 1.338 1.338

Programma 11 Algemene dekkingsmiddelen -221 -359 138

Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning

0.10 Mutaties reserves -221 -359 138

TOTALEN stortingen en onttrekkingen reserves 4.184 583 3.601

Lasten en baten ná stortingen in en onttrekkingen aan de reserves

Programma 01 Algemeen bestuur -1.408 -1.338 -70

Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning

0.1 Bestuur -1.657 -1.557 -100

0.10 Mutaties reserves 165 142 23

0.2 Burgerzaken 84 78 6

Programma 02 Openbare orde en veiligheid -2.604 -2.609 5

Hoofdtakveld 1. Veiligheid

1.1 Crisisbeheersing en brandweer -1.494 -1.476 -18

1.2 Openbare orde en veiligheid -1.115 -1.135 20

Hoofdtakveld 3. Economie

3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen 6 2 3

Programma 03 Infrastructuur -5.761 -5.923 161

Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat

0.10 Mutaties reserves 2.659 800 1.859

2.1 Verkeer en vervoer -6.383 -4.707 -1.676

2.4 Economische havens en waterwegen -173 -73 -100

Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie

5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie -1.870 -1.947 77

Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu

7.5 Begraafplaatsen en crematoria 6 5 1

Programma 04 Economische zaken -394 -477 83

Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat

2.3 Recreatieve havens -186 -209 23

Hoofdtakveld 3. Economie

0.10 Mutaties reserves 90 90

3.1 Economische ontwikkeling -159 -140 -19

3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen -72 -69 -3

3.4 Economische promotie -35 -33 -2

Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie

5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie -33 -26 -7

Programma 05	Onderwijs	-3.123	-3.141	18
Hoofdtakveld 2. Verkeer, vervoer en waterstaat				
2.1	Verkeer en vervoer	-2	-1	-1
Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.1	Openbaar basisonderwijs	-12	-10	-1
4.2	Onderwijshuisvesting	-2.247	-2.205	-42
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-852	-913	61
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-11	-11	
Programma 06	Welzijn	-20.502	-22.611	2.109
Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-553	-221	-333
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
0.10	Mutaties reserves	153		153
5.1	Sportbeleid en activering	-158	-173	15
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-372	-334	-38
5.4	Musea	-45	-45	
5.6	Media	-671	-671	
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-16	-9	-7
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-2.141	-1.990	-151
6.2	Wijkteams	-1.096	-1.269	173
6.5	Arbeidsparticipatie	-123	-32	-91
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-720	-486	-234
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-6.746	-7.035	289
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	-5.806	-8.111	2.304
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	-1.132	-1.134	2
Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu				
7.1	Volksgezondheid	-1.074	-1.102	27
Programma 07	Sport	-1.982	-1.756	-225
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
5.1	Sportbeleid en activering	-129	-97	-32
5.2	Sportaccommodaties	-1.852	-1.660	-193
Programma 08	Werk en bijstand	-8.392	-8.655	263
Hoofdtakveld 6. Sociaal domein				
6.3	Inkomensregelingen	-2.407	-2.925	518
6.4	Begeleide participatie	-4.574	-4.413	-160
6.5	Arbeidsparticipatie	-1.134	-1.092	-42
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-278	-225	-52
Programma 09	Milieu	847	333	514

Hoofdtakveld 4. Onderwijs				
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-23	-17	-6
Hoofdtakveld 7. Volksgezondheid en milieu				
7.2	Riolering	1.021	585	436
7.3	Afval	385	287	99
7.4	Milieubeheer	-536	-522	-14
Programma 10	Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	-1.782	-156	-1.627
Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning				
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	-234	-17	-217
Hoofdtakveld 3. Economie				
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	225	533	-308
Hoofdtakveld 5. Sport, cultuur en recreatie				
5.5	Cultureel erfgoed	-32	-39	7
Hoofdtakveld 8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing				
0.10	Mutaties reserves	1.338		1.338
8.1	Ruimtelijke ordening	-2.330	-1.120	-1.210
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-171	958	-1.129
8.3	Wonen en bouwen	-579	-471	-108
Programma 11	Algemene dekkingsmiddelen	44.823	42.831	1.992
Hoofdtakveld 0. Bestuur en ondersteuning				
0.10	Mutaties reserves	-221	-359	138
0.4	Overhead	-8.886	-10.094	1.208
0.5	Treasury	66	48	17
0.61	OZB woningen	5.102	5.174	-72
0.62	OZB niet-woningen	2.317	2.242	75
0.64	Belastingen Overig	2.569	2.080	489
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	44.800	44.957	-156
0.8	Overige baten en lasten	-1.207	-1.492	286
Hoofdtakveld 3. Economie				
3.4	Economische promotie	281	274	7
TOTALEN	(inclusief stortingen/onttrekkingen reserves)	-278	-3.501	3.224